

CATALOGUS DER SCHILDERIJEN

IN HET

MUSEUM KUNSTLIEFDE

TE

UTRECHT.

DOOR

MR. A.D. DE VRIES Az. EN A. BREDIUS.
Conservator van 's Rijks Prentenkabinet. Conservator van het Nederlandsch Museum.

MET MEDEWERKING VAN

MR. S. MULLER Fz.
Archivaris van Utrecht.

UTRECHT, J. L. BEIJERS.
1885.

Gedrukt bij G. J. Thieme, te Arnhem.

Deze catalogus heeft eene geschiedenis. Verscheidene jaren geleden wekte ik Mr. A. D. De Vries Az. op om met mij samen te werken aan eenen catalogus van het Museum Kunstliefde. Door verschillende omstandigheden bleef deze arbeid onvoltooid. In het begin van dit jaar ontving ik echter van de familie van mijn overleden vriend den half afgewerkten catalogus met het voor de rest bijeengebrachte materiaal terug. Ik noodigde toen den heer A. Bredius uit mij te helpen in mijn pogen om het vele, dat reeds verricht was, productief te maken door het voltooien en uitgeven van den catalogus. Aanstonds toonde deze zich geneigd dien plicht der piëteit te vervullen en met zijne gewone voortvarendheid heeft hij zijne belofte vervuld. De heer Mr. N. De Roever Az., de gelukkige erfgenaam van de door De Vries verzamelde aanteekeningen, was op ons verzoek dadelijk bereid om daaruit mede te deelen, wat hij over de voornaamste in dezen catalogus vermelde meesters in dien schat kon vinden. Ik behoef wel niet te zeggen, dat deze catalogus door zoo krachtige medewerking zeer

belangrijk gewonnen heeft: vele biographiën zijn geheel van de hand des heeren Bredius. Van medewerking, ons door anderen welwillend geboden, maakten wij in de noten gewag: alleen dient nog vermeld te worden, dat de levensbizonderheden van vele moderne schilders ons door henzelven of door hunne nagelatene betrekkingen bereidvaardig verstrekt werden.

S. MULLER FZ.

GESCHIEDENIS VAN HET MUSEUM.

Het genootschap Kunstliefde is opgericht den 12 October 1807. In de stichtingsoorkonde, die aan het hoofd der notulen prijkt, wordt over de oprichting van het genootschap medegedeeld, dat de heeren J. Kobell en P. C. Wonder, »kunstschilders," en A. J. Van Mansvelt, F. C. Knoll en W. A. Haanebrink, »liefhebbers en werkende teekenaars" »in aanmerking genomen hebbende, dat de stad Utrecht zederd veele iaaren is beroemd geweest, binnen hunnen muuren te bezitten meesters van den eersten rang, en gaarne dien ouden roem dezer stad willende conserveeren en tot algemeen nut te doen herleeven, en daarbij dan ook opgemerkt hebbende, dat de tekenkonst alhier evenals in andere voorname steden van Holland kennelijk toenemende is", »tot een spoediger aanwas als een point van behoeften tot vordering in die kunst" een »modern tekengezelschap naar het gekleed model" hadden tot stand gebracht, waarvan reeds dadelijk 31 personen leden werden. Als doeleinden van deze vereeniging werden genoemd het teekenen naar het gekleed model en het houden van maandelijksche kunstbeschouwingen 1). Als model voor de inrichting van het genootschap schijnt gediend te hebben het oude Utrechtsche schilderscollege en zijne teekenacademie, die juist in 1807 door de vlucht van van haren directeur Van der Puyl den genadeslag ontvangen had, waarvan zij niet meer zou opkomen. Onder de directie van de leden Wonder en Kobell (later van Wonder alleen) won de jeugdige vereeniging allengs in krachten. Hare samenkomsten, aanvankelijk gehouden in »het Wapen van het Keizerrijk" Achter den Dom, werden in 1810 overgeplaatst naar de lokalen boven de stads-schermzaal in de Minderbroederstraat (thans het zoogenaamde gebouw Physica), waar zij

1) Notulen van het genootschap Kunstliefde.

de stervende Teekenacademie vond, die in 1778 de bovenverdieping van dit gebouw voor hare teekenoefeningen had ingericht. Toen deze stichting omstreeks 1815 overleden was 1), bleef Kunstliefde in het bezit niet alleen van de vertrekken, maar ook van alle daar geplaatste eigendommen der academie, waaronder behoorde eene kleine collectie schilderijen.

Reeds in de 17e eeuw had het schilderscollege zich bezig-gehouden met het organiseeren van eene soort van schilderijmuseum of permanente schilderij-tentoonstelling in het Agnietenklooster 2). De geëxposeerde stukken werden echter nu en dan ten bate van de exposanten verkocht, en toen de tentoonstelling in 1674 gesloten werd 3), zal dan ook zeker geene enkele schilderij in het bezit van het college gebleven zijn. Eerst veel later werd de dus gestaakte onderneming hervat. Waarschijnlijk bij reglement van 16 Januari 1805 werd aan ieder lid van het college de verplichting opgelegd »bij zijne intreede in het Schilders-collegie een stuk schilderye, ten minsten ter waarde van *f* 26—5—0— ten tijde van zijn lidmaatschap in dit collegie te doen ophangen. En de kunstenaren-leden, wanneer zij verkoren worden, een schilderye, tekening, graveersel of boetzeersel, het product van hun eigen genie of hand, ten laatsten zes maanden naar hun intreede, hetwelk hij edoch mag verwisselen, totdat het laatste, bij afsterven of bedanken van 't lidmaatschap, alhier ter zijner gedachtenisse overblijve" 4). Daardoor werd langzamerhand een museum gevormd, dat wel is waar klein was, daar de meeste leden hunne stukken bij overlijden mochten terugnemen, maar dat toch voortdurend aanwies; zeer zeker toch was niet te vergeefs gerekend op de royaliteit der leden, die er allicht geen bizonderen prijs op zouden stellen, eene schilderij, die zij levenslang

---

1) Zie: Muller, Schildersvereenigingen te Utrecht. p. 42, 43. Denkelijk bezweek zij ten gevolge van de vermindering van het stadssubsidie, dat vroeger *f* 275 bedroeg en bij Arrêté van den Maire dd. 10 Juillet 1813 op fr. 183.17 verminderd werd.

2) Zie meer hierover: Muller, Schildersvereenigingen te Utrecht. p. 30—32.

3) Deze „toonkamer" was in gebruik van 1644—1674, toen het Agnietenklooster tot Ambachtskinderhuis werd ingericht: den 31 Juli 1676 besloot de raad „den gemenen constschilders" *f* 100 toe te leggen voor „eenige glasen ende vorder houtwerck, int Agnietenclooster gelaten ende by de stadt overgenomen ende geëmplojeert int oprechten vant Ambachtshuys". (Reg. v. gildenordonn. fol. 477. Stadsarchief.)

4) Van der Puyl, Kort verhaal. p. 10, 11.

hadden moeten missen, aan hunne erfgenamen te verzekeren 1). — Reeds spoedig schijnen bij deze collectie gevoegd te zijn vijf schilderstukken uit het St. Barbara- en St. Laurensgasthuis (gemeenlijk Kranengasthuis genaamd naar de daarvoor geplaatste kraan), dat tusschen 1796 en 1801 tot kazerne ingericht was en welks regenten blijde geweest zullen zijn, dat zij voor de zeer omvangrijke stukken een geschikt onderkomen gevonden hadden.

Toen het genootschap Kunstliefde bij beschikking van Burgemeesteren dd. 11 December 1815 »het gebruik" der op de teekenzaal van het ingeslapene schilderscollege voorhandene »meubilaire en andere goederen" verkreeg, kwam het daardoor dus dadelijk in het bezit van een niet te versmaden artistieken schat. Blijkens den overgelegden inventaris bevonden zich daarbij de volgende schilderijen 2):

No. 1. Een grote historieele ordonnantie door Jordaans, behorende aan den heer A. J. Van Mansveld.
» 2 en 3. Twee dito dito voorstellende Jupiter en Io en de wederga Jupiter en Mercuur.
» 4. De werken van barmhartigheid door Droogsloot.
» 5. De landing van Paulus op 't eiland Milete, en
» 6. De barmhartige Samaritaan, beide door Willaerts.
» 7 en 8. De gast zonder bruiloftskleed en een dito. Deze vijf genoemde behoren aan 't Krane gasthuis 3).
» 9. Een heilige familie in een landschap door Bloemaert.
» 10. Herders en herderinnen in een landschap door J. Van den Bijlert.
» 11. Een Protestantsche kerk. Kaarslicht door D. De Blieck.
» 12. Een zinnebeeldige voorstelling op de schilderkunst door D. De Blieck.
» 13. Een oude man en vrouw in een binnehuis.
» 14. Een battaille door J. Van Hugtenburg.
» 15. Een biddende Petrus door Bloemaert.

1) Als voorbeelden van schilderijen, die op deze wijze in de collectie gekomen zijn, noemen wij de Nos. 28, 61 en 93, geschonken door de leden van het college Grothe en Smissaert.

2) „Notitie der meubelaire en andere goederen," welke op de stads tekenzaal bevonden worden. I. Op de Vergaderzaal. 1. Schilderijen."

3) Het blijkt niet duidelijk, maar het schijnt, dat ook No. 2 en 3 aan het gasthuis behoorden: bedoelt de steller de „vijf" nommers of de „vijf" schilderijen? Het eerste zou men gissen, omdat ook No. 1 niet aan het college behoorde: eerst met No. 9 begint de eigenlijke collectie der Teekenacademie.

No. 16. Democriet nevens de wereld door dito.
» 17. Een gezicht op den Dom over de Gaardbrug te zien door Liender.
» 18. Een Brabandsch landschap door Zwagers.
» 19. Een Italiaansch landschap met ruïnes.
» 20. Drie stuks met schepen door A. Stork.
» 21. Agt stuks getekende academiebeelden in lijsten en glazen.
» 22. De smeeders van Vulcaan geboetseerd.
» 23. Twee pleisterhoofden op consoles."

Rustig en ongestoord bleef deze kleine collectie in het gebouw aan de Minderbroederstraat tot 1830 toe. In dat jaar werd het geheele gebouw, waarin zij geplaatst was, aan de hoogeschool in gebruik gegeven. Wel verkreeg Kunstliefde toen van het stedelijk bestuur de kostelooze beschikking over een ander gebouw »het huis van Themaat" Achter den Dom, maar eene gelegenheid om de meerendeels zeer groote schilderstukken daar te bergen bestond niet, en de stad moest dus de in depôt gegevene schilderijen terugnemen. In het stadsarchief berust eene lijst van »overgenomen schilderijen van den heer W. A. Haanebrink 2) 20 November 1830." Men vindt daarop:

»Twee groote historische ordonnantien, voorstellende Jupiter en Io en de wedergade Jupiter en Mercuur. (No. 26 3)).
Een heilige familie in een landschap door Bloemaart. (No. 47.)
Herders en herderinnen in een landschap door Bylaardt. (No. 28.)
Een Protestantsche kerk bij kaarslicht door D. De Blieck. (No. 15.)
Een zinnebeeldige voorstelling der schilderkunst door Wigman. (No. 83.)
Een oude man en vrouw in een binnenhuis (als Heemskerk). (No. 14.)
Een bataille door J. Van Hugtenburg. (No. 56.)
Een biddende Petrus door Bloemaart. (No. 53.)
Democriet nevens de wereld door Bloemaart 4).
Een gezicht op den Dom door Liender. (No. 61.)
Een Brabandsch landschap door Zwagers. (beschadigd.) (No. 148.)
Een Italiaansch landschap met ruïnes. (No. 27.)

---

1) Notulen van Kunstliefde. 1 April 1816.

2) De heer W. A. Haanebrink was in 1830 secretaris van het genootschap Kunstliefde. De lijst is van de hand van den chef der secretarie (tevens opzichter van het Museum van oudheden) W. A. Boers.

3) De schilderij Juno met Argus en Io berust zwaar beschadigd ten stadhuize.

4) Pendant van het voorgaande nommer, thans ten stadhuize.

Drie stuks met scheepen door A. Stork. (No. 68, 100, 101.)
De smeders van Vulkaan geboetseerd 1).
Een mansportrait. (No. 93.)"

Zonder eenigen twijfel is dit de lijst der door Kunstliefde aan de stad overgegevene schilderijen. Het feit van de afgifte leeft nog in de herinnering der leden, al is het nergens geboekt, en de overeenkomst van deze lijst met die van 1816 neemt alle onzekerheid weg. Kunstliefde had de haar toevertrouwde schatten getrouw beheerd: men mist alleen de schilderij van den heer Van Mansveld, die zeker door den eigenaar teruggenomen was, — de vijf stukken van het Kranegasthuis, die evenwel later allen ten stadhuize aanwezig waren, — en de geteekende »academiebeelden" met de »pleisterhoofden," die denkelijk met de verzameling modellen van het genootschap vereenigd en niet meer te identificeeren waren. Vermeerderd was de collectie in dien tijd trouwens ook niet 2). Beter lot wachtte haar in dit opzicht op het stadhuis, waarheen ze nu overgebracht werd.

Sedert de verbouwing van het stadhuis in 1824 had de kunstlievende burgemeester Van Asch van Wijck zich beziggehouden met de samenstelling van een museum van oude Utrechtsche kunst, dat uit verschillende bestanddeelen langzamerhand bijeenkwam en in 1838 geopend werd. Van ouds was de stad Utrecht natuurlijk in het bezit van verscheidene schilderijen. De talrijke van harentwege geadministreerde, later geannexeerde kloosters zullen zeker vele kunstvoortbrengselen bezeten hebben; en daar reeds ééne geseculariseerde broederschap aan de stad vier schilderijen van Jan Van Scorel leverde, zullen zeker de overige niet geheel ontbloot geweest zijn van geschilderde altaarstukken en andere kerkelijke kunstwerken, die niet van edel metaal vervaardigd waren en dus aan de vernietigende hand der commissarissen van 1578 3) ontsnapt waren. Daarbij bestelde de stad Utrecht evenals hare 17e eeuwsche zusters nu en dan schilderijen

1) Dit stuk berust thans in het Museum van oudheden ten stadhuize (No. 413), waar het beter thuis behoort dan in een schilderijenmuseum. Het is eene kopie naar eene gravure van Corn. Bos.

2) Het „mansportrait" (No. 93 van dezen catalogus) mag geene vermeerdering heeten: het behoorde blijkens het achterop geplakte briefje reeds aan de Teekenacademie en was bij de vroegere inventarisatie blijkbaar vergeten.

3) Zie over de overgave der kerkelijke kunstschatten van Utrecht aan deze commissie: Inventaris van het goud- en zilverwerk der Utrechtsche geestelijke gestichten, in: Archief van het aartsbisdom Utrecht. VII. p. 284.

tot opluistering van haar raadhuis: zoo weten wij o. a., dat zij in 1662 tot versiering der nieuwe raadkamer bestelde eene afbeelding van het stadhuis zelf door A. Honich, — eene afbeelding van het oude kasteel Vredenburg door W. Van Swaenenburch, — en de afbeeldingen van de burgemeesters van Utrecht in hun eigenaardig oud kostuum en van de oude stadsbanier, beiden naar oude kerkglazen geschilderd door denzelfden W. Van Swaenenburch. Ook aan schoorsteenstukken was het oude Utrechtsche stadhuis niet arm: de raadkamer prijkte met eene afbeelding van de Nederlandsche maagd door W. Doudyns, de gerechtskamer met eene voorstelling der Gerechtigheid door J. Buys.

Dit alles en nog veel meer vormde na verloop van jaren een imposant geheel, dat over verschillende stedelijke gebouwen verdeeld schijnt te zijn. Een groot gedeelte was in de Aalmoezenierskamer (in de Brigittenstraat) geborgen, — een lokaal, dat tevens als bergplaats voor de fraaie oude meubelen der stad schijnt gediend te hebben. Dat er kunststukken in dit gebouw schuilden, blijkt wel uit het feit, dat zich daaronder eene schilderij van Poussin, Christus' doop in den Jordaan voorstellende, moet bevonden hebben 1). Het lot van deze verzameling was treurig: in den Franschen tijd, toen allerwege gebrek heerschte, had de Aalmoezenierskamer een buitengewoon grooten voorraad turf op hare zolders doen opslaan, maar het oude wrakke gebouw (een gedeelte van het oude Brigitten-klooster) kon de zware vracht niet dragen en bezweek plotseling bij nacht 2). Den volgenden morgen vonden de buren een hoop puin en turf, waaronder hier en daar de overblijfselen van Utrechts kunstschatten te voorschijn kwamen. Men zal zich in die dagen niet sterk om die ramp bekommerd hebben: alles werd naar het stadsvenduhuis aan de Mariaplaats gevoerd en daar verkocht. Ouden van dagen herinneren zich nog, dat de schilderijen op de straat gezet *met de vlakke zijden tegen elkander* een lange rij vormden, die op een goeden dag *bij de voet of bij de el* aan de meestbiedenden verkocht werd! Men verhaalt daarbij, dat onder dezen chaos nog vele vrij goed bewaarde kunstwerken gevonden werden, die den koopers belangrijke winsten bezorgden.

Een ander gedeelte van de stedelijke schilderijen, op het stadhuis gebleven, had geen beter lot. Tijdens den afbraak van het eerwaardige gebouw werden volgens den architect

1) Vlg. Utr. Volksalm. 1867. p. 148.
2) Kramm in: Utr. Volksalm. l. c.

Kramm »de oude meubelen, schilderijen en verdere historische voorwerpen door het bestuur opgeruimd en naar stadswerkhuis vervoerd bij de Maliepoort, om later er weder in te plaatsen. Dit alles is geschied zonder de minste zorg, aan het werkvolk overgelaten, die de schilderijen als oude prullen beschouwden, en smeten die maar tegen en op malkanderen, zoodat veele gescheurd en met lappen er bij hingen. Ik heb dien toestand ontdekt", dus vervolgt de heer Kramm, »omdat de beroemde zeeschilder Schotel mij verzogt, of ik hem niet eene afbeelding konde bezorgen van een echt Spaans gallioen, daar hij geen afbeelding van kende. Daar ik wist dat er eenige schilderijen, zeeslagen door Vroom geschilderd, op het oude stadhuis in de vierschaar gehangen hadden 1), en die kon gebruiken, ging (ik) naar gemeld magazijn en na vele moeiten tusschen dien hoop schilderijen vond ik wat ik hebben moest, en nam de gevraagde afbeelding daarvan af, die voor den titelprent van Mr. J. Scheltema's *Onoverwinnelijke vloot* gediend heeft. Nu vraag ik: wàar zijn bijna de meeste schilderijen gebleven? slechts eenige zijn op het nieuwe stadhuis teruggekomen" 2). Wij kunnen de vraag niet beantwoorden, maar zeker is het, dat er voor eene aanzienlijke stad als Utrecht zéér weinig is overgebleven; ook de aangehaalde schilderijen van Vroom zijn te gronde gegaan!

Men zou lichtelijk denken, dat na twee zulke grondige opruimingen de aankomst ten stadhuize van de schilderijen der Teekenacademie met vreugde werd begroet. Juist was men bezig met het samenstellen van een museum van oude kunst en de aanwinst was dus zeer belangrijk. Maar verre van daar: van eenige ingenomenheid geen spoor! Streng vasthoudende aan het denkbeeld om alleen voorwerpen op te nemen, die op Utrecht betrekking hadden 3), nam men alleen het kleine schilderijtje van

---

1) Het is vreemd, dat deze schilderijen door Kramm in zijne Levens der schilders. VI. p. 1814 niet genoemd worden.

2) MS. aanteekeningen van C. Kramm. (Stadsarchief.)

3) Deze overdrevene vasthoudendheid aan een systeem schijnt Utrecht ook het bezit van een uitgebreid schilderij-museum, het Museum Boymans, gekost te hebben. Mag men den heer Kramm gelooven, dan werd dit museum door den eigenaar *herhaaldelijk* aan de gemeente Utrecht aangeboden, maar stuitte het plan steeds af op den onwil van burgemeester Van Asch van Wijck om daarvoor een lokaal in te richten, zelfs toen de daartoe zoo uiterst geschikte kazerne Leeuwenberch (thans het Chemisch Laboratorium), die aan de stad behoorde, vacant kwam. (MS. aanteekeningen van C. Kramm. Stadsarchief. — Vgl. ook: Kramm, Levens der schilders. I. p. 144.) Vreemde tegenstelling! de

P. Van Liender (gezicht op de Oude gracht. No. 61) in het museum op, en verwees alle overige stukken naar den zolder, waar ze blijkbaar vergeten werden. Immers hoe anders het feit te verklaren, dat in de 2e editie van den Catalogus van het museum van oudheden (omstreeks 1847 verschenen) uit de verzameling der Teekenacademie, behalve het genoemde stuk van Van Liender, alleen werden opgenomen »De biddende Petrus" en Huchtenburgs »Bataille", terwijl alleen de drie stukken van Droochsloot werden uitgezocht uit de collectie van het Kranegasthuis, die toch, als afkomstig uit een Utrechtsch gesticht, volgens het aangenomene systeem in haar geheel had behooren geëxposeerd te worden? Op den zolder van het stadhuis bleef de collectie der Teekenacademie liggen, totdat in 1873 het genootschap Kunstliefde daarvan de beste stukken redde; de overigen werden in 1874 daar nog gevonden en toen eindelijk op de portalen opgehangen en voor verder bederf beveiligd. Tot deze verlatenen behooren twee van de schilderijen uit het Kranegasthuis (Paulus op Malta door Adam Willaerts en de Barmhartige Samaritaan), het bovenvermelde schoorsteenstuk van J. Buys, en de »wederga" van de in dit museum berustende schilderij »Jupiter en Mercurius" van J. G. Van Bronchorst, voorstellende Juno met Argus en Io. Het laatste kolossale stuk was door een lek zoodanig beschadigd, dat aan eene restauratie voorloopig niet gedacht kon worden 1).

Maar genoeg, wenden wij ons thans tot dat gedeelte der stedelijke verzameling, dat in het Museum van oudheden sedert 1838 eene behoorlijke huisvesting gevonden had. Dat gedeelte was klein. Het bestond uit hetgeen van de oude stedelijke collectie was overgebleven: de Jeruzalemsbroeders, van Scorel, — de afbeeldingen van het kasteel Vredenburch, de burgemeesters en de stadsbannier door Van Swaenenburch, — Honichs stadhuis, — eene afbeelding van de St. Salvatorskerk, in 1758 aan de stad geschonken door den heer C Meijen — en eene geschilderde kaart van de vrijheid der stad (thans nog in het Stedelijk museum onder No. 2111 berustende), in 1539 voor de stad Utrecht geschilderd door E. Van Schayck. Verder vond men daar eenige geschenken (waaronder uitmuntten Scorels altaarstuk van het Kruisgasthuis en Drooch-

man, die Utrecht een Museum van oudheden bezorgde, beroofde het van een Museum van schilderijen! Was het aanbod aangenomen, de collectie Boymans ware niet verbrand. Tot verontschuldiging van den burgemeester diene, dat de collectie bij het leven van haren stichter niet zeer gunstig bekend was.

1) Het ware zeer te wenschen, dat men thans nog van dit stuk door verdoeking redde wat er van te redden valt.

sloots Waardgelders), enkele aankoopen meestal van zuiver topographisch belang (maar toch ook de Verzoeking van St. Antonius), Van Lienders Oude gracht en enkele stukken van onzekere herkomst. -- De 2e editie van den catalogus, kort na 1847 verschenen, bevatte meer: men vond er behalve de bovenvermelde twee stukken van de Teekenacademie (De biddende Petrus en Huchtenburgs Bataille) en de drie Droochsloots uit het Kranegasthuis nog het schoorsteenstuk van Doudijns, dat bij de verbouwing van de raadzaal in 1845 zeker van daar verwijderd was, en verschillende geschenken, waaronder vermelding verdienen Droochsloots Ganzenmarkt en de portretten van D. De Goyer, Karel V en den »Oude van 39 jaren;" ook Rosemales St. Janskerk was sedert 1838 verkregen.

Eene schenking van meer omvang verdient afzonderlijke vermelding. Wij kunnen aannemen, dat de schilderijen van de kloosters en de broederschappen, voor zooverre die aan de stad Utrecht ten deel gevallen waren en niet op het stadhuis geëxposeerd waren (zooals de portretten van de Jeruzalembroeders), bij de instorting van de Aalmoezenierskamer zijn ondergegaan; ook enkele stukken van gilden 1), waarvan eenigen in het gebouw der Aalmoezenierskamer vergaderden, kunnen daarbij geweest zijn. Eene derde categorie van schilderijen-collectiën was die der gasthuizen. Deze collectiën waren zeker niet onbelangrijk. Wij weten, dat het St. Jobsgasthuis alleen 51 schilderijen bezat 2); van het Kranegasthuis zijn vijf kapitale stukken tot ons gekomen; het H. Kruisgasthuis bewaarde tot voor eene halve eeuw een altaarstuk van Scorel; het St. Antoniusgasthuis een groot stuk van G. Van Honthorst 3). Wie weet,

---

1) De schilderijen van het Smedengild alleen zijn nog bewaard. Zij hangen thans in het Eloyengasthuis in de Boterstraat. Het meerendeel dezer collectie is onbeduidend: er is echter een R. Savery, veel gelijkende op No. 73 van dezen catalogus.

2) Zie de lijst van 34 daarvan bij: Muller, Schildersvereenigingen te Utrecht p. 133.

3) Dit stuk werd eerst in de vorige eeuw aan het gesticht geschonken. De eigenlijke collectie van het gasthuis, vermeerderd met enkele zeker merkwaardige oude stukken uit het Karthuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht, is spoorloos verdwenen. Ziehier wat daarover de inventarissen der meubelen van het St. Antonie-gasthuis mededeelen:

I. (1603?)

„Een schilderije van St. Anthonis temtatie met vergulde lijsten. (Niet dezelfde als de onder No. 2 hierna beschrevene schilderij.)

Een schilderije gecommen van Octaviaen dell Ponto met ut supra. (Zie hierna p. XVII Noot 2.)

wat nog in de overige gestichten, met name in het rijke St. Bartholomeus-gasthuis, schuilde? Wie thans deze laatste stichting, de eenig overgeblevene van al hare zusters, be-

(Berust alsnog ten stadhuize: het stuk stelt de H. Familie met St. Jan Baptist en St. Jan Evangelist voor.)
Een schilderije van Ons Lieve Vrouw met 't kijndeken. (Wellicht No. 3 van dezen catalogus.)
Een cruycefix op douck met eycken lijsten.
Een schilderije weesende die bootschap met een eycken lijst.
St. Matheus op douck met twee rollen.
Een temptatie van onsen salichmaecker.
Een cleyn schilderijken van Holifernes.
Een contrefeytsell van heer Henrick van Acker.
Een schilderije van Ons Lieve Vrouw int hooffken.
Een schilderijken van St. Geertruydt.
Twee gesneden Marienbeelkenen van hout.
Noch een vrouwenbeelt.
Noch een schilderijken van Nicodemus.
Twee gesneden cruycefixen.
Die sententie van Pilatus op pampier met een eycken lijsken. (Derhalve een miniatuur.)
Noch een Lieve Vrouw in de son op pampier met een eycken lijsken. (Miniatuur.)
Noch een cleyn schilderijken.
Twee tronikens op eycken peneelkens sonder lijsten.
Twee ronde ende drie viercante plaesterbordekens. (Denkelijk reliefs van gebakken pijpaarde, zooals het Utrechtsche Museum van oudheden er onder No. 787 vlg. nog een paar bewaart.)

II. Huysraet dwelcke Hillegunt Elberts den 24 Aprilis 1618 int gasthuys gebracht heeft.
Een taeffereelken van Maria Magdalena.

III. Mobilen dwelcke Anneken Jacobs int voorseyde gasthuys gebracht heeft den 5 Augusti 1618.
Twee schilderijen.
Een schilderije van Spes Fides Charitas.

IV. 16 November 1641.

In de vrouwen-eedtplaets: Twee conterfeytsels van manspersoonen. — Een contrefeytsel van een vrouwpersoon.
Op de reeckencamer: Een schilderije van de Cathusers.
Op den overloop: Het paradijs van Adam ende Eva.
Op den refectie-camer: Negen groote als cleyne schilderijen

V. 21 Augustus 1648.

In de refectie-camer: Thien schilderijen groot ende cleyn.
In de moeders-camer: Vier cleyne schilderijkens.

zoekt, vindt slechts twee of drie stukken, die niet door hunne schoonheid uitmunten. Waar zijn de overige gebleven 1)? De groote meerderheid is spoorloos verdwenen: van

Op de reeckencamer: Seven cleyne schilderijkens. — Drie lantschapkens ende twee vierkante stuckgens ut supra.
Op de achtercamer: Drie schilderijckens.
Op de middelcamer: Drie schilderijen. — Vier groote ende cleyne schilderijen.

V. 24 October 1669.

Niets.

VI. 9 September 1719.

In de heeren-kamer: Acht schilderijen soo groot als klein.
In de eetsaal: Vier van de vijf sinnen. — Een oud schilderij verbeeldende het lijden Christi. — Twee portraiten: een oude vrouw met een kind. — Nog een dito: een herderinnetje.
Op de groote of munnige-kamer: Een schilderij gekomen van Catuysersklooster. — Nog een oude schilderij.

VII. 26 October 1737.

In de heeren-camer: Elf schilderijen zo groot als kleyn.
In de eetzaal: Negen schilderijen.
Op de groote of munniken-camer: Een schilderey van de Carthuysers — Een schilderey van de munniken.

VIII. 1761.

In de heeren-kamer: Dertien schilderijen soo groot als kleyn. — Een groote schilderij met een vergulde lijst, zijnde de dood van Seneca, door den heer Van Mollem vereerdt aan deesen huyse.
In de eetzaal: Negen schilderijen.
Op de munnike-kamer: Een schilderij van de munnicken.

IX. October 1780.

Meubilaire goederen: Een groote schilderij, verbeeld de dood van Seneca. — Acht dito schilderijyen soo groot als kleyn.

1) Ook andere Utrechtsche stichtingen hadden hare schilderij-verzamelingen. Het Ambachtskinderhuis bewaart nog twee kapitale regentenstukken van Johan Van der Meer en J. M. Quinkhard. De regentenzaal van het Burgerweeshuis bezit nog eene fraaie collectie portretten, terwijl verscheidene schilderijen nog onlangs op een zolder boven de keuken lagen. De hofjes kunnen mede veel bezeten hebben: Maria Van Pallaes legateerde aan hare Fundatie behalve acht familieportretten de volgende schilderijen: „1. Een groot stuck uytbeeldende Maria en Joseph. — 2. Noch een groot stuck, uytbeeldende daer Christus Lasarum uut den grave doet verrysen. — 3. Noch een groot stuck synde een bancketjen. —

de rijke collectie van het St. Jobsgasthuis (een waar museum van zuiver Utrechtsche kunst!) is geen enkel stuk met zekerheid meer aan te wijzen 1) en ook elders is zeker veel verloren gegaan. Maar toch hadden Regenten der Vereenigde Godsen gasthuizen, op wie de administratie van al deze sedert 1817 vereenigde stichtingen was overgegaan, in 1839 nog eene verzameling schilderijen bijeen, waarvoor zij na de slooping van bijna alle gestichten geene voegzame bergplaats konden aanwijzen. Het was eene goede gedachte van dit college, om zijne verantwoordelijkheid op de stad Utrecht over te dragen door de schilderijen aan te bieden vóor het nieuw opgerichte Museum van oudheden. Nadat in 1839 éène schilderij was overgegaan, volgden nog in hetzelfde jaar meerdere, in 1847 door eene derde bezending gevolgd. Een gedeelte van deze geschenken werd dadelijk in het Stedelijk museum geplaatst en in de tweede editie van den catalogus daarvan beschreven. Het gemis van eenig vast systeem in dit werk en de zorgeloosheid bij de herhaalde herdrukken daarvan zijn oorzaak, dat deze van de gasthuizen afkomstige stukken thans grootendeels niet meer te identificeeren zijn. Dit is te meer te bejammeren, omdat deze zeker vrij omvangrijke lacune in de geschiedenis der collectie thans wel nooit meer zal kunnen aangevuld worden. Wellicht behoorden tot de door Regenten der gasthuizen overgedragene schilderijen ook de meergemelde vijf stukken van het Kranegasthuis, die tusschen 1816 en 1830 uit het lokaal in de Minderbroederstraat weggenomen bleken te zijn 2), en

---

4. Een stuckjen van Maria Magdalena. — 5 en 6. Twee stucken d'eene uytbeeldende de onstuymige, ende de andere de stille zee, — 7 en 8. Twee kleyne stuckjens, d'eene van toeback-drinckers ende d'ander van een schuerend vrouwtjen. — 9. Een spiegel met breede ebben lijsten." De stichteres had de nieuwgebouwde „heerlijcke refectiekamer" bedacht met al wat bij eene regentenkamer destijds behoorde: schilderijen, fraaie en deftige meubelen, zilver om mede te eten en linnen en tinwerk om de tafel mede aan te rechten. Maar de Heeren Regenten zagen het anders in: het linnen en tin werd dadelijk met den boedel der stichteres ten bate der „Fondatie" verkocht, het zilverwerk werd in 1674 te gelde gemaakt voor *f* 100—2—8, en eindelijk in 1677 de refectiekamer zelve „tot een woonhuys gemaeckt." Daarop moesten natuurlijk de overige meubelen ook van de hand: den 10 Mei 1678 werden schilderijen en meubelen „door deser stadts erfhuysmeester publiek vercoft" voor *f* 61—16—0. De familieportretten waren reeds vroeger weggeschonken.

1) De schilderijen werden allen 8 Juli 1811 door Regenten publiek verkocht voor *f* 61—18! (Muller, Schildersvereenig. te Utrecht. p. 139.)

2) Zie hiervóór p. IX.

toch later in de stedelijke collectie ten stadhuize gevonden werden 1).

Zoo bleef de stedelijke collectie gedeeltelijk in het Stedelijk museum geëxposeerd, gedeeltelijk op de zolders van het stadhuis geborgen, totdat in 1870 het genootschap Kunstliefde het initiatief nam, om aan de verzameling eene betere plaats te bezorgen. Het genootschap had reeds nu en dan eenige aankoopen gedaan, enkele geschenken verkregen, en zoo was langzamerhand eene verzameling van 53 schilderijen en 60 teekeningen bijeengekomen 2), waaruit men nu besloot een openbaar schilderijen-museum te vormen. Men wendde zich bij schrijven van 1 November 1870 tot het gemeentebestuur met verzoek om van de gemeente in bruikleen ter expositie te mogen ontvangen alle op het stadhuis berustende schilderijen, die kunstwaarde bezaten. Het bestuur toonde zich dadelijk zeer ingenomen met de zaak en nadat eene schifting der schilderijen had plaats gehad (waarbij ook de naar den zolder verwezene stukken de revue passeerden) werd eene met wederzijdsch goedvinden ontworpen overeenkomst den 2 Mei 1872 door den gemeenteraad vastgesteld. Daarbij werden aan het genootschap Kunstliefde de volgende schilderijen voor zijn museum afgestaan:

No. 1. Een musiceerend gezelschap, door Jan Van Byler. (?) (No. 30.)
» 2. Figuren, door Jan Van Byler. (No. 29.)
» 3. Jupiter en Mercurius, door Jan Van Bronckhorst. (No. 26.)
» 4. Ruïne van den Dom, door Jan Van Kessel. 1675. (No. 58.)
» 5. Het afdanken der waardgelders op de Neude, door Hillegaart. (No. 49.)
» 6. Het afdanken der waardgelders op de Neude, door Droogsloot. (No 38.)
» 7 *a*—*e*. Portretten van Stichtenaren, die als bedevaarders het Heilige land bezocht hebben, door Jan Van Scorel. 5 stuks. (No. 7—10.)

---

1) Tot de collectie van de gasthuizen behooren denkelijk ook nog: eene kapitale schilderij uit de 16e eeuw, voorstellende de Uitzending der twaalven (vermoedelijk afkomstig uit het Apostelgasthuis, — een altaarstuk, voorstellende eene H. Familie met St. Jan Baptist en St. Jan Evangelist, en het wapen van den Utrechtschen schilder-lombardhouder Octaviano Del Ponte en zijne echtgenoote Anna De Milan (c. 1600), — en eene zeer ruwe afbeelding van eene ziekenzaal uit het begin der 17e eeuw, — allen thans nog op het stadhnis berustende.

2) Reglementen van het gen. Kunstliefde. Voorw. p. XXIII.

No. 8. De Nederlandsche Maagd als bemiddelaarster tusschen oorlog en vrede, door G. Doudyns. (No 36.)
» 9. Gezigt op de oude Wittevrouwenpoort. (No. 96.)
» 10. De tentatie van den Heiligen Antonius. (No 2.)
» 11. Portret van Karel V. (No. 4.)
» 12. Maria met het kind Jezus, door Jan Van Scorel. (No. 6.)
» 13. Madonna met het kind. (No. 3.)
» 14. Portret van een aanzienlijk persoon. (No. 5)
» 15. Gezigt op de Gaardbrug, door P. Van Liender. (No. 61.)
» 16. Gezigt op het stadhuis, door Honich. 1663. (No. 51.
» 17. Gezigt op de Ganzenmarkt, door Droogsloot. (No. 42.)
» 18. De Tolsteegpoort en Bijlhouwerstoren, door Meerhout. (No. 62)
» 19. Gezigt op de Korte Nieuwstraat, door F. Van Allen. (No 69)
» 20. Een mansportret in de manier van Van der Helst. (No. 93.)
» 21. Kerk van binnen, door Blieck. 1653. (No. 15.)
» 22. Josef en Maria, door Van der Helst. (No. 47.)
» 23. Herders en herderinnen, door Bylert. (No. 28.)
» 24. Zeegezigt in de manier van Silo. (No. 68.)
» 25. Een bergachtig landschap, door J. Van B(unnick ?)1712. (No. 27.)
» 26. Dood van Seneca, door Honthorst. (No. 52.)
» 27*a*,*b*. Gevecht tusschen Breauté en Lekkerbeetje.(No.81,82.)
» 28. De werken van barmhartigheid, door Droogsloot. (No.37.)
» 29. Gezigt op een Italiaansche haven, door Storck. (No. 76.)
» 30. De bruiloftsgast zonder bruiloftskleed, door Droogsloot. (No. 39)
» 31. De gelijkenis van den getrouwen en den ongetrouwen dienstknecht, door Droogsloot. (No. 40.)
» 32*a*, *b*. Twee zeegezigten. (No. 100, 101.)
» 33. Boschrijk landschap met water. (No. 35.)
» 34. Doode visschen aan een strand, door J. Gillig. 1687. (No. 43.)
» 35. Een ruitergevecht, door Huchtenburg (No. 56.)
» 36. Bad van Bethesda, door Droogsloot (No. 41.)
» 37. Historieele voorstelling, door Hendrik Bloemaert. 1634. (No. 19.)
» 38. Landschap met beelden en beesten, door Roeland Savery. (No. 78.)
» 39. De voetwassching. (No. 11.)
» 40. Biddende Petrus, door Bloemaert. (No. 53.)
» 41. De gortenteller, door Brekelenkamp. (No. 14.)
» 42. De Geertekerk in 1855, door D. Van der Kellen. (No. 128.)
» 43. Portret van Holtzhey de graveur. (No. 105.)

No. 44. De Oudegracht, door P. Van Oord. (No. 140.)
» 45. Portret van D. De Goyer. (No. 90.)
» 46. Gezigt op Utrecht, als Van Hagen 1).
» 47. De St. Servaastoren, door Hardenberg. (No. 120.).
» 48. De Wittevrouwenbrug, door P. Van Oord. (No. 141.)
» 49. Het St. Elisabeths-klooster, door Roosmalen. (No. 71.)
» 50. Het pand van de Domkerk, door P. Van Oord. (No. 142.)
» 51. Burgemeester Van der Werf bij het beleg van Leyden, door baron Wappers. (No. 151.)"

De afgestane stukken bleven het eigendom der gemeente, die daarover de vrije beschikking behield. Men bepaalde verder, dat schenkingen, aan het museum gedaan, zouden komen ten bate van het genootschap; maar dat bij eventueele opheffing daarvan het geheele museum aan de stad Utrecht behooren zou. Eene commissie van beheer van het museum zou in het leven geroepen worden, bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeente Utrecht en van het genootschap Kunstliefde. De collectie zou voorloopig geplaatst worden in eene kosteloos door de gemeente af te stane zaal in het Gebouw van kunsten en wetenschappen. Het genootschap zou zorgen voor de restauratie der schilderijen en voor een behoorlijken catalogus. Het Museum zou des Zondags namiddags kosteloos geopend zijn.

Ten gevolge van deze overeenkomst werd het Museum Kunstliefde op 5 Februari 1873 in tegenwoordigheid van de leden van den gemeenteraad en van het genootschap plechtig geopend. Sedert is de collectie nog belangrijk vermeerderd. Bij besluit van Burgemeester en Wethouders dd. 1 October 1874 werden door de gemeente op dezelfde voorwaarden als vroeger nog aan het museum afgestaan de volgende schilderijen, die later op het stadhuis ontdekt waren, doch eigenaardig in een schilderij-museum thuisbehoorden:

No. 1 en 2. J. Van der Merck, Portretten van Joh. Heydanus en zijne echtgenoote. (No. 63, 64.)
» 3 en 4. Portretten van prof. Hulsius en zijne echtgenoote. (No. 102, 85.)
» 5. Wigmana, De schilderkunst. (No. 83.)
» 6. Swagers, Landschap. (No. 148.)
» 7. R. Craeyvanger, Stadsgezicht. (No. 109.)

Bij besluiten van 2 Juni 1874 en 4 November 1875 werden daarbij nog gevoegd Opzoomers Weduwe van Oldenbarnevelt (No. 143) en Breughels Boerenherberg (No. 12), het eerste

1) Deze schilderij is om het groote historische belang vlg. besluit van B. en W. dd. 21 Aug. 1877 door de stad teruggenomen: zij berust thans in het Museum van oudheden ten stadhuize onder No. 1990.

geschonken door de erven van mevrouw Suermondt—Twiss, terwijl het laatste vroeger als schoorsteenstuk in een aan de stad behoorend gebouw diende. Bovendien toont zich jaarlijks de belangstelling van het Utrechtsche publiek door belangrijke schenkingen, aan het museum gedaan. Wij noemen als zoodanig Moreelses Vrouwenportret, van Dr. A. P. Van Mansvelt, — de drie schilderijen van Wttewaell, van Jhr. Mr. J. L. A. Martens, — Thomas De Keysers Familiestuk van Mr W. J. Royaards van den Ham, — Poelenburgs Herders van mevrouw Nieuwenhuijsen, — W. Honthorst's Vrouwenportret van de heeren Van Rappard, — en de Memorietafel van Haemstede van Mr. J. Des Tombe. Het genootschap Kunstliefde heeft verder herhaaldelijk gebruik gemaakt van de gelegenheid, waar die zich voordeed, om schilderijen, voornamelijk van Utrechtsche meesters, aan te koopen, o.a. de stukken van Abr en Adr. Bloemaert, Janson van Ceulen, Van Haensbergen, Hoet, C. De Hooch, Van Cuylenburch enz. Jaarlijks wordt ook eene schilderij van een lid van het genootschap aangekocht en in het museum geëxposeerd.

En zoo verkeert thans het museum in bloeienden toestand en geeft eene niet te versmaden gelegenheid tot vorming van den smaak en tot het bestudeeren van de voortbrengselen der eens zoo beroemde Utrechtsche school. De reeds bij de stichting toegezegde catalogus verschijnt thans. Alleen de localiteit, waarin de schilderijen bewaard worden, is nog steeds eene voorloopige: moge het Museum Kunstliefde eerlang eene plaatsing erlangen, die zijner waardig is!

A. NEDERLANDSCHE MIDDELEEUWSCHE SCHOOL.

ONBEKEND. (1426.)

N°. 1. Memorietafel voor heer Raes Van Haemstede

Heer Raes Van Haemstede, zoon van Floris en . . . . . Van Cruningen, wordt vermeld in het jaar 1421, toen hij beloofde den Middelburgschen kooplieden, die naar Antwerpen ter markt togen, vrij te zullen laten passeeren. Met zijnen oudsten broeder heer Costijn streed hij aan de zijde van Philips Van Bourgondië tegen Jacoba Van Beijeren's derden echtgenoot Humphrey Van Gloucester in den zeeslag voor Brouwershaven. (13 Januari 1426.) Beiden sneuvelden: heer Raes overleed den volgenden dag. (14 Januari 1426.) Bij zijne echtgenoote Agnes De Vriese van Oostende liet hij twee dochters na:

1. Maria († O. L. V. Hemelvaart 15 Augustus 1489), gehuwd met heer Lodewijk Van Bloys van Treslong (zoon van Jan en Maria Van Haemstede), heer van Cabau en raad in het Hof van Holland. (1448.) Hij overleed in 1470, nalatende elf kinderen.
2. Goedele, vrouwe van Bredamme, gehuwd met Willem Noyts die eene dochter naliet.

In het midden der schilderij staat Christus blootsvoets met lang haar en baard, gekleed in een wit onderkleed, waarover een lange paarsche mantel, dien hij met den linkerarm opneemt, afhangt. De rechterhand is zegenend opgeheven, in de linker draagt hij een opengeslagen boek. Achter hem is opgehangen een paarsch tapijt, versierd met gothieke ornamenten in goud- en zilverdraad. Links naast Christus staat St. Joris. Een helm bedekt zijn hoofd; hij draagt een harnas en daarover een rood fluweelen, met gouddraad geborduurden en met bont omzoomden wapenrok. Een staf, waaraan een rood vaandeltje met wit kruis, houdt hij in de linkerhand, terwijl de rechter op den schouder van heer Raes Van Haemstede rust. Aan de andere zijde van Christus staat de Heilige Maagd in een

groen kleed, door een rooden gordel bevestigd. Een purperen mantel hangt haar van de schouders, terwijl een witte doek, die op de borst afhangt, haar gekroond hoofd bedekt. Evenals om den rechterarm draagt zij in de rechterhand een gouden kroon, met de linker raakt zij den schouder der vrouwe van Haemstede aan.

Op den voorgrond liggen heer Raes Van Haemstede en zijn schoonzoon, heer Lodewijk Van Bloys van Treslong, met gevouwen handen geknield op twee houten bankjes. Beiden zijn blootshoofds en geharnast; zij dragen korte mantels, versierd met de in kleuren afgebeelde figuren hunner wapens. Achter heer Lodewijk knielt zijne echtgenoote Maria Van Haemstede, dochter van heer Raes, die een rood kleed met witten halsdoek draagt; een zwarte mantel, die met wit gevoerd is en versierd met een staanden kraag, voltooit haar kostuum. Het haar is verscholen in een net, waarover een hooge witte muts. Een groote rozenkrans van gele kralen hangt van de gevouwen handen af.

Ter rechterzijde knielt Agnes De Vriese van Oostende, echtgenoote van heer Raes Van Haemstede, voor een lessenaartje met rood kleed, waarop een beschreven blad papier ligt. In het zwart gekleed draagt zij een langen mantel van dezelfde kleur, versierd met een hoogen kraag en met wit gevoerd. Een witte doek bedekt het hoofd en de borst. Zij houdt een gebedenboek in de hand, terwijl een rozenkrans van roode kralen van den gordel afhangt. Achter haar bevindt zich eene non, eveneens in knielende houding en met gevouwen handen; zij draagt een grijs gewaad met grijzen kap en witten halsdoek. Eindelijk ziet men achter de non knielen eene veel kleinere jonge vrouw met lang haar, groen kleed en rozenkrans van roode kralen. De beide laatste personen zullen dochters van het echtpaar Van Haemstede zijn, waarvan de eene in den geestelijken stand getreden, de andere jong gestorven is 1).

---

1) Het is ook mogelijk, dat de laatst voorgestelde personen zijn: Goedele Van Haemstede, tweede dochter van heer Raes, met hare dochter; het is echter niet bekend, dat deze als weduwe in een klooster ging. Ofschoon het niet blijkt, dat heer Raes andere kinderen dan deze beide dochters naliet, kunnen eene non en eene jonggestorvene licht vergeten zijn.

Onder aan de schilderij zijn bij elk der betrokkene personen aangebracht de wapenschilden der heeren Van Haemstede en Van Bloys (met heraldieke helmen en kroonen, die een zwaan tot helmteeken hebben) en die hunner echtgenooten. Het verschiet vertoont links in een landschap eene kerk en eenige huizen (het klooster Bethlehem?), rechts een heuvelachtig landschap.

Op de oude zwarthouten lijst leest men onder de schilderij het volgende opschrift in gothieke letters:

anno. CIↃ.CCCC°XXVI op. sinte. Pontiaens. dag. wort. vorslagen. heer. Raes. van. Haemstede. in. den. stryt. voor. Brouwershaven. ende. leit. begrave. te. Bethlehem. in. . . . .

Paneel. Hg. 0.63, br. 0.77; met de lijst hg. 1.19, br. 0.98.

Deze schilderij, die blijkbaar vroeger gehangen heeft in de kapel van een klooster (denkelijk het Cistercienser-vrouwenklooster Bethlehem te Elkerzee) om de herinnering te bewaren aan het graf of aan eene door de familie gestichte memorie van heer Raes, is later in partikuliere handen geraakt. In 1783 bezat ze de heer Cornelis Van Citters van Bruelis; later (1838) wordt ze onder No. 31 van het Bijvoegsel („Een Schilderij uit den tijd van Jacoba van Beijeren, waarop de Gravin zelve is afgebeeld, van den jare 1426. Op paneel.") vermeld in den „Catalogus der handschriftelijke documenten, berustende in de verzameling van Jhr. G. J. Beeldsnijder van Voshol." (te Utrecht.) De heer Mr. J. Des Tombe, schoonzoon van den heer Beeldsnijder, schonk het stuk in 1878 aan het Museum.

Eene kopie der schilderij, geteekend door Th. Verrijk, wordt vermeld bij: F. Muller, Beschr. v. Nederl. historieplaten. I No. 279.

HIERONYMUS VAN AEKEN genaamd BOSCH.

Geboren te 's Hertogenbosch omstreeks 1462 (?);
overleden aldaar in 1516.

Hij was waarschijnlijk de zoon van Laurens van Aeken, die in 1468 als poorter van 's Hertogenbosch voorkomt. Hij zelf komt in 1494, 1499, 1504, 1509 en 1512 op de Registers der Illustre Lieve Vrouwen-broederschap van die stad voor. Op deze registers wordt zijn dood in 1516 vermeld[1] als volgt: Hieronymus Aquens. alias Bosch, seer vermaerd schilder, obiit 1516." In 1493/94 maakte Bosch de teekeningen voor de vensters der St. Janskerk te 's Herto-

genbosch; vóór 1504 schilderde hij een Laatste oordeel voor Philips den Schoone. Van Mander noemt een aantal zijner werken, thans meest allen vernietigd. Te Madrid en in het Escuriaal worden echter nog eenige hoogst merkwaardige stukken van dezen schilder bewaard. Een groote triptiek in zeer goeden staat gemerkt „Iheronimus Bosch", bevindt zich te Lissabon in het paleis des konings; het stelt de verzoeking van St. Antonius en anders episoden uit het leven van dezen heilige voor. Dit stuk is wel het merkwaardigste en best bewaarde van dezen schilder, die eene zeldzame verbeeldingskracht bezat en de wonderlijkste gedrochten en wangestalten aanbracht op zijne stukken, die meestal verzoekingen van St. Antonius voorstellen. Philips II bezat eene groote voorliefde voor zijne werken; van daar dat een zoo groot aantal zijner schilderijen nu nog te Madrid en in het Escuriaal voorhanden zijn. Enkele andere stukken zijn in het Gothische paleis te Dessau, in de Akademie-Gallerie te Weenen en in het Museum te Antwerpen.

N°. 2. De verzoeking van St. Antonius.

In een hollen boom zit St. Antonius met grijzen baard. Hij draagt eene grijze pij, half bedekt door een rooden mantel met groene kap; een gebedenboek ligt op zijn schoot. Bij hem staat eene tafel, waarop zich een kruisbeeld en eene klok bevinden, en waartegen een pelgrimsstaf steunt; boven de tafel hangt een lantaarn. In een roode tent boven de opening in den boom ziet men twee monniken, waarvan de een met eene vrouw danst, terwijl hij een guitaar onder den arm houdt; bij hem staat een dansende hond. Op een der boomtakken zit een groote vogel. Een St. Antonius-varken met een klokje aan het oor loopt op den voorgrond; het dier wordt gekweld door een gedrocht met eene spons aan een stok. Rechts een gouden gedreven vaas en eenige goudstukken, waarbij zich nog een gedrocht in monnikspij bevindt, die een appel in de hand houdt. Links eene vrouwenfiguur uit het water komende met een bal, waarop een uil gezeten is, in de hand; naast haar eene oude vrouw, die met de rechterhand op een kruk steunt. De achtergrond geeft een water te zien, waarover een brug met eene poort naar een ommuurd klooster leidt; twee personen stoffeeren de brug. Op het kerkhof verheft zich eene brandende kerk; een witte vaan met rood kruis wappert van den toren. Eenige monniken vertoonen zich op het dak en het kerkhof, terwijl verscheidene andere personen trachten goederen te redden. Een ingebakerd kind drijft in het water. In de lucht links ziet

men een gedrocht, op een monster gezeten. Het verschiet vertoont een bergachtig landschap.

Paneel. Hg. 0.255, br. 0.22.

Deze schilderij werd in 1830 nog redelijk bewaard in den grond gevonden bij het afbreken van den stadswal. Als plaats der vondst noemen de notulen van Burgemeester en Wethouders van 16 Juli 1830 den wal tusschen de Tolsteeg- en Wittevrouwenpoorten, — de oude catalogus van het Museum van oudheden den wal bij het Begijnenwaterpoortje, — een door den beheerder van het museum Boers gecorrigeerd exemplaar van dezen catalogus den wal tusschen de Wittevrouwenpoort en het Maliepoortje. Het stuk is denkelijk afkomstig uit een der tegen den wal gelegene kloosters, in het eerste geval wellicht uit het Begijnhof of het Predikheerenklooster, in het tweede geval uit het Cellebroeders- of het St. Hieronymushuis. In 1830 door de stad aangekocht, werd het in den catalogus van het Museum van oudheden vermeld: 1e editie. Schilderijen No. 22, 2e editie. Schilderijen No. 47. In 1873 werd het overgebracht naar het Museum Kunstliefde.

ONBEKEND. (c. 1520.)

Eene schilderij, voorstellende de H. Maagd met het kind en bewaard in het Museum Boymans onder No. 366, is blijkbaar van dezelfde hand als deze.

N°. 3. De Heilige Maagd met het kind Jezus.

De Heilige Maagd is gezeten voor eene tafel. Zij is gekleed in een groen gewaad, dat aan hals en polsen het witte onderkleed laat zien. Over de schouders is een roode mantel met smallen gelen rand geworpen, dien zij met de linkerhand opneemt. Terwijl de lange lichtbruine krullende haren langs den rechterschouder naar beneden vallen, wordt het achterhoofd gedekt door een lichtbruin fluweelen kapje met georneerden band, waaruit een klein tullen mutsje te voorschijn komt. Op den schoot der H. Maagd ligt het Jezuskind met blond krullend haar, het naakte lichaam slechts gedeeltelijk door een gazen doek bedekt. De moeder ondersteunt met de rechterhand de borst, die zij het kind reikt, terwijl zij het met de linkerhand vasthoudt. Het kind klemt zich met beide handjes aan de moeder vast. Op de houten tafel, gedeeltelijk door een wit kleed bedekt,

staat een witte aarden schotel met vruchten; een mes met georneerd hecht, een appelschil en een kers liggen daarbij. Door een raam ter rechterzijde ontdekt men een weg langs een water, waarin zich twee zwanen bevinden; twee mannen en een varken stoffeeren den weg. Een brug, waarover een man met een varken gaat, voert door eene poort naar twee huizen in de schaduw van eenig geboomte. Op den achtergrond bergen.

Paneel. Hg. 0.43, br. 0.32½.

Deze schilderij, eigendom der stad Utrecht, is waarschijnlijk aan de stad geschonken door de Regenten der Vereenigde Gods- en gasthuizen en dus afkomstig uit de kapel van een der Utrechtsche gasthuizen. Volgens een inventaris van omstreeks 1600 bezat het St. Antonius-gasthuis „een schilderye van ons lieve vrouw met 't kyndeken", waarmede deze schilderij kan bedoeld zijn. Het stuk werd in 1873 door de stad aan het genootsehap Kunstliefde afgegeven.

ONBEKEND. (c. 1530.)

N°. 4. Portret van keizer Karel V.

Ter halver lijve rechts achter eene ovale tafel. Hij draagt een breeden rossen baard en knevel en is gekleed in het zwart met platten halsboord en zwarte baret. In de linkerhand houdt hij een paar groene handschoenen. Boven in de schilderij de woorden:

KAROLVS·V·DI·GM·ROANR·IMP·
HISPANIARV· REX·

Paneel. Hg. 0.42, br. 0.30.

Deze schilderij, aan de stad geschonken door den heer Mr. J. J. Van der Hagen van den Heuvel, komt onder No. 23 voor in de 2e editie van den catalogus van het Stedelijk museum van oudheden. In 1873 werd zij afgegeven aan het genootschap Kunstliefde.

ONBEKEND. (1533.)

Scheibler (Jahrb. d. kön. preuss. Kunstsamml. III p. 13) schrijft deze schilderij ten onrechte toe aan den monogrammist I. A. (Jacob Cornelisz. Van Oostsanen.)

N°. 5. Portret van een aanzienlijk persoon.

De vraag, wie de hier voorgestelde persoon is, werd uitvoerig besproken in De Navorscher. XVI p. 75, 268. XVII p. 107, 165. De heer C. Kramm noemde met groote beslistheid Willem den Oude, graaf van Nassau, vader van prins Willem I; zijne gronden zijn het weerleggen niet waard. Zekere heer W. H. A. G. te Middelburg noemde Otto den Oude, hertog van Brunswijk-Lunenburg. Zeker is de afgebeelde persoon een Nederlander (de opschriften wijzen het uit), hoogstwaarschijnlijk *geen* vorst (daar alle wapens en insignes ontbreken), doch denkelijk een hoog ambtenaar, magistraatspersoon of geleerde (volgens zijne zinspreuk). Misschien moet men hier denken aan een lid van een of ander aanzienlijk geslacht, dat een zwijn in zijn wapen voerde. In aanmerking komen de familiën Van de Werve, die volgens Van Leeuwen's Batavia illustrata. II p. 1167 voerde „een swart wilt lopend swijn op een velt van gout gequartilleert enz." (Henrick Van de Werve, raad van Karel V en rentmeester Beoosterschelde, komt in 1531 voor bij: Dodt, Archief. V. p. 305), — Gilpin, die voerde een loopend zwijn links, zwart op goud (Van Engelen, Wapenboek. III. p. 121), — of Spex, die voerde een loopend zwijn links, zilver op rood. (Van Engelen, Wapenboek. I p. 160.) — Waarschijnlijker is het, dat het zwijn eene zinspeling bevat op den *naam* van den voorgestelden persoon; immers ook de dichter Jacques De Mol voerde als zinspreuk *„Laet wrueten den mol."* (F. Van der Haeghen, Dictionn. des devises. p. 48.) Zeer in aanmerking komt derhalve een lid der familie Vercken, die mede een links loopend zwijn in haar wapen voerde. (Van Engelen, Wapenboek. II p. 399, 415.) De spreuk zou dan luiden: *„Latet vercken wrueten."* Ook zou men kunnen denken aan eenen nakomeling van den Utrechtschen stadsklerk Floris Tzwijnnen († 1509); zijn eenige zoon Joost werd echter, volgens eenen aanbevelingsbrief van het Utrechtsche stadsbestuur van 1507, geboren in 1487, terwijl de hier voorgestelde persoon volgens de inscriptie eerst in 1494 het levenslicht zag. — Het raadselachtige bovenschrift schijnt eenvoudig eene vertaling van het Latijnsche „aetatis XXXIX"; nog Vondel gebruikt „oude" voor „ouderdom." („Geef mij den herderstaf tot steunsel van mijne oude.")

Borstbeeld van voren gezien met kleinen baard en knevel. Op het hoofd draagt hij een zwarte kalot, met gouddraad geborduurd, en daarover een roode platte muts. Een zwarte mantel met korte roodbruine mouwen bedekt gedeeltelijk het onderkleed van gebloemde zwarte zijde, dat aan de mouwen met insnijdingen is versierd en aan de handen en

den hals het rijkgeborduurde hemd laat zien. In de linkerhand houdt hij een paar bruinlederen handschoenen, in de rechter drie takjes leliën van dalen. De ringvinger van de rechter- en de wijsvinger van de linkerhand zijn met twee gouden ringen versierd.

De schilderij is gevat in de orgineele verguld-houten lijst met gothieke profielen. Aan de bovenzijde der lijst staat met zwarte en roode kapitale letters:

DE OVDE VAN · XXXIX · IAREN · A° 1533

Op de benedenzijde der lijst leest men met dezelfde letters:

LATET WRVETEN

Paneel. Hg. 0.35, br. 0.27.

Deze schilderij, door den heer Mr. J. J. Van der Hagen van den Heuvel aan de stad Utrecht vereerd, komt onder No. 22 voor in de 2e editie van den catalogus van het Stedelijk museum van oudheden. In 1873 is zij afgestaan aan het genootschap Kunstliefde.

Eene photographie, naar deze schilderij vervaardigd door W. C. Van Dijk, is in den handel gebracht met het onderschrift: Willem de Oude, graaf van Nassau.

JAN VAN SCOREL.

Geboren te Schoorl 1 Augustus 1496; overleden te Utrecht 6 December 1562.

Deze schilder, tegelijk architect en ingenieur, was omstreeks 1509 te Haarlem leerling van Willem Cornelisz.; in 1512 bij Jacob Cornelisz. Van Oostsanen te Amsterdam, vervolgens bij Mabuse te Utrecht. Omstreeks 1520 vertrok hij naar het H. Land, zijn weg nemende over Neurenberg, waar hij Dürer bezocht, en over Obervellach in Stiermarken, waar hij een groot altaarwerk schilderde, dat aldaar nog aanwezig is. In Venetië ging hij scheep naar Candia en Cyprus; dáár en te Jeruzalem teekende hij veel, en ging vervolgens naar Rome, waar hij door paus Adriaan VI tot conservator van het Belvedère (1522—23) benoemd werd. In 1523 keerde hij naar Utrecht terug, waar hij bij den deken van Oudmunster Herman Van Lochorst woonde. Hij schijnt toen in den geestelijken stand getreden te zijn en eerst (vóór 1525) vicaris van de St. Janskerk, later zielpriester (prebendatus animarum) in de St. Mariakerk geworden te zijn. In 1527 was hij te Haarlem, waar hij korten tijd verbleef en een aantal bestellingen ten uitvoer bracht. In 1528 werd

hij, als belooning voor het schilderen van het altaarstuk op het hoogaltaar der St. Mariakerk te Utrecht, tot kanunnik dier kerk benoemd. Hij was een zeer gevierd kunstenaar: Frans I van Frankrijk verzocht hem te vergeefs naar Frankrijk te komen, — Gustav Wasa van Zweden zond hem in 1542 een vorstelijk geschenk. In 1549 was hij met omvangrijke ingenieurswerken in Holland bezig, terwijl hij een aantal stukken voor kerken te Amsterdam, Utrecht, de Friesche abdij Grootouwen, het slot te Breda enz. schilderde. De betrekkelijk weinige werken, die van Scorel overgebleven zijn, doen ons hem kennen als uitstekend portretschilder; zijne portretten zijn meesterstukken van teekening en modelleering en van natuurlijke, karaktervolle teruggave der persoonlijkheid. Zijne bijbelsche voorstellingen daarentegen toonen dikwerf een ongunstigen invloed van zijn verblijf in Italië. Toch was hij een der eerste Nederlandsche schilders, die met de oude gothieke schilderwijze, die in een stijve, onware „manier" ontaardde, brak, en trachtte schoone lijnen en schoone vormen op den voorgrond te brengen. De groote portretschilder Antonis Mor van Dashorst was zijn leerling en schilderde in 1560 zijn portret.

N°. 6. Triptyk van de familie Vischer van der Gheer.

De familie Vischer van der Gheer, afkomstig uit Vlaanderen, was reeds in 1379 te Utrecht gevestigd. De op het middenpaneel afgebeelde persoon, die door zijn gewaad als kanunnik, door zijne plaats aan de voeten der H. Maagd als een lid van het kapittel van St. Marie te Utrecht wordt aangewezen, is zonder twijfel heer Jacob Vischer van der Gheer, die in de rekeningen der Utrechtsche priesterbroederschap in 1511/12 optreedt als vicaris van St. Marie, — in 1512, 1516 en 1521 kameraar, 1544/45 deken der broederschap was, — in 1522/23, 1525/26 en 1534/35 met nieuwe beneficiën begiftigd werd, — in 1544 als „prebendatus prebenda imperiali bte. Marie Traiectensis" executeur was van den kanunnik ten Dom Cornelis Van Hoorn, in 1549 in dezelfde qualiteit (semiprebendaat d. i. bezitter van een der beide halve keizerprebenden) van den kanunnik van St. Marie Jan Goswinsz. van Amerongen, en in 155. van Thomas van Nykercken, deken van St. Jan, — in 1556 nog vermeld wordt, maar vóor het einde van dit jaar overleed. De namen der beide personen op de zijpaneelen, blijkens het onderschrift zijn broeder en zuster uit het huwelijk van zijnen vader (denkelijk Jacob Jacobzoon van (der) Gheer, lid van den raad van Utrecht in 1472) met eene jonkvrouwe van Culenborch, worden door hunne beschermheiligen voldoende aangeduid. Beiden zijn denkelijk opgenomen geweest in een der meer aanzienlijke Utrechtsche kloosters, Barbara waarschijnlijk in het Wittevrouwen-klooster.

a. MIDDENPANEEL.

De Heilige Maagd met het Jezuskind en heer Jacob Vischer van der Gheer.

Ter linkerzijde zit naar rechts gewend de Heilige Maagd

op een steenen bank. Zij draagt een rood kleed met bruinlederen gordel en een blauwen mantel. Het rossige haar wordt bedekt door een witten doek, die op de schouders afhangt. De ontbloote rechtervoet komt van onder het kleed te voorschijn. De rechterhand rust op de gevouwen handen van den kanunnik, terwijl zij met de linker (niet zichtbaar) een doek houdt om het midden van het Jezuskind, dat op haar linkerknie staat. Het kind heeft blond krullend haar en is geheel naakt. Met de rechterhand streelt het het gelaat zijner moeder, met de linker betast het den baard van den kanunnik. Aan de rechterzijde ligt voor de Heilige Maagd geknield heer Jacob Vischer van der Gheer. Hij draagt kort bruin haar en een kleinen baard en knevel. Zijne kleeding bestaat uit een doorschijnend wit priesterlijk gewaad (superpellicium), dat een paarsch onderkleed laat zien, aan hals en mouwen met bont omzoomd. De mouwen zijn zeer wijd en openhangend; aan den hals komen van onder het bont het witte hemd en een geplooide kraag te voorschijn. Over den linkerarm hangt de almuis. De roode baret ligt op den grond. Achter de Heilige Maagd ziet men een rots, waarop zich drie boomen en eenige heesters bevinden. Rechts verheffen zich achter een met struikgewas bezette muur de begroeide ruïnes van een antieken tempel.

De antieke houten lijst is roodbruin geschilderd met vergulde randen. Onderaan leest men in vergulde kapitale letters:

· O · MATER · DEI · MEMENTO · MEI ·

De linkerbovenhoek is gesierd met het wapen van Vischer van der Gheer, terwijl in den rechterbovenhoek dat van Culenborch prijkt. In den linkerbenedenhoek ziet men het wapen van de familie Van Jutphaas; de rechterbenedenhoek is ledig 1).

Paneel. Hg. 0.97, breed 0,72.

b. LINKERPANEEL.

Adriaan Vischer van der Gheer en zijn patroon.

Adriaan Vischer van der Gheer ligt geknield naar rechts.

---

1) De moeder der drie Vischers was wellicht eene der 34 bastaarden van heer Gerard XII van Culenborch.

Hij draagt het kleed eener geestelijke orde, bestaande uit een wit onderkleed met een band om het midden bevestigd, waaruit de kleine geplooide kraag en manchetten te voorschijn komen. Een witte mantel met hoog opstaanden kraag hangt hem van de schouders. Het rosse haar is onbedekt, de witte baret ligt voor hem. De beide handen zijn biddend uitgestoken.

Achter hem staat St. Adriaan in een rijkversierd harnas, waarover een roode mantel is geworpen. Op het hoofd draagt hij een met vergulden lauwerkrans getooiden helm met roode pluimen, die een liggenden leeuw tot helmteeken heeft. In de handen houdt hij zijne attributen: een getrokken zwaard en een aanbeeld. Een afgebrokkelde muur dient als achtergrond.

Paneel. Hg. 1.00, br. 0.31.

c. RECHTERPANEEL.

Barbara Vischer van der Gheer en haar patrones.

Barbara Vischer van der Gheer ligt geknield naar links in het witte gewaad der Benedictijnen- (of Premonstreiter?) orde, bestaande uit een lang afhangend kleed, een halsdoek en een groote kap. Een rozenkrans houdt zij in de biddend uitgestokene handen. Over haar buigt zich St. Barbara. Een bruine mantel bedekt ten deele het roode, met gouddraad en edelgesteenten bezette kleed, terwijl een diadeem haar fraai gekapt haar versiert. Met de rechterhand wijst zij naar het Jezuskind; in de linker, die op den linkerschouder der non rust, houdt zij de groene veder (palmtak) der martelaren. Op den achtergrond verheft zich een toren (het attribuut van St. Barbara) met eene galerij; links stuit het oog op een afgebrokkelden muur.

Paneel. Hg. 1.00, br. 0.31.

d. ACHTERZIJDE DER PANEELEN.

Embleem van de familie Vischer van der Gheer.

Op de achterzijde der zijpaneelen vertoont zich eene schildering, door een gecanneleerde, rood en goud geschilderde pilaster verdeeld. Zij stelt voor een medaillon met cuirs. In het medaillon ziet men water, waarin riet

en lischdodden groeien. In den rand van het medaillon leest men met vergulde kapitale letters de zinspreuk der familie Vischer van der Gheer:

· FLECRTIMVR · NON · FRANGIMVR · VNDIS · 1).

In de beide bovenhoeken ziet men de wapens der familiën Vischer van der Gheer en Culenborch.

Op een bord onder het middenpaneel staat met verguldc cursieve letters:

Hic soror et duo sūt soboles Vischeria fratrs,
Quos Chrō & Matri regula sacra ligat.
Hos bonus expressit tāta Schooreli' arte,
Nobilis vt credi possit Apellis opus.

Paneel. Hg. 1.34, br. 0.89.
Het geheele triptyk hg. (met de lijst) 1.34; br. (geopend) 1.34, (gesloten) 0.89.

Dit stuk, afkomstig uit het St. Sebastiaans- of H. Kruis-gasthuis buiten de Wittevrouwen-poort te Utrecht (gesticht in 1408), heeft als altaarstuk gediend op een altaar in de kapel van dit gesticht. Later heeft het (zoo goed het ging) dienst gedaan als schoorsteenstuk boven den gothieken schoorsteenmantel in de regentenkamer aldaar. Na de afbraak van het H. Kruis-gasthuis in 1835 is het „als behoorende tot den gebeeldhouwden schoorsteenmantel" met het fries van dien schoorsteen door Regenten der Vereenigde Gods- en gasthuizen aan de stad Utrecht geschonken. In de 1e editie van den Catalogus van het Stedelijk museum van oudheden komt het voor onder No. 6, — in de 2e editie onder No. 19. In 1873 is het stuk aan het genootschap Kunstliefde afgegeven.

De schilderij is gegraveerd door C. E. Taurel in: De Christelijke kunst in Holland en Vlaanderen. — Zie over deze schilderij: Waagen, Handbuch der Malerei. I p. 293. — Justi, Jan van Scorel, in: Jahrbuch der Kön. Preuss. Kunstsammlungen. 1881. II p. 202. — Blommaert, Messager de Gand. 1841.

N°. 7. Portretten van twaalf leden der Utrechtsche Jeruzalems-broederschap. (1525.) 2)

Op Palmdach 1394 richtte heer Willem van Abcoude en Duer-

1) Hetzelfde embleem met dezelfde spreuk vond men eertijds op de grafzerk der familie in de St. Nikolaaskerk te Utrecht.

2) Eene uitvoerige beschrijving van deze en de volgende drie schilderijen vindt men in het boekje: De schilderijen van Jan van Scorel in het Museum Kunstliefde door Mr. S. Muller Fz. Wij verwijzen daarheen.

stede met 16 andere voorname Utrechtenaars, die allen het H. Graf bezocht hadden, eene broederschap op, die als alle dergelijke vereenigingen zich ten doel stelde het doen van zielmissen voor de overledene broeders, het houden van een jaarlijksch feestmaal en bovendien het helpen bij de processie op Palmzondag met het Christusbeeld op den ezel 1). Deze broederschap, in den loop der 16e eeuw eene enkele maal vermeld, bestond nog in 1581 2).

De fundatiebrief onderstelde reeds het bezit van een „capelle" der broederschap. Waarschijnlijk wordt daarmede bedoeld de kapel Jeruzalem, die op het laatst der 14e eeuw buiten de muren van Utrecht dicht bij de voorstad de Weerd gelegen was. Men vond daarin een H. Graf, gemaakt naar het model van het graf, waarin volgens de overlevering het lichaam van Christus gelegd was. In 1418 werd deze kapel vervangen door het naar haar genoemde vrouwenklooster Jeruzalem. Of de „brueders van Jherusalem" reeds toen eene andere verblijfplaats zochten, blijkt niet; het H. Graf bestond echter nog in 1484 3). In 1494 vinden wij de broeders in onderhandeling met den stedelijken raad „om enen tempel te laten maken aen Sunte Katrynenvelt" 4), waarvan echter niets kwam. De broederschap vestigde zich elders en wel in een gebouwtje op den hoek van St. Janskerkhof en Minderbroederstraat, dat sedert „den Tempel" (ook wel Palmiten-tempel) heette. Niet alleen vond men ook daar een H. Graf, maar de kapel zelve had den vorm en de inrichting van de Jeruzalemsche H. Grafkapel of „Tempel". Het gebouw viel in 1581 als een der eerste slachtoffers van den kerkstormenden ijver der Utrechtsche hervormden.

Tot het meubilair van het heiligdom eener Jeruzalems-broederschap schijnt gewoonlijk behoord te hebben eene serie afbeeldingen van de leden der broederschap, die denkelijk onder de kerkramen werden opgehangen. Ook de Utrechtsche broederschap besloot in 1525 zichzelve te doen afbeelden. De beroemde Jan van Scorel schilderde in dat jaar de portretten van zijne 25 medeleden der broederschap op twee paneelen. Kort na 1535 werden de acht broeders en éene zuster, die sedert 1525 leden der broederschap geworden waren, op eene derde schilderij door Scorel afgebeeld. Een gezelschap, dat in 1541 de reis naar het H. Land gedaan en bij zijne terugkomst vijf leden aan de broederschap geleverd had, liet zich in of kort na dit jaar op éen paneel vereeuwigen, naar het schijnt weder door Scorel. Kort daarna verkreeg de broederschap op een vijfde paneel de portretten van twee jongere medeleden, de kanunniken ten Dom Mr. Cornelis Van Hoorn en Antonie Taets van Amerongen, geschilderd door den beroemden Antonie Mor. Eindelijk verkreeg de Jeruzalems-broederschap in 1564 nog een paneel, voorstellende Antonie Laurensz. Van

1) Zie den fundatiebrief afgedrukt in: Archief v. d. geschiedenis v. h. bisdom Haarlem. XI. p. 195.

2) Raadsnotulen 18 Maart 1581.

3) Archief v. h. bisd. Haarlem. XI. p. 192.

4) Raadsdagelijksch boek. Donred. na St. Jorisdach 1494.

Byleveld en de beide zonen van Lubbert Van Pallaes. De beide laatste stukken zijn niet meer aanwezig: het eerste siert het Museum te Berlijn, het tweede is verloren.

De leden zijn allen voorgesteld als borstbeelden met een palmtak in de hand, achter een laag houten beschot met profiel. Op het beschot ziet men onder elk portret een papier, waarop een vierregelig rijmpje met den naam van den voorgestelden persoon en het jaar zijner reis; boven elk papier, op het profiel van het beschot het geslachtswapen.

De voorgestelde personen zijn:

1. Onbekend.

2. Jan Van der Borch, deken van het Zadelaarsgild en schepen van Utrecht.

3. Henric Van de Ven.

4. Henric Nobel Geritsz., overleden 18 Maart 1541; hij was de vader van den schilder Jacob Nobel.

5. Cornelis Lambertsz., ouderman van het Korenkoopersgild, in 1493 als afgevaardigde naar den bisschop vermeld.

6. Herman Krom, schepen en raad van Utrecht, in 1491/2 meenteman.

7. Heer Jan Van Huchtenbroec, ridder, schepen van Utrecht en „het hooft van de geconfedereerde tegen bisschop Henrick Van Beyeren." Bij de inneming van Utrecht door den bisschop in 1528 werd hij gevangen genomen, doch krachtens het vredesverdrag vrijgelaten. Hij overleed 20 Juni 1542.

8. Heer Jan Van Scorel, vicaris van St. Jan en schilder.

9. Heer Ariaen Sael, kanunnik van Oudmunster, nog 19 Januari 1548 als zoodanig vermeld.

10. Heer Jacob Crol, kanunnik van St. Marie en een der heftigste leden der Geldersche partij. Bij de inneming van Utrecht door bisschop Hendrik Van Beyeren in 1528 gevangen genomen, werd hij bij het sluiten van den vrede vrijgelaten. Hij overleed 6 April 1540.

11. Heer Jan Van Gorcom, vicaris ten Dom.

12. Heer Dirck Taets, kanunnik van Oudmunster, in 1529 tot eene boete veroordeeld wegens lutherij, sedert 1534 kanunnik ten Dom, overleden 22 Maart 1552.

Paneel. Hg. 0 48, br. 2.74.

Deze schilderij en de drie volgende zijn afkomstig uit den Palmitentempel op het St. Janskerkhof. In 1611 berustten zij in de „Hopluyden-camer." Later vinden wij ze ten stadhuize: in 1667 op de zoogenaamde Groene kamer, in 1758 op een portaal voor de Stads-finantiekamer in het huis Lichtenberg (een deel van het stadhuis). In 1838 kwamen zij in het Stedelijk museum van oudheden

(vgl. den Catalogus: 1e editie: Schilderijen. No. 1—5, — 2e editie: Schilderijen. No. 1—5), in 1873 verhuisden zij naar het Museum Kunstliefde. De schilderijen werden in 1667 gerestaureerd (en waarschijnlijk grootendeels overschilderd) door Isaac Willaerts, eene operatie, die in 1837 hernieuwd werd door C. Kramm. Het resultaat is bedroevend.

Naar deze schilderijen zijn in 1875 door E. F. Georges photographiën genomen, die onder No. 304 voorkomen in den Catalogus van den historischen atlas van Utrecht.

No. 8. Portretten van twaalf leden der Utrechtsche Jeruzalems-broederschap. (1525.)

De dispositie der portretten is geheel gelijk aan die op de vorige schilderij.

De voorgestelde personen zijn:

1. (Hendrick?) Van Ravenswaey, in 1528 lid van den raad der stad.
2. Evert Geerlofsz. Van Bueren.
3. Gerit Cornelisz. Van Swol, eerste kameraar der stad Utrecht in 1527. Hij sneuvelde bij de inneming van Utrecht door bisschop Hendrik Van Beyeren in 1528. Zijn vader Cornelis Van Zwol was lid van de Vijven in 1526 en sneuvelde met hem.
4. Cornelis Claesz.
5. Dieric Diericsz.
6. Simon Diericsz., waarschijnlijk lid van den raad in 1524 en van de Vijven in 1525.
7. Lambert Geritsz., schuitenmaker, in 1532 als suspect van lutherij op Vredenburg gevangen gezet, doch na afzwering zijner dwalingen ontslagen.
8. Gysbert Garbrantsz.
9. Jan Aertsz. Van Buesecom, tweede kameraar der stad in 1522, lid van den raad in 1525, burgemeester „opde straet' in 1526 en tot schepen aangesteld in 1528 door Karel Van Gelder. Hij behoorde tot de Geldersche partij. Bij de inneming der stad in 1528 vluchtte hij naar Montfoort; later keerde hij terug: in 1542 was hij procurator der Zielbroederschap.
10. Henric Van Moudwijc.
11. Aert Wemmersz.
12. Hieronymus Van Ravenswaey, lid van de Vijven in 1524 en van den raad in 1525.

Paneel. Hg. 0.45, br. 2.74.

Deze schilderij heeft geheel denzelfden levensloop gehad als de

tegenhanger. (No. 7.) Ook zij is gerestaureerd door Is. Willaerts (1667) en door C. Kramm (1837), maar zij heeft minder geleden. Bij de eerste gelegenheid schijnt evenwel een dertiende portret op dit paneel geheel te zijn overschilderd.

N°. 9. Portretten van negen leden der Utrechtsche Jeruzalems-broederschap. (c. 1540.)

De dispositie der portretten is geheel gelijk aan die op de beide voorgaande paneelen.

De voorgestelde personen zijn:

1. Onbekend.

2. Jan Van Ede, schepen en lid van de Vijven in 1526 en weder schepen in 1528, aangesteld door Karel van Gelder. Hij stierf tijdens zijne bediening van dit ambt in 1528 1).

3. Heer Jan Verheuil, kanunnik ten Dom, in 1520 en 1524 genoemd als lid der Utrechtsche priesterbroederschap. Hij werd kanunnik ten Dom in 1535 en overleed 13 December 1543.

4. Heyltgen Dirck Evertsdochter, weduwe van Jan Willemsz.

5. Jan Van Ravensway.

6. Jacob Jansz. Van Westbroeck.

7. Mr. Johan Joachimsz. van Bovinia, kanunnik ten Dom. Zijn eigenlijke naam was Johan Waldoriaulx de Bovinia; nog in 1538 was hij lid van het Domkapittel.

8. Evert Henricsz. Die Greve, ijzerhandelaar, wonende in de Lichtegaard, overleden tusschen 1546 en 1556.

9. Frans Bogairt, in 1528 door Karel van Gelder tot lid van den raad aangesteld en van 1539—1553 negenmaal raad, in 1546 en 1551 kameraar der stad. In 1549 was hij belast met het opzicht over de feestelijke inhaling van Philips II te Utrecht. Hij overleed 15 Februari 1555.

Paneel. Hg. 0.46½, br. 2.46½. (1.20 + 1.26½.)

Deze schilderij, vervaardigd na 1535 en zeker vóor 1541 (zie de volgende schilderij), is evenals de twee vorige afkomstig uit den Palmitentempel. In 1667 werd ook zij door Isaac Willaerts gerestaureerd. Bij deze gelegenheid schijnt ze in twee stukken gezaagd te zijn; althans wanneer we haar weder ontmoeten in 1838 (zie: Catalogus van het Stedelijk museum van oudheden. 1e ed. p. 10 No. 3 en 4) is ze gescheiden in twee paneelen van vier en vijf portretten, en in dien toestand verkeert zij nog heden. In 1873 werd de schilderij naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

---

1) Eene kopie (?) van dit portret met hetzelfde versje is aanwezig op het huis Hardenbroek.

N°. 10. Portretten van vijf leden der Utrechtsche Jeruzalems-broederschap. (1541.)

De leden zijn allen voorgesteld ter halver lijve met palmtakken in de handen, gaande achter een houten beschot zonder profiel, waarop een doorloopend papier met vijf vierregelige rijmpjes, doch geene wapens.

De voorgestelde personen zijn:

1. Heer Jan Van Dam, vicaris ten Dom, sedert 1529 30 lid van de Utrechtsche priesterbroederschap, in 1545—1548 haar kameraar, overleden in 1568.

2. Gysbert Robbertss. van Wyck te Duerstede, schepen van Wijk bij Duurstede in 1539, 1542, 1546, overleden 28 Augustus 1557 1).

3. Steven Die Wit, „capitain" op het blokhuis te Vreeswijk, die in 1567 een aanval van de benden van Hendrik Van Brederode uit Vianen met groot verlies afsloeg. Als belooning stelde de koning van Spanje hem aan tot drossaard van Vianen en liet hem ridder slaan. Hij overleed 5 Juni 1571 2).

4. Cornelis Van Aemstel van Mynden, heer tot Ruwiel, zoon van Cornelis en Johanna Van Scherpenseel, overleden in 1564. (?) Zijne echtgenoote was Josina Van Sparenwoude.

5. Jan Damen, nog in 1545 met zijn vriend Cornelis Van Mynden bekeurd wegens eene vechtpartij.

Paneel. Hg. 0.78, br. 1.63.

Deze schilderij is vervaardigd in of kort na 1541. In 1611 wordt zij vermeld. In 1838 vinden wij haar terug in het Stedelijk museum van oudheden. (Catal. 1e ed.: Schilderijen No. 5, — 2e ed.: Schilderijen No. 5.) In 1873 verhuisde zij met de anderen naar het Museum Kunstliefde Van de restauratiën, door Willaerts en Kramm ondernomen, heeft deze schilderij minder dan de andere geleden; waarschijnlijk was zij ook minder beschadigd.

---

1) Een ander portret van Gysbert Robbertss., geheel gelijk aan het hier beschrevene, berust thans bij Mevr. Suermondt te Utrecht. Daarbij wordt bewaard eene akte van 3 April 1657, waarbij bepalingen worden gemaakt over het vererven in de familie van Gysb. Robbertss. van het portret met de „eygentlicke off wesentlicke Jerusalemse veer, nevens de schilderij hangende ende figuerlyck in deselve uytgedruckt."

2) Een tweede portret van hem, op 42-jarigen leeftijd geschilderd door J. Wttewaell, wordt vermeld.

ONBEKEND. (c. 1560.)

N°. 11. De voetwassching.

(Memorietafel voor de familie Borre van Amerongen.)

Willem Borre van Amerongen overleed in November 1563; zijne gemalin Cunera Van Rysenborch, dochter van Gerrit, bastaard van Culenborch, en Gysberta Van Vianen van Rysenborch, stierf eerst in September 1585. Hun beider zoon Gerrit Borre van Amerongen werd 5 November 1572 als kanunnik van St. Marie te Utrecht toegelaten, was lid der Kleine Kalendebroederschap in de Buurkerk aldaar, en overleed 13 April 1608.

In het midden knielt Christus, gekleed in een bruin gewaad en met een witte doek omgord. Hij wascht de voeten van Petrus, die, eveneens in het bruin, met den linkervoet in een koperen schaal is gezeten. De apostel brengt de rechterhand aan het hoofd en schijnt de woorden te spreken: „Heere, zult gij mij de voeten wasschen?" (Johannes XIII vs. 6.) Achter deze groep de overige apostelen. In het midden zit Johannes, in het rood gekleed, met gevouwene handen en in gesprek met twee anderen. Links staat een der jongeren in een bruin kleed; hij houdt een aarden kruik in de hand, terwijl een ander, die een rood kleed draagt, op zijn schouder steunt. Achter Petrus bevindt zich éen zijner mede-apostelen, die toeziet en in een oranje gewaad is gehuld. In den rechterhoek ziet men twee der jongeren met elkander in gesprek, waarvan een in het rood gekleed op een houten schabel zit. Achter deze beiden bemerkt men den roodharigen Judas, op het punt om het vertrek te verlaten. Op den achtergrond vertoonen zich de twee overige apostelen aan een met een wit kleed bedekte tafel, waarop men nog een schotel met de overblijfselen van het paaschlam ziet naast eenig brood en verschillende vierkante houten bordjes. Een dezer twee drinkt uit een glas, terwijl de ander de rechterhand aan een aarden kruik met tinnen deksel brengt.

Geheel op den voorgrond knielen de drie stichters van het stuk. Links Willem Borre van Amerongen: een zwart onderkleed met smalle geplooide kraag, waarover een zwarte, met bont omzoomde mantel is geworpen, maakt zijne kleeding uit. Hij is en profil afgebeeld, heeft dun grijs haar en draagt een gouden ring aan den wijsvinger van

de biddend opgehevene rechterhand. Achter hem zijne vrouw Cunera Van Rysenburch; zij is in het zwart gekleed met smalle witte kraag. Het hoofd wordt bedekt door een witte muts, waarover zij een groote zwarte kap draagt. Aan den wijs- en ringvinger van de rechterhand, die zij biddend opheft, schitteren ringen. Ter rechterzijde knielt hun beider zoon Gerrit Borre van Amerongen, kanunnik der St. Maria-kerk te Utrecht, in zwarte kleeding, waarover hij het witte priestergewaad draagt. De almuis van grijs en wit bont hangt over zijn linkerarm, terwijl een ring den wijsvinger van de biddend uitgestokene linkerhand versiert.

Paneel. Hg. 1.26, br. 1.40.

Deze schilderij werd in 1830 aan de gemeente Utrecht geschonken door J. Groen, portier der Catharijne-poort. De heer Groen verhaalde, dat zij afkomstig was uit de St. Maria-kerk, hetgeen wegens de daarop voorkomende portretten der stichters ook zeer waarschijnlijk is. (De schilderijen der St. Mariakerk schijnen bij de afbraak der kerk in 1813 verkocht te zijn; immers tegelijk met deze schilderij werd aan de stad het schoorsteenstuk uit de kapittelkamer dier kerk aangeboden door den ontvanger der accijnsen aan dezelfde poort.) De schilderij komt in de 1e editie van den Catalogus van het museum van oudheden voor onder: Schilderijen No. 10, in de tweede onder: Schilderijen No. 48. (De daar te boek gestelde bewering, dat de portretten der stichters later in het stuk geschilderd zouden zijn, wordt door niets gestaafd.) In 1873 is de schilderij verplaatst naar het Museum Kunstliefde.

Op de achterzijde der schilderij is met letters van het midden der 17e eeuw geschilderd:

„Willm Borre van Amerongen. ϴ 1563.
Cunera van Rysenburgh. ϴ 1585.
Gerrit Borre van Amerongen, haer
beyder Zoon, Canonik St. Marie."

PIETER BREUGHEL de oude genaamd Boerenbreughel.

Geboren te Brueghel bij Breda omstreeks 1525; overleden te Brussel in 1569.

Hij was een der grootste baanbrekers op het gebied der humoristische genre-schildering; zijne schilderijen, etsen en talrijke teekeningen leeren ons dezen meester als een fijn opmerker en trouw navolger der natuur kennen. Zijn meester was Pieter Coeck van

Aelst; in 1551 werd hij meester van het Antwerpsche St. Lucasgild. Kort daarop bezocht hij Italië (in 1553 etste hij te Rome twee landschappen) en keerde naar Antwerpen terug, om later Brussel tot zijn woonplaats te kiezen. Belangrijke werken van zijne hand bevinden zich o. a te Weenen (Belvedère; teekeningen in de Albertina), te Antwerpen, te Berlijn (teekeningen) en te Darmstadt. Er is veel naar hem geëtst.

N°. 12. Boerenherberg.

Door de geopende deur van een groot boerenhuis treden twee personen dansende een vertrek binnen. De man in een bruine kiel en witte broek heeft een vrouwenhoed op van geel stroo en draagt om het hoofd een groene doek, die over zijn rug afhangt. Het gelaat is bedekt door een wit net; om den hals hangt een lederen tasch en een snoer uitgeblazen eieren, waaraan eene worst is bevestigd. Over den linkerschouder draagt hij een bezem, terwijl hij de rechterhand reikt aan de vrouw, die met hem binnentreedt. Deze is gekleed in een zwarte rok en een rood jak. Voor het gelaat draagt zij eveneens een wit net; het hoofd wordt gedekt door een witte doek en een roode mannenhoed met veder. Zij houdt de rechterhand in de zijde.

In het midden van het vertrek staat eene ronde houten tafel, gedeeltelijk met een tafellaken bedekt, waarop eenige houten borden met brood en kaas en een mes. Voor de tafel zit een boer met witte broek, rood vest en bruine jas. Hij draagt een zwarte en witte muts op de grijze haren en drinkt uit een glas. Een meisje, gekleed in een zwarte rok, geel jak en blauwe boezelaar, bukt zich voor hem; zij heeft een bonte muts op het hoofd. Naast den boer zitten aan de tafel eene vrouw en een tweede zingende boer. De vrouw houdt een klein kind met hooge muts op den schoot en is gekleed in een bruine japon met witte muts. De kleeding van den boer bestaat uit een roode broek, grauwe kiel en roode muts; in de rechterhand houdt hij een kan. Bij den hoogen steenen schoorsteen, tegen welks houten voorzijde een brandende kaars op een blaker een prentje met de geschiedenis van St. Hubert verlicht en waaronder een groote koperen ketel op het vuur is geplaatst, staat een man zijn uitgestrekt been te verwarmen. Hij draagt een witte broek, wit buis, paarsche jas en zwarte hoed. Bij hem zit eene

vrouw pannekoeken te bakken, terwijl zij het hoofd naar de binnentredende dansers wendt. Een zwarte rok, een geel jak en een witte boezelaar maken hare kleeding uit. Op een houten bank naast den schoorsteen zit bij een mand met brooden (?) een jonge man met een kind op den schoot, terwijl een meisje aan zijne knie staat. Daarachter ziet men een jongen met een blad papier in de hand en een man, die door de achterdeur binnentreedt. Achter de tafel zitten twee vrouwen met witte mutsen. Een jongen, die een kap met roode ezelsooren op het hoofd heeft, staat bij haar, terwijl zij allen van de pannekoeken eten. Naast den jongen voor een hooge houten kast, waarop drie koperen pannen, een koperen kan en een rood aarden kruikje staan, ziet men een speelman met roode jas en zwarte muts, die op een doedelzak blaast en door een in het zwart gekleeden ouden man, die een kannetje in de hand houdt, wordt aangesproken. Op den voorgrond zit een kind in het paarsch bij twee kippen, een haan, eene kat en een bos groenten. Onder de tafel staat een bruine hond, die de binnentredenden aanblaft. — Buiten de geopende deur bevindt zich eene vrouw met gelen mantel en strooien hoed naast een kind; achter hen ziet men een toegevroren water, een besneeuwden weg, twee besneeuwde huizen en een molen.

Paneel. Hg. 0.73, br. 1.035.

Deze schilderij, toebehoorende aan de gemeente Utrecht, diende vroeger als schoorsteenstuk voor een modernen schoorsteenmantel in het huis D. 137 op het Vreeburg. In 1875 werd zij van daar verwijderd en overgebracht naar het Museum Kunstliefde.

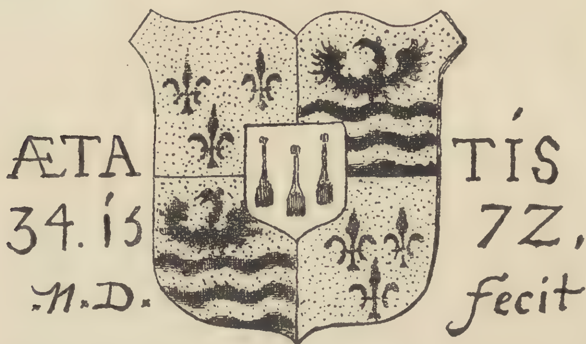
N. D. (1572.)

N°. 13. Portret van eenen vicaris 1).

Ter halve lijve links voor een bidbankje. Een wit priestergewaad (superpellicium) met wijde mouwen hangt over

1) Dat de voorgestelde geestelijke een „chorisocius" geweest is, bewijst de door hem gedragen almuis. Het ontbreken van bont aan de kraag, wellicht ook de wijde mouwen, schijnen hem een lageren rang dan dien van kanunnik aan te wijzen.

het bruine onderkleed, aan den hals versierd met een staande geplooide kraag (zonder bont). Over den linkerarm de almuis van grijs bont; aan de pink der linkerhand twee gouden ringen met edelgesteenten. Op het bidbankje ligt een opengeslagen gebedenboek; daaronder ziet men dit wapen en opschrift:

Boven het hoofd van den vicaris is met twee nagels vastgestoken een blad papier, waarop een balk met muzieknoten en het opschrift „*Canon*"; daaronder de spreuk: „*Opinionibus regitur mundus.*"

Op de keerzijde van het paneel, als marmer geschilderd, leest men in kapitale letters een gedeelte van dezelfde spreuk:

R(E)GITVR.MV̂D.

Paneel. Hg. 0.855, br. 0.305.

Deze schilderij, de rechterdeur van een triptyk, werd gevonden in een graf in de kerk der Middelburgsche abdij. Later schijnt zij in partikuliere handen te zijn geraakt en heeft berust „onder den raadsheer Braams" 1). Door den heer Mr. P. VerLoren van Themaat aangekocht van den schilder W. C. Van Dijk, werd zij door hem in 1863 aan het Museum Kunstliefde geschonken.

---

1) Lantsheer, Zeelandia illustrata. I p. 243.

B. OUD-HOLLANDSCHE SCHOOL.

PIETER VAN BEECK (?).

Kramm en Immerzeel noemen Pieter Van Beeck als genreschilder in 1681 zonder verdere bizonderheden. Zekere Peter Van Beeck wordt in 1672 als ontvanger der Staten van Utrecht vermeld. De hier beschrevene schilderij schijnt echter tot het laatst van de eerste helft der 17e eeuw gebracht te moeten worden. Daar de schilderij van de Teekenacademie afkomstig is, was de maker waarschijnlijk een Utrechtsch schilder. De handteekening is niet zeer duidelijk: wil men P. Booch lezen, dan verdient vermelding, dat in een request aan den Utrechtschen raad van het midden der 17e eeuw vermeld wordt de stadsvroedvrouw Johanna, weduwe van Pieter Boogh.

N°. 14. De gortenteller.

Een oud kaalhoofdig man met langen witten baard, gekleed in rood hemd, bruin vest, groene broek en klompen, zit op een bank voor een ton. Hij houdt een aarden pot tusschen de kniën en telt daarin met de linkerhand gortkorrels. Naast hem ter linkerzijde staat zijne vrouw, in het bruin met groen voorschoot, op het hoofd een witte doek. Zij houdt de rechterhand in de hoogte, terwijl zij met de linker op den schouder van den man rust. Op den achtergrond onder een venster een kast, waarop een mand. Op den grond een potscherf, mosselschelpen en een platte muts.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek op het bankje:

P beech

Paneel. Hg. 0.51, br. 0.38.

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht. Op de lijst van de schilderijen, overgenomen van de Teekenacademie, staat zij vermeld als: „Een oude man en vrouw in een binnenhuis (als Heemskerk).” In 1873 werd ze naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

DANIËL DE BLIECK.

Geboren te Middelburg (?)....; overleden aldaar in Maart 1673.

Daniël De Blieck, architect en schilder van architectonische onderwerpen en een tijdlang opzichter van de munt te Middelburg, werd tusschen 25 Januari 1647 en 5 Januari 1649 meester van het Middelburgsche St. Lucasgild. Hij was een zeer ijverig lid van die vereeniging; in 1663 komt hij als beleder, in 1664/65 als deken en in 1666 als ouddeken er van voor 1). In 1665 schijnt hij een proef voorgeslagen te hebben voor de steenhouwers in dat gild; uit de vier ingekomene modellen is toen, waarschijnlijk na zijne voorlichting, eene keuze gedaan. Den 6 Maart 1673 is hij op het oude kerkhof te Middelburg begraven. Zijne schilderijen en teekeningen komen weinig voor: in Gotha drie kerkgezichten, waarbij een van 1654, — een dergelijk stuk te Augsburg, — een derde te Berlijn van 1653, — een vierde te Schwerin van 1654 enz. In de verzameling van het Zeeuwsch genootschap bevinden zich zes teekeningen in O. I. inkt van al de instrumenten „tot het schroefwerck van de nieuwe munte”, om het geld niet meer te slaan maar te schroeven, allen geteekend door „Daniël de Blieck, pict. et archit. A°. 1671 27 Febr.” Voorts nog eene „vertooningh” van de Nederlandsche en de Engelsche vloot, op 5 en 6 Augustus 1666 van den Middelburgschen toren gezien („D. de Blieck na 't leven”) op vier bladen. Op het Oudheidkundig genootschap te Amsterdam berust eene „Perspective van vooren van 't Hof Steenhoue, geboudt door de Heeren Nicolaes eu Johan Honigh. D. de Blieck f. 1669.” (Uitvoerige teekening in kleuren.) De heer Edw. Habich te Cassel bezit twee zeer fraaie teekeningen met pot lood op perkament: mansportretten, het een zonder, het ander met handen, beiden gemerkt: „d.d. Blieck A°. 1649.” Zoowel de schilderijen als de teekeningen van dezen schilder zijn zeer uitvoerig gedaan en doen ons een middelmatig meester kennen, die zijne voorbeelden bij de Vlaaamsche kerkschilders (de Neeffs, Steenwijcken enz.) schijnt gezocht te hebben 2).

N°. 15. Gezicht in eene kerk bij kaarslicht.

In het midden ziet men uit het schip in het koor, waarvoor zich een oxaal met twee openingen bevindt, die

---

1) St. Lucas-gildeboeken van Middelburg.

2) Voor deze biographie werden gebruikt de door Mr. G. N. De Stoppelaar aan Mr. A. D. de Vries Az. verstrekte mededeelingen.

door hekken zijn afgesloten. Op eene kolom in het midden van het oxaal staat een heilige met een kruis. Het schip en de twee zijschepen der kerk worden op twee plaatsen gesneden door een grieksch kruis; de bouwstijl is eene navolging van de gothiek der 15e eeuw. De vier kolommen ter rechter- en linkerzijde van het schip zijn betimmerd met eikenhouten renaissance-kerkbanken en eene dergelijke preekstoel. Op de borden van den preekstoel staan de woorden: „*psalm* 119 *pause* 10." In het midden van het schip hangt een koperen kerkkroon, versierd met drie schildjes, waarop een familiewapen (keper van zwart vergezeld van drie halve manen op veld van keel). Evenals van deze kroon zijn de kaarsen van een andere kroon, die in het koor hangt, ontstoken; de laatsten zijn echter slechts gedeeltelijk zichtbaar. Een grafmonumentje uit de 17e eeuw hangt aan een kolom ter rechterzijde, aan een andere links hangt een houten wapenbord. In het schip der kerk bevinden zich verschillende personen: op den voorgrond rechts een staande vrouw met groote lantaarn in de hand, waarbij twee kinderen en een hond; daarnaast twee heeren met hoed en mantel, in gesprek met eene dame, die in haar huik gehuld is. Een jongen met een groote lantaarn is ter linkerzijde in gesprek met eene vrouw; niet verre van daar twee dames met zwartkanten kapsels. In het schip voor den preekstoel verschillende zittende en staande vrouwen.

Gemerkt in den rechter-benedenhoek op het basement van een kolom:

D·D·BLIECK

ANNO 1653

Paneel. Hg. 0.92, br. 1,22.

Deze schilderij, afkomstig van de Teekenacademie, behoort aan de gemeente Utrecht. In 1873 werd zij naar het Museum Kunstliefde overgeplaatst.

ABRAHAM BLOEMAERT.

Geb. te Gorinchem in December 1564 ; overl. te Utrecht 27 Januari 1651.

Ofschoon de datum zijner geboorte door verschillende schrijvers verschillend wordt opgegeven 1), schijnt men dien met zekerheid te mogen stellen omtrent Kersdag 1564. Zijn vader, Cornelis Bloemaert, eeu „constich beeltsnyder, architect en ingenieur", van Dordrecht geboortig, trok met zijn huisgezin achtereenvolgens van Gorinchem naar 's Hertogenbosch, Utrecht en Amsterdam, in welke laatste plaats hij stadsbouwmeester schijnt geweest te zijn 2). Na slechts zeer korten tijd te Utrecht bij zekeren Gerrit Splinter als leerling te zijn geweest, genoot Abraham Bloemaert aldaar het onderwijs van Joos De Beer. Omstreeks 1580 naar Parijs vertrokken, vertoefde hij er achtereenvolgens bij Jean Bassot, Maitre Herry en Hieronymus Francken. Korten tijd na zijne terugkomst vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij in Mei 1592, toen hij in zijne vaderstad met Judith Schonenberg van Utrecht in het huwelijk trad 3), nog vertoefde. Hij woonde toen in het Clarissen-klooster. In 1595 vinden wij hem echter als „vrye borgher" te Utrecht, waar hij in 1600 een huis in het St. Magdalena-klooster bewoonde en waar hij in 1611 als deken van het St. Lucas-gild voorkomt. Voor 1604 was hij ten tweeden male gehuwd, nu met Gerarda De Roy (overl. 8 Jan. 1649) 4). Hij overleed te Utrecht op 27 Januari 1651, en werd in de St. Catharijnekerk aldaar begraven 5). In 1609 had hij vier kinderen: Henrick, geb. omstr. 1601, de schilder en dichter, overl. 1672; Cornelis, geb. omstr. 1603, de graveur, volgens Sandrart te Rome in 1680 gestorven; Judith, geb. omstr. 1604, later waarschijnlijk gehuwd met Gerrit van Reygersteyn en 22 Nov. 1630 te Utrecht overleden 6), en Hugo geb. omstr. 1606, overl. 5 Aug. 1639. Later werden hem nog geboren: Adriaen, overl. in 1666, en Frederik, overl. na 1669. De eerste dezer beiden maakte zich als schilder, de ander als graveur bekend.

---

1) Van Mander laat hem op de eene bladzijde in 1567, op de andere in 1566 geboren worden, — De Bie en Houbraken in 1564. Kramm geeft op grond der aanteekening van zijn eerste huwelijk ten onrechte het jaar 1565: juist die aanteekening, waarin vermeld wordt dat Bloemaert den 2en Mei 1592 27 jaar oud was, in verband met Van Manders mededeeling, dat hij omstreeks Kersdag was geboren, beslist voor 1564.

2) Van Mander (1e ed.) p. 297. Geen der Amsterdamsche stedebeschrijvers maakt van hem als zoodanig gewag.

3) Kronijk van het Hist. Gen. te Utrecht. 1849 p. 60.

4) Utrechtsche doodboeken.

5) Utr. doodb. 27 Januari 1651: „Sr. Abraham Bloemaert nalatende echte mundige kinderen. St. Catarinen."

6) Utrechtsche doodboeken.

Als kunstenaar heeft Abraham Bloemaert zich zeer zelfstandig gevormd, hoewel de navolging der Italiaansche school bij hem hier en daar te bespeuren valt. Als zijne leerlingen worden genoemd: J. en A. Both, de Honthorsten, J. B. Weenix, Knupfer, Corn. Poelenburg en J. G. Cuyp. De meeste zijner gravures, die slechts weinig in getal zijn, behooren tot de zoogenaamde clair-obscurs.

N°. 16. De aanbidding der Drie koningen.

Op een steenen bank voor eene hut, die met klimop begroeid is, zit de Heilige Maagd. Over een rood kleed draagt zij een blauwen mantel, terwijl een witte doek het blonde haar bedekt. Zij houdt het naakte Christuskind, dat op een witte doek is gezeten en een aureool om het hoofd heeft, op den schoot. Om den hoek der hut ziet men Jozef, in paarschen mantel gekleed en een stok in de hand. Ter rechterzijde, een weinig lager dan de heilige familie, bevinden zich de Drie koningen. Koning Melchior, met witte baard en haren, buigt zich voor Christus en strekt den rechterarm uit naar het handje van het kind, dat hem de Heilige Maagd tegenhoudt. Hij is geheel gehuld in een koorkap van gelen, roodgebloemden stof, waarvan de met paarlen versierde boorden geborduurde heiligenbeelden vertoonen; over een hermelijnen kraag, die de halsboord der koorkap laat zien, draagt hij een gouden keten, waaraan een versiersel met paarlen en edelgesteenten hangt; de rechterarm is door een paarsche mouw bedekt. In de linkerhand houdt hij een groene muts met gouddraad versierd en een gouden beker met gedreven renaissance-ornamenten, die met goudstukken gevuld is. Achter Melchior staat de Moorsche koning Balthasar, gekleed in een met gouddraad geborduurd groen gewaad, waaruit de witte mouw te voorschijn komt en waarover hij een groen-gouden halsdoek draagt. Het hoofd is bedekt door een witten tulband met gouden kroon en edelgesteenten; met beide handen houdt hij een gedreven beker met deksel. Achter hem vertoont zich het hoofd van zijn moorschen page met gepluimde baret. Naast Melchior staat Kaspar: zijn baard en knevel zijn rood; hij draagt een purperen mantel over een zwart onderkleed, een breeden rooden hoed en gouden kroon; de rechterhand rust op een groen kistje met gou-

den beslag. Tusschen de beide laatstgenoemde koningen ziet men het hoofd van een zeventiende-eeuwsch jong man, met blonde haren, knevel en puntbaard. In het midden op den achtergrond is het gevolg der koningen op paarden en kameelen bezig met het uitpakken van goederen. In de lucht de stralende ster.

Gemerkt in den rechter-benedenhoek

A. Bloemaert. fe: 1624

Doek. Hg. 1.67, br. 1.92.

Schoorsteenstuk uit het huis H. 595 aan het St. Janskerkhof te Utrecht. Aangekocht op de auctie Martens van Sevenhoven (bewoner van dit huis) in 1861.

N. 17. Latona en de Lycische boeren.

(Ovidius, Metamorphoses. IV. 331.)

Aan den oever van een poel, met riet en kroost begroeid, staat een bouwvallige steenen schuur met rieten dak, waarachter een vervallen woonhuis door een boom overschaduwd wordt. Aan de andere zijde van den poel bevindt zich een hoog opgaande boom, terwijl het verschiet door een bergachtig landschap wordt gevormd. Op den voorgrond knielt Latona, in het rood gekleed; de godin, die door de Lycische boeren verhinderd werd haar dorst te lesschen, houdt hare beide kinderen Apollo en Diana in haar voorschoot, terwijl zij de linkerhand naar het water uitstrekt. Ter rechterzijde staat een der boeren, half naakt, een roode muts op het hoofd en met een stok gewapend; een tweede boer verbergt zich in het riet, terwijl twee anderen hun straf reeds hebben ondergaan en in kikvorschen veranderd zijn. Voor de schuur staat eene vrouw met een hond.

Gemerkt in het midden van den voorgrond:

A. Bloemaert. f.
1646

Doek. Hg. 0.71, br. 1.01.

Geschenk van den heer Mr. P. VerLoren van Themaat te Utrecht in 1863.

ADRIAEN BLOEMAERT.

Geboren te Utrecht na 1609, overleden aldaar 8 Januari 1666.

Hij was een zoon van Abraham Bloemaert, die hem waarschijnlijk de eerste lessen gegeven heeft. Na een reis door Italië geraakte hij (volgens Houbraken) in dienst bij zekeren Benedictus, „groot beminnaar van konst" te Salzburg, voor wien hij veel schilderde. In een woordentwist met een student zou hij door dezen doorstoken zijn. Toch schijnt hij te Utrecht gestorven te zijn, daar 8 Januari 1666 een „Adrianus Bloemaert op 't Merrienkerckhoff, nalatende collaterale „mondige erfgenamen" onder de aldaar overledenen voorkomt. Hij werd in de St. Catharijnekerk begraven 1).

N°. 18. Bergachtig landschap.

Op den voorgrond verheft zich, overschaduwd door eenen boom, een sterk hellende rots, waarlangs eene koe en vier geiten naar beneden loopen. Op den tweeden grond, ter linkerzijde, ligt op een berg eene uitgestrekte ruïne, terwijl een door struikgewas half bedekte waterval zich achter de rots naar beneden stort. Rechts in het verschiet eene stad aan den voet van een gebergte.

---

1) Utrechtsche doodboeken.

Gemerkt in het midden van onderen:

A. Blommaert

Paneel. Hg. 0.16, br. 0.22.

Eene dergelijke schilderij bevindt zich in het Museum Boymans te Rotterdam.

HENRICK BLOEMAERT.

Geboren te Utrecht omstreeks 1601; overl. aldaar 30 December 1672.

Waarschijnlijk werd hij te Utrecht geboren uit het huwelijk van Abraham Bloemaert en Judith Schonenberg. Wellicht was hij de niet nader aangeduide „zoon van Abraham Bloemaert", die in 1626 lid werd van het Utrechtsche St. Lucasgild. Zijne vrouw heette Margaretha Van der Eem (overl. te Utrecht 27 Febr. 1671 1)). Daar in de Utrechtsche doodboeken op 8 Februari 1641 het overlijden van „een kint van Henrick Blommaert" staat aangeteekend, terwijl hij in 1657 de Utrechtsche familie Van Pallaes afbeeldde en in 1664 als een der overlieden van het schilderscollege voorkomt, mag worden vermoed, dat hij gedurende het grootste deel van zijn leven te Utrecht woonde. Hij stierf den 30 December 1672 en werd in den Dom begraven 2).

Niet alleen als schilder, ook als dichter heeft Henrick Bloemaert verdienste. In 1650 verscheen te Utrecht bij Willem Verbrugh: „*Den getrouwen Herder ... van Gio Baptista Guarini ... op nieuws uyt het Italiaensch vertaelt en gerijmt door Henr Bloemaert*". De vertaler droeg zijn werk op aan Wilhelm Vincent Van Wittenhorst, terwijl Vondel, A. Bocstadius en A. Hogerbeets de uitgave met lofdichten opluisterden. In 1670 gaf de Utrechtsche boekverkooper Gysbert Van Zyll een ander „bly-eindend treurspel" uit, getiteld: „*Hannibal den Manhaften Veld-overste Triomfeerende in de stadt Capua*", dat evenzeer „*door Henr. Bloemaert uyt het Italiaensch vertaelt en gerijmt*" was.

Verscheidene zijner schilderijen en ook enkele zijner teekeningen zijn in prent gebracht. Als zijne leerlingen worden genoemd J. en A. Both.

---

1) Utrechtsche doodboeken.

2) „Hendrik Blommert 30 Dec. 1672, in de jofferstraet. Laet na mundige kynderen". (Doodboeken.)

Nº. 19. Paulus voor den stadhouder Festus.

(Handelingen XXVI.)

De stadhouder Festus zit ter linkerzijde op een troon, die in een steenen nis geplaatst is en waarboven een groen gordijn en een schild met de letters S. P. Q. R. zijn opgehangen. Festus is gekleed in geel lederen kolder en rooden gebloemden mantel en houdt een staf in de rechterhand. Naast hem ter rechterzijde staan koning Agrippa en Bernice. De eerste is gekleed in een grijze tunica, waarover hij een rooden mantel met hermelijnen kraag draagt; een gouden keten, waaraan een penning van hetzelfde metaal hangt, draagt hij om den hals, terwijl zijn hoofd bedekt is door een witten tulband met kroon; in de rechterhand houdt hij een scepter. Bernice draagt een geel kleed met zwarte mouwen en gordel en op de blonde haren een kroon; haar hals en armen zijn met paarlen versierd. Tegenover haar staat Paulus, gekleed in het groen en in rooden mantel gehuld; hij heft de handen met welsprekend gebaar omhoog. Achter Paulus staat een man in het geel met de bijlbundels en een grijsaard. Ter linkerzijde staan twee personen, die op den rug te zien zijn en in lange mantels zijn gehuld.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek:

Henr: Bloemaert fe: 1635.

Doek. Hg. 1.40, br. 1.78

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht.

Nº. 20. Pomona.

(Ovidius, Metamorphoses. XIV. 623.)

In een tuin zit een jonge vrouw op een steenen bank, haar linkervoet rust op een stuk steen. Zij draagt een rood kleed met strikken van dezelfde kleur en gelen gordel; ook het blonde haar is met roode strikken versierd; aan den ontblooten hals en de opengesneden korte mouwen is het witte onderkleed zichtbaar; zij draagt sandalen aan

de voeten. In de linkerhand houdt zij een appel, in de rechter een mes. Met den linkerarm steunt zij op den rug van de bank, waarop een druiventros, een wijngaardrank en twee meloenen liggen. Ter linkerzijde liggen op den grond twee pompoenen en een wijngaardrank, waarop zich een vlinder heeft nedergezet. Achter de jonge vrouw spreidt een boom zijne takken uit; rechts ziet men achter een muur een tuin met tuinhuis en steenen naald. Achter in den tuin ziet men Vertumnus in de gedaante eener oude vrouw met een stok in de hand aankomen.

Gemerkt in den linkerbenedenhoek:

Henr: Bloemaert fec
Ao 1635.

Doek. Hg. 1.07, br. 1.16.

Geschenk van de heeren D. Van der Kellen, J. P. Menger en J. Ph. Van der Kellen.

N°. 21. Mercurius en Argus.

(Ovidius, Metamorphoses. I. 668.)

Mercurius, wien Jupiter gelast heeft den herder Argus te dooden, daar deze op bevel van Juno de door haar in een koe veranderde Io bewaakte, zit ter linkerzijde op een steenblok aan den voet van een boom; hij is in het paarsch gekleed en heeft vleugels aan het hoofd en de voeten; zijn zwaard en slangenstaf liggen aan zijn zijde. Door fluitspel tracht hij Argus te doen inslapen. Deze zit ter rechterzijde, en leunt op een rotsblok; om de lendenen draagt hij een rood kleed. Io, in de gedaante van een witte koe, bevindt zich achter Mercurius. Op den voorgrond ligt een slapende hond.

Gemerkt rechts op den voorgrond:

H Bloemaert fe:

Doek. Hg. 0 77, br. 0.66.

N°. 22. Maria Van Pallaes hare armen bedeelende.

Maria Van Pallaes, dochter van Lubbertus Jansz. Van Pallaes en Maria Johansd. Van Reede, huwde in Januari 1606 Mr. Henrick Van Schroyestein, die 8 November 1630 overleed. Zij had twee dochters: Adriana, karmelitesse te Antwerpen, overleden tusschen 1649 en 1664, en Margareta, gehuwd met Mr. Henrick Sas van Weldam, zonder kinderen overleden 14 Juli 1645 en in den Dom begraven. Ook hare drie zoons zijn vóór de moeder gestorven: de oudste, Henrick, priester, overleed voor 1649, — de tweede Lubbertus stierf 5 October 1646 en werd in den Dom begraven, — de derde, wiens naam niet bekend is, stierf jong den 23 Juli 1624 en werd in de St. Janskerk te Utrecht begraven. Als kinderlooze weduwe stichtte Maria Van Pallaes in 1651 twaalf godskamers aan den wal over het St. Agnietenklooster te Utrecht, die nog bestaan. Zij overleed 23 October 1664.

Voor de door haar gestichte kamers zit Maria Van Pallaes, omgeven door hare vijf kinderen. Zij is in het zwart gekleed met breede witte kraag en manchetten; een zwart kapje bedekt het haar. Henrick Van Schroyestein, haar oudste zoon, draagt een zwart kleed met breeden platten kraag en een zwarten mantel; zijn krullend haar is blond, even als zijn knevel en puntbaard. De oudste dochter Adriana is geheel gekleed als hare moeder; zij houdt een gebedenboek in de rechterhand. De kleeding van de tweede dochter Margareta bestaat uit een lichtroode zijden japon met goud geborduurd; een breede kanten kraag, gouden borstspeld, parelsnoer en oorbellen. De beide jongste zonen zijn in het grijs gekleed en dragen breede platte kragen en manchetten. — Tegenover de groep, door Maria Van Pallaes en hare kinderen gevormd, bevinden zich vier arme vrouwen; een van haar is in het paarsch gekleed. Achter deze vrouwen staan twee mannen. Twee andere bevinden zich meer op den voorgrond: de een, een oud man met grijs haar en baard en in het geel gekleed, houdt een korenzak open, terwijl de ander, in roode borstrok en grijze broek, graan in een korenmaat afmeet. Bij deze groep bevinden zich vier korenzakken, een kruiwagen met kaas en drie botertonnen; een dezer tonnen is gemerkt met het wapen der stad Utrecht en het jaartal 1657. Ter rechterzijde ziet men de regentenkamer en de vrijwoningen van de Fundatie van Pallaes. Boven de poort der woningen staan deze regels:

„Maria van Pallaes, door liefde Gods gedreven,
Heeft, toen zij weduw was van d'heer Schroyestein,
Deez' kameren gesticht, eenich onderhout gegeven,
Niet achtend 's werelts gonst, maer plaets in 's hemels pleyn."

Ter linkerzijde bevinden zich de kapel en het hoofdgebouw van het St. Agnieten-klooster en de toren van de St. Nikolaaskerk, terwijl in het midden het met boomen begroeide St. Nikolaaskerkhof zichtbaar is.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek:

Henr: Bloemaert fe:
A°. 1657.

Doek. Hg. 0.985, br. 1.76.

Eigendom van de Fundatie van Maria Van Pallaes; afkomstig uit den schoorsteen van de Regentenkamer. — Op den „Inventaris van den inboedel specterende tot de Refectie-kamer der Fundatie van Maria van Pallaes", dagteekenende van 1665 staat deze schilderij aldus vermeld: „Een langhwerpend in geproportioneerde panelen en lijsten voor de schoorsteen, uytbeeldende de E. Fondatrice met haer vijff overleden kinderen, 't samen uytdeylende aen haer Huysarmen, gedaen by Henrick Blommaert." De origineele portretten, naar welke Henrick Bloemaert de afbeeldingen der overleden kinderen schilderde, werden door Regenten kort na 1664 aan Johan Van Pallaes, neef der stichteres geschonken.

FERDINAND BOL.

Geboren te Dordrecht in Juni 1616; overleden te Amsterdam in Juli 1680.

Deze schilder van historiestukken en portretten, een der beste leerlingen en navolgers van Rembrandt, werd te Dordrecht in Juni 1616 in de Augustijnenkerk gedoopt. Hij zal omstreeks 1640 in Rembrandts atelier gekomen zijn 1); wellicht nog later. Eerst in

1) Vosmaer, die nog 1611 als geboortejaar van Bol aannam, noemt reeds 1632.

1652 kocht hij het poorterrecht van Amsterdam, waar hij 21 October 1653 1) met de 25jarige Lysbet Dell in het huwelijk trad; hij woonde toen op den Fluweelen burgwal. In October 1669 hertrouwde hij met Anna Van Erckel van Amsterdam, wed. van Erasmus Scharlaken 2). Den 3 October 1657 werd zijn zoon Elbert in de Zuiderkerk gedoopt; den 20 Mei 1656 was er reeds een kind van hem in de Oude kerk begraven 2). In 1673 werd hij regent van het O. Z. huiszittenhuis, welk ambt hij tot aan zijnen dood bekleedde; hij schilderde een fraai regentenstuk voor dit gesticht. In 1673 woonde hij op de Keizersgracht bij de Nieuwe Spiegelstraat in een nieuwgebouwd huis, een bewijs voor zijne welvaart. Hij had achter dit huis door den eigenaar een paardenstal, uitkomende in de Kerkstraat, doen bouwen en had huis en stal in huur 3). Den 24 Juli 1680 werd hij in de Zuiderkerk ter aarde besteld, en woonde toen op de Heerengracht bij de Reguliersgracht. Zijn zoon Elbert werd advocaat en overleed in 1709. — Bol was gedurende zijn leven een der gevierdste schilders van Amsterdam; hij schilderde de portretten der aanzienlijkste burgers, ontving belangrijke bestellingen van de stad tot versiering van het nieuwe stadhuis, waarvoor hij voor dien tijd buitengewoon hoog betaald werd, en vervaardigde regentenstukken voor de voornaamste gestichten of corporaties in en buiten die stad. In het begin Rembrandt in zijn licht en donker op den voet volgend, ging hij later met zijn tijd mede en plaatste zijne modellen meer in het volle licht. Zijne latere werken dragen wel eens de blijken van de haast, waarmede zij geschilderd werden. Zijne niet zeer talrijke etsen ontstonden direct onder Rembrandts invloed: de vroegstgedateerde is van 1642. Zijne teekeningen gaan meest voor die van zijnen grooten meester door.

N°. 23. Portret eener aanzienlijke vrouw in de gedaante van Diana.

Kniestuk rechts, in loopende houding; de donkerblonde haren zijn met een parelsnoer en blauw lint saamgebonden. In de ooren en om hals en polsen draagt zij paarlen. Haar kleeding bestaat uit een roode japon, die aan den hals en aan de korte mouwen het witte onderkleed laat zien en waarover een blauwgroene mantel is geworpen. Hals en armen zijn ontbloot. Een pijlkoker, die door een lederen band met een rijk met edelgesteenten versierd slot op de borst wordt vastgehouden, hangt op den rug. In de rechterhand

1) Ondertusschen leest men in de begrafenisboeken der Nieuwe kerk: „5 Mayus 1652. Ferdinandus Bol, op de fluwele borgwal. 1 kint . . . . 4—0—.” Havard zou hier een reeks van conjecturen aanknoopen!!

2) B. S. Amsterdam.

3) Prot. not. G. Steenman te Amsterdam.

houdt zij een pijl, in de linker een boog. Achter haar is de kop zichtbaar van een zwart- en witgevlekten windhond met rooden halsband. Op den achtergrond een boom en een bosch.

Doek. Hg. 1.11, br. 0.92.

Geschenk van den Heer J. M. Vreeswijk te Utrecht. In den Catalogus der auctie Joh. Van der Linden van Slingeland te Dordrecht 22 Aug. 1785 komt voor: „F. Bol. Een Juffer, rijk gekleed; zij is verbeeld in de gedaante van een Jagtgodin Diana en heeft een pijl en boog in hare handen, verzeld van een jagthond;" de tegenhanger van deze schilderij stelde een heer voor, „staande in een landschap, hij is gekleed als Jager... op zijn rechterhand houdt hij een valk." Daar deze schilderijen echter hg. 50 br. 40 duim waren, kan het vrouwenportret niet het hier beschrevene zijn.

J. VAN DER BORGHT.

Schilderde omstreeks 1730 te Brussel.

Volgens Weyerman, die dezen bloem- en vruchtenschilder bij „den beroemden Italiaanschen fruitschilder Michel Agnolo di Campidoglion" vergelijkt, was Van der Borght Brusselaar van geboorte en schilderde hij veel in de omliggende abdijen en heerenhuizen, vooral in de abdij van Dilligem. Ook kopiëerde hij op bedriegelijke wijze de werken van Luca Giordano. Weyerman zegt: „hij leefde en woonde nog weinige jaren geleden tot Brussel." (Het vierde deel van W.s Levensbeschrijvingen, waarin men dit leest, verscheen in 1769; doch werd langen tijd na het schrijven uitgegeven: het 1e—3e deel verscheen reeds in 1729.)

N°. 24 Bloemen.

In een breede vaas op spiraalvormigen voet, die op een houten tafel staat, zijn verschillende bloemen te zamen gevoegd: rozen, een sneeuwbal, tulpen, pioenrozen, een stokroos, een papaver, leeuwenbekken en blauwe klokjes.

Gemerkt op den rand der tafel:

J. Vanderborght

Doek. Hg. 0.635, br. 0.59.

Aan de achterzijde van het doek een papiertje, uit een catalogus geknipt, met de woorden: „*Van der Borght, Een bloemstuk.*"

JAN BREUGHEL, genoemd Fluweelen Breughel.

Geboren te Brussel in 1568, overleden te Antwerpen 13 Januari 1625.

Deze jongste zoon van den schilder Pieter Breughel (den ouden) en Maria Coucke, leerde eerst het miniatuurschilderen, en werd al jong te Antwerpen in het schilderen met olieverf onderricht door Peter Goetkint. Daarna begaf hij zich naar Italië: in 1593 was hij te Rome, en eerst in 1596 keerde hij te Antwerpen terug, waar hij zich een jaar later in het St. Lucasgild deed opnemen. Hij huwde er 23 Januari 1599 met Elisabeth De Jode, dochter van den graveur Gerard De Jode, en hertrouwde in 1605 met Catharina Van Marienbergh. In 1601 was hij deken van het Antwerpsche St. Lucasgild, in 1609 deken der Romanisten. Hij was een ijverig en gevierd kunstenaar: men zocht zijne werken en de Aartshertogen droegen hem belangrijke bestellingen op. Hij leefde in weelde, ontving den titel van „Constschilder Harer Hoogheden" met allerlei vrijdommen, een gouden keten met medaille, waarop de portretten van Albert en Isabella, enz. Zijn oudste zoon, Johannes Breughel II, geboren 13 September 1601, was mede schilder en hielp eerst zijn vader in diens atelier; hij kopiëerde diens werken soms bedriegelijk nauwkeurig en maakte zich diens schilderwijze zóó eigen, dat het soms moeielijk te zeggen is, of eene schilderij aan den vader of den zoon toegeschreven moet worden. Breughels schilderijen stellen meestal fijn uitgevoerde landschappen voor, met talrijke kleine figuurtjes gestoffeerd: soms bijbelsche of mythologische onderwerpen, kermissen enz. Zij waren in Italië en Spanje zeer gezocht: nog thans vindt men ze daar in grooten getale. Enkele zijner werken zijn door Rubens, die met hem bevriend was, gestoffeerd; zoo het Paradijs in het Mauritshuis te 's Gravenhage, een St. Hubertus in een landschap te Berlijn enz. Andere werken van zijne hand werden met figuren voorzien door H. Van Balen, Rottenhammer en anderen. Hij heeft ook geëtst.

N°. 25. De intocht in de ark.

(Genesis. VII. 7—9.)

In een landschap worden verschillende dieren, meestal paarsgewijze, naar de ark, die zich ter linkerzijde op den achtergrond bevindt, gedreven. In het midden staat een wit paard; rechts drijft een der zonen van Noach, in Oostersch kostuum, een troep dieren, waarbij kameelen, schapen, een koe, herten en pauwen, naar de ark. Deze groep wordt gevolgd door struisvogels, buffels, een olifant en andere dieren. Op den voorgrond bevinden zich, onder tal van andere dieren, een leeuw en eene leeuwin, een kalkoensche haan en hen en twee spelende tijgers. Ter linkerzijde een bladerlooze boom met allerlei vogels. Op

een hoogte terzelfder zijde, bij een water, waarin verschillende watervogels, staat Noach bij een beladen ezel. In het midden op den tweeden grond verheft zich een groep boomen. Op den achtergrond gaan nog verschillende dieren naar de ark, waartoe een brug toegang geeft. In de lucht rechts eenige vliegende vogels.

Paneel. Hg. 0.66, br. 0.87.

Het stuk is eene goede kopij, een „Atelierbild".

JAN GERRITSZ. VAN BRONCHORST.

Geboren te Utrecht in 1603, overleden tusschen 1667 en 1677.

Daar er gelijktijdig meer dan één schilder van dezen naam geleefd heeft, is het niet gemakkelijk, hun levensbericht samen te stellen. In elk geval is het de Utrechtsche schilder, met wien wij hier te doen hebben; hij is het, wiens levensgeschiedenis de Bie ons gedeeltelijk verhaalt. Elf jaren oud, leerde hij het glas-schilderen bij Jan Verburg; in 1620—1621 werkte hij anderhalf jaar bij den glasschilder Peter Mathijsz. te Atrecht, daarna bij zekeren Chamu te Parijs. In 1636 kocht hij van de regenten van het St. Antoniusgasthuis te Utrecht voor *f* 2100 een huis in de Minderbroederstraat aldaar. Aanvankelijk bleef hij glasschilder, doch begon vervolgens onder leiding van Poelenburg te etsen, totdat deze schilder naar Engeland vertrok. (1637.) In 1638/39 werd hij in het Utrechtsche St. Lucas-gild ingeschreven. In 1639 schilderde hij op doek en paneel, met zulk goed gevolg, dat men hem na dien tijd te Amsterdam, waar hij zich in 1652 vestigde, aanzienlijke bestellingen deed. Reeds in 1647—1648 schilderde hij vier glazen voor de Nieuwe Kerk aldaar; in 1655 de deuren van het orgel dier kerk. Men noodigde hem ook tot het decoreeren van het nieuwe stadhuis, waar zich nog thans een zijner beste werken bevindt. Nog in 1660 vertoefde hij te Amsterdam; maar in 1665 en 1666 vinden wij hem onder de Overlieden van het Utrechtsche schilderscollege. In 1667 nam hij als zoodanig zijn ontslag „omdat hij niet meer schilderde." Den 13 April 1678 werd er een Jan Gerritsz. Bronchorst in de Noorderkerk te Amsterdam begraven 1); dit kan onze schilder niet zijn, want in 1627 wordt deze (nog *glaes-schryver* te Utrecht genoemd) vermeld als getrouwd met Lijntgen Van Noort en deze vrouw is 23 September 1677 reeds als „weduwe van Sr. Jan Van Bronchorst" te Utrecht in de Buurkerk ter aarde besteld. — Zijne schilderijen zijn zeer zeldzaam; zeer fraaie stukken (vrolijke gezelschappen, onder den invloed van Bijlert en Honthorst geschilderd) bevinden zich te Brunswijk. Eenige etsen van Jan Gerritsz. Van Bronchorst dragen de aartallen 1636, 1640 en 1647. Een der zeldzaamste is een afdruk der koperen plaat op de grafzerk van Jacoba Van Parijs van Zuyd-

1) Hij was handelaar in zaden enz.

oort, als de laatste van haar geslacht overleden 29 November 1640 en in de Buurkerk te Utrecht begraven. Verscheidene andere etsen maakte hij naar schilderijen of teekeningen van zijn vriend Poelenburg. Cesar Van Everdingen wordt als leerling van Bronchorst genoemd.

N°. 26. Jupiter beveelt Mercurius den herder Argus te dooden.

(Ovidius, Metamorphoses. I. 668.)

Ter linkerzijde troont Jupiter op een wolk; hij draagt een witten doek om de lendenen, een groene met sterren bezaaiden mantel over den rechterarm en een gouden diadeem in de zwarte krullende haren; zijn rechterbeen rust op den arend. De linkerhand strekt hij bevelend naar Mercurius uit. Deze, die van de rechterzijde komt aanvliegen, is gekleed in een rooden wapperenden mantel en draagt den gevleugelden hoed op het zwarte krullende haar. Boven Jupiter en Mercurius is Juno op witte wolken gezeten, vergezeld door zes godinnen, twee amors en de pauw; over een lichtrood kleed draagt zij een groenen mantel en een witte sluier. Onder de beide goden strekt zich in het verschiet een weide met eenige koeien uit.

Gemerkt van onderen in het midden:

J Bronchorst· fecit

Doek. Hg. 2.75, br. 1.785.

Aan de achterzijde gemerkt N°. 2. De tegenhanger van deze schilderij, voorstellende *Juno met Argus en Io*, wordt thans zwaar beschadigd ten stadhuize bewaard. Beide schilderijen werden in 1830 te zamen door de gemeente Utrecht van de Teekenacademie overgenomen; waarschijnlijk zijn ze afkomstig uit het St. Barbara-gasthuis. In 1873 werd deze schilderij door de gemeente in het Museum Kunstliefde geplaatst.

JOHAN VAN BUNNICK.

Geboren te Utrecht in 1654 (?), overleden aldaar 6 Maart 1727.

Deze schilder van landschappen en historiestukken was van 1668—1671 leerling van Herman Saftleven, later van Gerard Hoet. Hij bezocht Duitschland, Frankrijk, Zwitserland en Italië, en hield zich te Genua bij den schilder Molyn, te Rome bij Carlo Maratti en anderen op; acht jaren schilderde hij voor den hertog van Modena.

In 1684 in zijne geboortestad teruggekeerd, behoorde hij tot de schilders, die het vorstelijk lustslot het Loo met decoratie-schilderingen versierden.

N°. 27. Rotsachtig landschap.

Ter linkerzijde op een hooge rots, waarvan een waterval stroomt, ligt eene stad. Op den tweeden grond een rivier, waarin de waterval zich uitstort. Op den voorgrond een weg met rotsblokken, waarop een man loopt; op een rotsblok daarbij zit een ander in gesprek met eene vrouw. Ter rechterzijde in het verschiet op de rotsen een kudde geiten en eenige herders.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek:

J.V.B.Fe.
1712.

Doek. Hg. 0.24, br. 0.315.

Afkomstig van de Teekenacademie; thans eigendom der gemeente Utrecht. In 1873 door de gemeente in het Museum Kunstliefde geplaatst.

JAN VAN BIJLERT.

Geboren te Utrecht in 1603 (?), overleden aldaar 13 November 1671 1).

Hij was een zoon van den Utrechtschen glasschrijver Herman Berntsz. Van Bijler (of Bijlert) en Elisabeth Willemsdr. Van Laeckervelt. Volgens Sandrart was hij een leerling van Abraham Bloemaert. Over Frankrijk reisde hij naar Rome, waar hij verscheidene jaren werkte. Naar Utrecht teruggekeerd, huwde hij en leefde er voorspoedig. Reeds in 1628 schonk hij eene schilderij aan het St. Jobsgasthuis te Utrecht, voorstellende „de moeijelijke vertroosting van Hiobs huisvrouw, levensgroot;" hij was huismeester van dat gasthuis in 1642 2). Eerst tusschen 1630—1632 trad hij in het Utrechtsche schildersgild en was deken in 1632, 1633, 1634 en 1635. In 1654 was hij deken van het schilderscollege, in 1655 en 1666 overman, in 1667—1669 weder deken. Bij zijn overlijden (hij werd in de St. Nicolaaskerk begraven, met 12 dragers) liet hij eene weduwe en eene mondige voordochter na. — Hij schilderde meest genrestukken of mythologische voorstellingen met levensgroote figuren. Zijn vroegste werk (van 1624), een St. Sebastiaan, bevindt zich te Weenen bij

---

1) B. S. Utrecht.
2) Manuaal v. h. gasthuis. (Stads-arch.)

graaf Harrach; het toont den invloed van des schilders verblijf in Italië duidelijk aan. Een werk van 1626 met nog twee gemerkte stukken bevinden zich te Brunswijk; andere werken te Rotterdam en Cassel en hier en daar in partikuliere verzamelingen. Wellieht was hij te Rome gelijktijdig met Gerard Van Honthorst, in wiens trant hij schilderde, zoodat enkele zijner schilderijen op diens naam staan.

N°. 28. De terugkomst van de jacht.

Bij een steenen fontein, versierd met een waterspuwenden saterkop, zit eene dame; zij draagt een blauw kleed met loshangende witte mouwen; de blonde haren zijn, evenals de hals en de linkerarm, die op de fontein rust, met parelsnoeren versierd. Achter haar knielt een jongman, die met zijn rechterhand den schouder der dame aanraakt; hij draagt lang krullend haar en is in een jachtkostuum gekleed, dat bestaat uit een korten paarschen rok en een groenen mantel. Beide personen wijzen elkander op eene vrouw, die ter linkerzijde zit op een met een rood kleed bedekte bank. De vrouw is in een geel gewaad gekleed, dat den rechterschouder onbedekt laat en waarover zij een paarsche sjerp draagt. Met beide handen houdt zij eene luit, waarbij zij schijnt te zingen. Ter rechterzijde achter den heer en de dame staat een jager, in een bruin kleed met opengesneden mouwen, die een bruin- en wit- gevlekten hond met de linkerhand vasthoudt, terwijl hij een polsstok tegen den rechterschouder laat rusten. Achter dezen jager een meisje, dat een bloemkrans omhoog houdt. Op den achtergrond links verheft zich op eene hoogte achter boomen de ruïne van een groot gebouw.

Gemerkt in den voorgrond links:

J bijlert · fe:

Doek. Hg. 0.88, br. 1.37.

Gemerkt op een papier aan de achterzijde: „No. 14 v. d. Heer Grothe." Deze schilderij, door den heer Grothe aan de Teekenacademie geschonken, werd in 1830 van den secretaris der Teekenacademie overgenomen. Zij behoort thans aan de gemeente Utrecht en werd in 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

N°. 29. Paris en Oenone.

(Ovidius, Heroides. V. 21.)

Bij een boom zit Oenone, naar links gewend, tot aan de knieën zichtbaar, bijna geheel naakt, een wit kleed en een geelzijden mantel om de lendenen, en om den linkerbovenarm een armband. Paris staat bij haar en heeft slechts een rooden mantel om het naakte lichaam geslagen, terwijl hij met de rechterhand in een boom snijdt. Van achter den boom kijkt een lachende satyr naar het paar. Achter hen een jager en een meisje; het meisje draagt een blauw kleed en blauwen haarband, een parelsnoer om den blooten hals.

Doek. Hg. 1.33, br. 1.16.

Eigendom van de gemeente Utrecht door schenking van den heer I. H. C. Venman. (1845.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

N°. 30. Musiceerend gezelschap.

Bij eene tafel zitten twee jonge dames, terwijl twee jonge mannen er achter staan. De dame rechts, gekleed in het geel met blauw mantelje, met lange krullen en paarlen om den hals, in de ooren en in het haar, bespeelt de luit, terwijl voor haar op de tafel een muziekboek ligt. De dame links, in rood kleed en paarschen mantel, met lange blonde krullen en paarlen op het voorhoofd, bespeelt een viool. Een der mannen achter de tafel, in donkerkleurig wambuis met rooden strik, witten halsdoek en bruinen mantel, een paarsche baret met witte veêr op de zwarte, krullende lokken, zingt uit een muziekboek, dat hij met de linkerhand vasthoudt, en slaat met de rechter de maat. De tweede jonge man, rechts staande, in het bruin gekleed, draagt een witten halsdoek met rooden

strik, zwarte baret met paarsche veêr en bespeelt een fluit. Op de tafel liggen een muziekboek en twee fluiten.

Doek. Hg. 1.29, br. 1.99.

Eigendom van de gemeente Utrecht. Volgens Kramm afkomstig van de familie Bosch. (1778.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

R. C.

Deze schilder, wiens werk ons een tijdgenoot van Poelenburg doet kennen, schijnt omstreeks 1630 gewerkt te hebben; zijn naam bleef ons tot heden onbekend. Eene gelijksoortige, mede R. C. gemerkte schilderij, als deze den invloed van meesters als P. Molijn en Esaias Van de Velde verradend, is N°. 683 van het Museum te Brunswijk. In het slot te Aschaffenburg bevindt zich onder N°. 209 een groot landschap (riviergezicht met steenen brug bij ondergaande zon) ook R. C. gemerkt; dit is minstens 25 jaar later geschilderd, wellicht door denzelfden schilder. Of dit Raphael Camphuysen is, van wien de heer Houck te Deventer, het Museum te Dresden enz. werken bezitten, is nog niet uitgemaakt.

N°. 31. Landschap met badende personen.

Aan den voet van twee hoogopgaande boomen op den voorgrond links, bevinden zich zeven naakte personen, die gereed staan zich te baden in een water ter linkerzijde. Rechts een weiland met koeien en boerenwoningen; aan dezelfde zijde op den tweeden grond een weg, waarop een reiswagen en een chais. In het verschiet een stad. Links eene vrouw met een kind op een weg, begrensd door een bosch.

Gemerkt in het midden op een steen:

R C

Paneel. Hg. 0.515, br. 0.82.

Geschenk van den heer G. A. G. F. Mollinger.

CORNELIS JONSON VAN CEULEN.

Geb. te Londen (?) in 1590 (?), overl. te Amsterdam (?) omstreeks 1664.

Volgens Sandrart werd hij te Londen in 1590 uit Vlaamsche ouders

geboren, volgens anderen te Amsterdam. In elk geval was hij vóór 1618 in Engeland gevestigd, en woonde hij in Blackfriars te Londen 1). Tusschen 1636 en 1640 hield hij verblijf in een klein dorp in Kent, Bridge genaamd, in de nabijheid van Barhamdown. Eene menigte portretten van den Engelschen adel doen ook nu nog zijn roem als groot kunstenaar in Engeland voortleven. Men heeft beweerd, dat hij Engeland verliet wijl zijn talent overschaduwd werd door dat van Van Dijck. Walpole bericht 2), dat hij in het laatst van 1648 naar de Vereenigde Provinciën overstak; doch reeds in 1643 vinden wij in de boeken van het Middelburgsche St. Lucasgild ingeschreven: „Cornelis Jansen, fijnschilder, voor sijn incomen £ 1–6–8." Hij schijnt zich in deze stad eenigen tijd gevestigd te hebben: althans in 1650 schilderde hij er een regentenstuk voor den Handboogdoelen, dat nog in dien doelen berust. In 1647 bracht hij den magistraat van 's Gravenhage op het doek 3). Volgens Houbraken zou hij zich later te Amsterdam hebben neergezet; hij stierf aldaar omstreeks 1664. Zijne weduwe komt reeds in 1664 als zoodanig met haren meerderjarigen zoon voor op het register van de Momboirkamer te Utrecht. — Het is opmerkelijk, dat eerst op zijne schilderijen, na zijn vertrek uit Engeland geschilderd, zijn toenaam Van Ceulen door hem werd vermeld: voor dien tijd teekende hij zich Cornelius Johnson (b.v. in 1634) of Corn^{us}. Jonson Londin^{us}. (b.v. in 1646.)

In 1622 huwde hij Elisabeth Beck. (overl. na 1670.) Een zoon uit dit huwelijk volgde, zij het ook met minder succes, zijns vaders loopbaan; een zijner schilderijen (op Eastnor Castle in Engeland) is gemerkt: *C. J. van Ceulen Junior fecit* 1658. In 1698 woonde hij te Utrecht 4).

N°. 32. Portret eener aanzienlijke jonge vrouw.

Zij is voorgesteld ter halver lijve, een weinig naar links gewend en staande voor een groen gordijn, de handen over elkander geslagen. Zij draagt in de blonde krullende haren een parelsnoer, in de ooren groote parels als oorbellen en een mouche op de linkerslaap. Zij is gekleed in een laag uitgesneden zwart zijden kleed, dat aan de opengesneden mouwen, welke met strikjes zijn vastgemaakt, het witte onderkleed laat zien. Op de borst prijkt een diamanten speld, hals en polsen zijn met parelsnoeren versierd en aan de pink der linkerhand schittert een ring met een edelsteen. Aan het midden van haar kleed is een horloge en

1) Walpole. p. 212.
2) Walpole l. c.
3) Deze schilderij maakt thans deel uit van het Stedelijk museum te 's Gravenhage.
4) Kramm. p. 799.

een gouden sleutel bevestigd; op het horloge is in email Judith en hare dienstmaagd met het hoofd van Holofernes afgebeeld.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek:

Cor^lis Jonson . v . Ceulen
fecit . 1650

Doek. Hg. 1.07, br. 0.80.

ABRAHAM VAN CUYLENBORCH.

Geboren te Utrecht . . ., overleden aldaar 22 November 1658.

Deze verdienstelijke leerling en navolger van Poelenburg trad in 1639 in het Utrechtsche St. Lucasgild. Hij schilderde meest arcadische landschappen of grotten, rijk met naakte beeldjes gestoffeerd; zij verraden onmiddellijk, wie zijn voorbeeld geweest is. Dr. Schlie beweert in zijn catalogus van het Museum te Schwerin, dat een stukje van zijn hand in het Museum te Keulen met 1660 gejaarmerkt is; dit moet een leesfout zijn, want de registers van overlijden te Utrecht berichten: „22 November 1658. Abraham Van Culemborch, *schilder*, aen de Plompe toren, nalatende sijn huysvrouw met echte onmondige kinderen. Regulierskerck" 1).

N°. 33. Venus en Cupido

In eene weide ligt in de schaduw van wijngaardranken op twee kussens eene geheel naakte vrouw met blond haar. Achter haar, half door de wijngaardranken verborgen, staat Cupido, den wijsvinger van de rechterhand op de lippen. Links op den voorgrond ligt zijn pijlkoker van rood leder met gouden ornamenten. Ter rechterzijde eenige planten.

---

1) B. S. Utrecht.

Gemerkt op den voorgrond links:

ACüylenborch. f

Paneel. Hg. 0.21. br. 0.27.

No. 34. Slapende vrouw.

Aan den voet van eenige boomen in een landschap ligt op twee roode en blauwe draperiën eene geheel naakte vrouw, de schouders door twee kussens ondersteund. Het krullend haar is met paarlen versierd, die zij ook in de ooren draagt. Achter haar staat een geheel naakt lachend minnegodje met de rechterhand aan den mond, terwijl het zich met de linkerhand aan een tak vasthoudt.

Gemerkt op een boom ter rechterzijde:

AC f

Paneel. Hg. 0.215, br. 0.285.

DIRK DALENS de jonge. (III)

Geboren te Amsterdam 3 Februari 1688, leefde nog in 1756.

Deze verdienstelijke behangselschilder was een achterkleinzoon van den Haagschen schilder Dirck Dalens den ouden (I) 1), kleinzoon van Willem Dalens, een middelmatig schilder, en zoon van den schilder Dirk Dalens II. Hij ontving zijn eerste onderricht bij Theodoor Van Pee, maar volgde meer de schilderwijze van zijn vader. Hij decoreerde de huizen der aanzienlijken te Amsterdam, Leiden en 's Gravenhage met fraaie, breedgeschilderde behangsels, meest Italiaansche landschappen voorstellende, die soms aan Pynacker herinneren. In het zoogenaamde huis van Groen van Prinsterer op de Korte Vijverberg te 's Gravenhage bevinden zich o.a. nog dergelijke doeken, gemerkt: D. Dalens f. 1725. Hij maakte ook teekeningen met waterverf. Van Gool noemt hem nog onder de levenden.

1) Zie Zeitschrift f. bildende Kunst. Beiblatt. 1883. p. 642.

N°. 35. De overtocht over de beek.

In het midden van een bergachtig landschap stroomt een beek, die op den tweeden grond een waterval vormt; door de beek waadt een beladen ezel, gevolgd door een man en eene vrouw, van wie de eerste een stok in de hand heeft; achter hem op den oever loopt eene vrouw met een pak op het hoofd. Ter rechterzijde aan den overkant der beek zitten twee herders bij hunne schapen. Links en rechts op den voorgrond staan hoog opgaande boomen, terwijl zich in het midden links van de beek een afgebroken boom bevindt. De achtergrond wordt gevormd door een heuvelachtig landschap, met boomen begroeid. In het verschiet vertoonen zich blauwe bergen.

Doek. Hg. 1.18, br. 2.40.

Eigendom der stad Utrecht, afkomstig van de Teekenakademie. In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

WILLEM DOUDIJNS.

Geboren te 's Gravenhage 31 December 1630, overleden aldaar in 1697.

Zijn vader Johan Doudijns was kolonel der schutterij, schepen en burgemeester van 's Gravenhage 1). Alexander Petit 2) wordt als leermeester van Willem Doudijns genoemd. Na twaalf jaar in Italië te hebben doorgebracht, waar hij den bentnaam Diomedes droeg, kwam hij in zijne vaderstad terug en trad er den 8 Januari 1661 in het schildersgild. In 1662 werd onder zijne leiding de broederschap gereorganiseerd; twintig jaar later behoorde hij tot de oprichters der academie Pictura 3). Hij woonde op het Buitenhof (in het tegenwoordige logement het Keizershof 4)), en was nimmer gehuwd. Zijne nalatenschap, waarbij een aanzienlijk kunstkabinet, werd 21 April 1698 te 's Gravenhage verkocht. Tot zijne meeste bekende schilderijen behoort Salomo's eerste recht in de vierschaar van het Haagsche stadhuis, in 1671 geschilderd. Als zijne beste leerlingen worden genoemd Augustinus en Mattheus Terwesten.

---

1) Vgl. Van Gool. I p. 52. Als schepen is hij afgebeeld op het regentenstuk der leden van den Haagschen magistraat, in 1647 door Cornelis Jonson van Ceulen geschilderd, berustende op het Stedelijk museum te 's Gravenhage.

2) Houbraken. II p. 234.

3) Zie: Vosmaer, De Haagsche schildersbroederschap en Obrien, Archief. III.

4) Zie Kat. der schild. van het Gemeente-museum te 's Gravenhage.

N°. 36 De Nederlandsche maagd als beschermster der godsvrucht.

De Nederlandsche maagd zit in de gedaante van eene jonge blonde vrouw op een troon; de zeven verbonden pijlen houdt zij in den rechterarm. Zij is gekleed in een rood gewaad, dat den boezem onbedekt laat, waaruit de witte mouwen van het onderkleed te voorschijn komen en waarover zij een purperen mantel draagt. Ter rechterzijde naast haar knielt de godsvrucht in geel zijden kleed met blauwe sjerp en witten mantel, het hoofd bedekt door een gele doek; haar gelaat is ten hemel gewend, de rechterhand rust op de borst, terwijl zij in de linker een bijbel houdt, die bij „*Lucas* 13 *fol.* 36" is opengeslagen; voor haar staat een rookend wierookvat. Ter linkerzijde van de Nederlandsche maagd ligt het geweld, met roodkleurig pantser en schoenen, en een helm op het hoofd. In de rechterhand houdt hij een zwaard, terwijl de linker rust op een gedeelte van het harnas, waarvan de overige deelen nevens hem liggen. Achter de Nederlandsche maagd bevinden zich twee kolommen en een groen gordijn.

Gemerkt op een der treden van den troon:

Guilielmo Doudijns

Doek. Hg. 1.785, br. 1.72.

Deze schilderij, toebehoorende aan de gemeente Utrecht, is afkomstig uit den schoorsteen van de nieuwe raadkamer in het oude Utrechtsche stadhuis (waar later over den vrede van Utrecht werd onderhandeld.) Zij werd vervaardigd op last van de Utrechtsche vroedschap dd. 9 December 1667: de volgende post komt op dat jaar voor in de kameraarsrekening der stad Utrecht: „Item W. Doedyns van het stuk schilderij bij hem gemaakt en gesteldt 600 gulden." In 1873 werd dit stuk in het Museum Kunstliefde geplaatst.

JOOST CORNELISZ. DROOCHSLOOT.

Geboren te Utrecht (?)...., overleden aldaar 14 Mei 1666.

Deze landschaps- en figuurschilder, die steeds te Utrecht geleefd heeft, werd in 1616 als meester in het register van het St. Lucasgild aldaar ingeschreven en was deken van het gild in 1623, 1641 en 1642. In 1665 en 1666 vindt men hem als lid van het schil-

derscollege vermeld. Hij werd 14 April 1666 als „constschilder aen den plompen toorn 1), naerlatende een mundige soon" in de Buurkerk ter aarde besteld. Hij was gehuwd met Angenietgen Van Ryevelt, die 20 Maart 1665 overleed. In 1628 schonk hij met A. Van Nyvelt eene schilderij aan het St. Jobsgasthuis, voorstellende de vertroosting van Jobs vrienden in een landschap. Zijn portret, door hemzelven geschilderd, bevindt zich bij den heer H. Havard te Parijs. Zijne schilderijen, meest kermissen of dorpsgezichten, met vele meestal kleine figuren gestoffeerd, zijn talrijk. Men kent twee etsen van zijne hand, die zeer zeldzaam zijn.

No. 37. De zeven werken van barmhartigheid.

Op een plein bevinden zich verschillende groepen van armen; ter linkerzijde staat tegen den muur van een huis, hetwelk op een gebeeldhouwd fries de geschiedenis van den barmhartigen Samaritaan vertoont, eene vrouw met ronden strooien hoed op het hoofd; zij draagt een klein kind met een band om het lijf; naast haar staan een jongen en een kind. De tweede groep, voorstellende *het herbergen der schamelen*, bestaat uit een haveloos man, die een kind op den rug draagt en een jongen aan de hand houdt, terwijl zijne vrouw achter hen staat; zij worden door een regent van het Kranengasthuis, die op den stoep in de opene deur van het reeds genoemde huis staat, ontvangen. De derde groep, *het troosten der zieken*, bestaat uit een zittend oud man, met witten tulband op het hoofd en een roode deken over de knieën, die de handen vouwt, terwijl een regent hem uit den bijbel vertroost. Achter hen staan twee mannen en twee vrouwen, die toezien, terwijl een man met een witten tulband met een ander in gesprek is. *Het kleeden der naakten* wordt voorgesteld door een naakt persoon, die op den grond zit en wien een oud man, in rooden rok gekleed, een hemd aantrekt; achter hen bevinden zich twee mannen en eene vrouw. Een gebochelde grijsaard op krukken, wien een bejaard regent brood aanbiedt, en twee kinderen, die naar het brood grijpen, vormen met een heer en twee vrouwen de groep, die *het spijzigen der hongerigen* voorstelt. De zesde groep (*het laven der dorstigen*) bestaat uit een kreupele, die op een stoel is gezeten en wien een achter hem staande vrouw uit een kom laat

1) Hij bewoonde reeds in 1648 zijn eigen huis aan de oostzijde van de Nieuwe gracht bij den Plompetoren. (Transportreg, Utrecht.)

drinken; achter deze groep bevindt zich een negental personen. Op den tweeden grond verheft zich een versterkt steenen gebouw met hoogen houten trap, waarop twee personen staan, die een man door een getralied venster toespreken (*het troosten der gevangenen*). In het midden op den tweeden grond wordt een doodkist door vijf mannen gedragen en door twee heeren gevolgd (*het begraven der dooden*); de doodkist is bedekt door een zwart kleed, waarop een rood kruis met de attributen van St. Laurens (een rooster) en van St. Barbara (een toren) zichtbaar zijn. Op den achtergrond van het plein, dat begrensd wordt door eenige woonhuizen en een door boomen omgeven kerkgebouw, bevinden zich verschillende personen.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek:

Jo. fecit Ao 1618.

Dock. hg. 1.89, br. 2.95.

Deze schilderij, afkomstig uit het St. Barbara- en St. Laurens-(Kranen)gasthuis, berustte later op de Teekenakademie en behoort thans aan de gemeente Utrecht. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst. Kramm noemt haar onjuist „de Neude met het Laurentius-gasthuis."

No. 38. Het afdanken der waardgelders op de Neude te Utrecht in 1618.

(Wagenaar. X. p. 232.)

Gezicht op de Neude uit de huizenrij aan de zuidzijde, ter linkerzijde de kapel van het St. Caeciliaklooster en een rij huizen, waarbij men twee houten gevels opmerkt. Voor deze huizen bevindt zich het wachthuis der soldaten, ter rechterzijde een rij huizen; in het verschiet de ingang van de Loefballenmakerstraat, de Predikheerenstraat, de Voorstraat en eenige huizen, waarvan twee met houten gevels. Op den voorgrond eenige ruiters, waarvan eenige geharnast zijn, en een trompetter; rechts een hoop volk en eenige

heeren in mantels gewikkeld. Op den tweeden grond rechts staat het Utrechtsche garnizoen in gelederen geschaard; links op het midden van het plein bevindt zich prins Maurits in een mantel gewikkeld en vergezeld van de gedeputeerden der Staten-Generaal. Voor het wachthuis eenige waardgelders, die hunne wapens neerleggen. De achterzijde van de Neude is door eenige hellebardiers afgezet. Op het plein staan verder ruiters, hellebardiers en trommelslagers.

Gemerkt op een bordje aan het hoekhuis rechts:

Joost Cornelis
Drooch Sloot. fec 1622

Doek. Hg. 0.89, br. 1.32.

Deze schilderij, behoorende aan de gemeente Utrecht, werd haar geschonken door den heer Mr. J. Van Dielen of door den heer B. L. C. Van den Heuvel te IJsselstein. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst. — Droochsloot heeft het afdanken der waardgelders meermalen geschilderd, o.a. ook in 1625 en 1629. De schilderij van 1625 (gemerkt: Joost Corneliss. Drooch Sloot Ano. 1625) wordt bewaard in de magazijnen van het Trippenhuis te Amsterdam, — die van 1629, thans op het stadhuis te Utrecht, werd door J. F. C. Reckleben gegraveerd voor Arends Vaderlandsche geschiedenis. De herinnering aan een vierde Afdanken der waardgelders van Droochsloots hand, die in 1793 op het huis te Linschoten berustte, wordt bewaard door een gravure van Vrijdag, in laatstgenoemd jaar naar een teekening van Bulthuis vervaardigd, en door een lithographie van Gebr. Van de Weijer, voorkomende bij Van der Monde, Tijdschrift v. d. gesch. v. Utrecht, 1839 (Deze laatste schilderij werd waarschijnlijk tusschen 1625 en 1629 geschilderd. Verg. de aanteekening bij Paulus Van Hilligaert No 49.) Een vijfde schilderij, bevattende dezelfde voorstelling door Droochsloot, berust op een buitenverblijf van den koning van Zweden in de nabijheid van Stockholm.

No. 39. De bruiloftsgast zonder bruiloftskleed.

(Mattheus XXII. 2—14.)

In een zaal met kolommen en marmeren vloer zitten aan een langwerpige tafel zeven en twintig personen om den bruiloftsdisch. Ongeveer in het midden zit de bruid, gekleed in blauwen mantel met bont, de bruidskroon op het hoofd. Naast haar zit de bruidegom met gepluimden

baret. De gasten aan het begin van de tafel dragen de kleeding van aanzienlijke personen uit het begin der zeventiende eeuw; die aan het lager einde zijn gedeeltelijk in een zeer armoedig costuum uit denzelfden tijd gekleed. Ter rechterzijde op een bordes staat de koning, in het rood gekleed met gelen mantel en bonten kraag, een gekroonden tulband op het hoofd, een scepter in de hand; achter hem ziet men een knaap in een blauw gewaad. De koning schijnt het bevel te geven om den onwaardigen bruiloftsgast, die, in eene armoedige kleeding met naakte armen en beenen, door een geharnast krijgsman en twee andere personen gebonden en vastgehouden wordt, van het feest te verwijderen. Ter linkerzijde staat bij een kolom met rood gordijn eene tafel met groen kleed, waarop een schenkkan en een gouden beker.

Gemerkt op een der treden van het bordes:

J. Drooch Sloot . fe . . 1635.

Doek. Hg. 0.67, br. 2.73.

Deze schilderij, afkomstig uit het Kranengasthuis, behoort aan de gemeente Utrecht door schenking van regenten der Vereenigde Gods- en gasthuizen. Zij heeft vroeger op de Teekenacademie berust en werd in 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

N°. 40. De getrouwe en de onnutte dienstknecht.

(Mattheus XXV. 14—30.)

Voor een gebouw, afgesloten door roode gordijnen, zit op een bordes de heer in rood gewaad met paarschen mantel en gekroonden tulband in een gebeeldhouwden zetel voor eene tafel. Achter hem staan twee mannen, de een in Romeinsch kostuum; meer naar voren ligt een poedel te slapen. Om de tafel staan zeven dienstknechten; een van hen, die een zak geld in de handen heeft, telt de negen gewonnen talenten op de tafel uit; een ander, die tegenover den heer staat, toont het eene talent, dat hij begraven heeft, terwijl hij in de hand de zweetdoek houdt. Ter

rechterzijde schrijft de rentmeester van den heer aan eene tafel, waarop een geopende kist en eenige perkamenten; naast hem kisten en zakken met geld. Ter linkerzijde een landschap met Romeinsche gebouwen en een kasteel op een berg; in het verschiet eene stad, eene rivier en eene brug; op den voorgrond staat ter zijde van den weg de ontrouwe dienstknecht, die het talent in de aarde begraaft, terwijl twee personen zich verwijderen.

Gemerkt op een der opene kisten rechts:

Drooch Sloot.
1 6 3 5.

Doek. Hg. 0.65, br. 1.85.

Deze schilderij, afkomstig uit het Kranengasthuis, behoort aan de gemeente Utrecht door schenking van regenten der Vereenigde Godsen gasthuizen. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde opgenomen.

No. 41. Het bad van Bethesda.

(Johannes. V. 2.)

In het midden der schilderij snelt een troep gebrekkigen, gekleed in het kostuum van den Nederlandschen boerenstand uit de eerste helft der 17e eeuw, naar het water aan de rechterzijde; een hond springt daarin. Boven de groep zweeft de engel, die uit een donkere, licht uitstralende wolk te voorschijn komt. Ter linkerzijde ziet men een door twee kolommen gedragen portiek en een groot gebouw; rechts aan de voorzijde van het water een toren en eene poort, waaruit een weg voert naar eenige gebouwen met torens.

Gemerkt in den linkerbenedenhoek:

J. D fc.

Paneel. Hg. 0.55, br. 0.76.

Deze schilderij, die veel geleden heeft en hier en daar overgeschilderd is, behoort aan de gemeente Utrecht. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst.

N°. 42. Gezicht op de Ganzenmarkt en de Stadhuisbrug te Utrecht.

Op de rechterhelft der schilderij ziet men de Oudegracht en (rechts) de houten achtergevels der huizen aan de waterkant der Snippenvlucht (successievelijk afgebroken volgens Vroedschapsresolutie van 19 December 1670); aan de werf ligt een overdekte schuit, waaruit zakken graan worden gedragen; op den achtergrond de Dom met dakruiter en toren. Meer naar links op den tweeden grond ziet men het stadhuis, waarnaast een hooge steenen gevel, drie houten huizen en het groote huis Keizerrijk met luifel boven de deur; op de werf de kraan, waarmede een schuit geladen wordt, en een paard met slede uit het wed komende; in het water nog twee open schuiten.

De linkerhelft der schilderij stelt de Ganzenmarkt voor, ter linkerzijde begrensd door het Kranengasthuis en verschillende houten en steenen huizen, rechts door het huis Keizerrijk en de aangrenzende steenen huizen, die meestal van houten luifels voorzien zijn en waarboven een zeer hooge gevel (aan het Domplein?) zichtbaar is. Op den achtergrond ziet men een groot houten huis, twee steenen huizen en (links boven de daken der huizen) het dak der Statenkamer, de toren der St. Janskerk en de boomen van het St. Janskerkhof. Achter op het plein wordt markt gehouden, links voor lange tafels, rechts met tonnen (boter?); op den tweeden grond rechts bij den muur en het rooster van het wed staat een kwakzalver in eene kraam, waarin verschillende geschilderde portretten en twee groote beschilderde doeken, geneesmiddelen te verkoopen; op den voorgrond vele groepen: een kreupele, een kruiwagen met tonnen, een boerenwagen met drie paarden, eenige aanzienlijke personen, twee ruiters, een rattenvanger, eene groenvrouw, twee kooplieden met vaten en op de steenen balie eene bedelaarsfamilie.

Doek. Hg. 1.09, br. 2.16.

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht door schenking van den heer Mr. J. J. Van der Hagen van den Heuvel in 1839. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst.

JACOB GILLIG.

Geboren te Utrecht in 1636 (?), overleden aldaar 24 Juli 1701 [1].

Deze schilder van visschen leefde in de tweede helft der 17e eeuw te Utrecht. Zijn vader, de portretschilder Michiel Gillig, komt in 1688 als deken van het schilderscollege te Utrecht voor. Jacob Gillig huwde aldaar 22 Januari 1661 met Hester Willerts [2]. Hij was cipier van het stedelijk gevangenhuis op Hazenberg en werd in de Buurkerk begraven. Sommigen zijner vischstukken behooren tot het beste, wat onze school op dat gebied leverde: alleen door Abraham Van Beijeren is hij overtroffen.

N°. 43. Doode visschen

Voor een schutting ter linkerzijde staan twee manden; een dezer manden is gevuld met stukken gesneden visch. Op den grond liggen twee groote schelvisschen en drie kleinere visschen, daarnaast eenige oesters. Op den achtergrond rechts het strand, waarop een heer en dame, niet ver van een man, die reusachtige kabeljauwen bij elkander legt. Daarachter de zee met een schip en de duinen met een vuurtoren.

Gemerkt van boven aan de linkerzijde:

J. Gillig. fecit.
A° 1687

Doek. Hg. 0.78, br. 0.67.

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht door schenking van den heer M. A. F. Reuser in 1840. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst.

---

1) „Jacob Gillig, cipier op Hazenberg, laet nae onmond. kind." Doodboeken Utrecht.

2) B. S. Utrecht. De naam van den schilder is daar Jac. Gulick; daar echter de naam der bruid (vlg. Kramm. II. 574) en de voornaam zijns vaders uitkomen, schijnt onze Gillig wel bedoeld te zijn.

N°. 44. Visschen.

Op een net, dat in den hoek van een gebouw op den grond geworpen is, liggen verschillende visschen: een schelvisch, een zeelt, baarzen enz. Op den achtergrond ziet men een teenen vischfuik, waaraan het net verbonden schijnt te zijn, en waaruit een baars springt.

Gemerkt van onderen links:

J Gillig.

Doek. Hg. 0.755, br. 0.94.

HENRICUS GOLTZIUS.

Geboren te Mulbracht bij Venlo in Februari 1558, overleden te Haarlem 29 December 1616.

Deze graveur en schilder behoort tot een uitgebreid kunstenaarsgeslacht 1); zijn vader Jan Goltz, een glasschrijver, trok met zijn huisgezin in 1561 naar Duisburg, waar zijn zoon Hendrik reeds zeer jong blijken gaf van aangeboren kunstenaarszin. In den aanvang ook glasschrijver en teekenaar, verzocht hij al spoedig om in het koper te leeren snijden. Dirck Volckertsz. Coornhert werd zijn leermeester in deze kunst, waarin hij het zoo ver bracht, dat zijn naam steeds een eerste plaats onder de koper- en houtgraveurs bekleeden zal. In 1576 („corts naer den grooten brandt ontrent S. Jansdagh" zegt Van Mander, d. i. 23 October 1576) kwam hij te Haarlem wonen, en huwde er op 21jarigen leeftijd eene weduwe, wier zoon Jacob Matham, weldra een leerling van zijn stiefvader werd. Na in Haarlem nog voor Coornhert en Ph. Galle gewerkt te hebben, vertrok hij (einde van October 1590) met zijn vriend, den goudsmid Jan Mathijssen Van Haarlem, door Duitschland naar Rome, waarheen zijn hart hem reeds lang getrokken had. Onderweg bezocht hij o.a. Hans Sadeler te Munchen, en had allerlei avonturen. Den 10 Januari 1591 bereikte hij Rome, waar hij veel teekende, en na ook Napels, Florence, Venetië enz. bezocht te hebben, keerde hij 3 Augustus 1591 naar Haarlem terug, waar hij tot zijn dood toe onvermoeid arbeidde. Hij heeft meer dan 300 prenten vervaardigd en zich bovendien veel met uitvoerig teekenen, voornamelijk van portretten, op

1) Zie Van Mander.

perkament en op „gheprimuerde oft van olyverwe bereyde doecken" 1) bezig gehouden. Eerst in 1600 begon hij te schilderen; Van Mander noemt een aantal zijner schilderijen op. Zijn schilderwerk staat echter verre beneden zijn graveerwerk: de meestal zeer groote figuren zijn gemaniëreerd van teekening en onaangenaam bruinrood van carnatie. Zij verraden den ongelukkigen invloed, dien de Italiaansche reis ook op dezen meester geoefend heeft; in zijn tijd schijnen ze echter zeer hoog geschat te zijn. Ook hield hij zich nu en dan met glasschilderen bezig. Jacob Matham, J. De Gheyn en Pieter De Jode de oude waren o.a. zijne leerlingen. Zijn levensgroot portret, door hem zelf geschilderd, werd 17 April 1715 te Hoorn voor *f* 4—15—0 verkocht.

N°. 45. Christus met de doornenkroon.

Christus is gezeten voor een marmeren kolom (de geeselpaal); tot aan de knieën zichtbaar, is hij naar links gewend, terwijl hij de oogen naar boven slaat. Om het naakte lijf is een paarsche mantel geslagen, die op de borst door een rooden band wordt vastgehouden. Op de knieën ligt een witte doek. De doornen der kroon dringen in het voorhoofd. In de rechterhand houdt Christus den gebroken rietstaf, in de linker een geessel.

Gemerkt op een steenen vensterkozijn ter linkerzijde:

HG.

1607

Doek. Hg. 1.21, br. 0.86.

Legaat van den heer B. Van Straaten.

JOHANNES VAN HAENSBERGEN.

Geboren te Utrecht 2 Januari 1642 2), overleden te 's Gravenhage 10 Januari 1705.

Deze leerling en navolger van Poelenburg staat als landschap- en

---

1) Volgens Van Mander bezat de schilder Fr. Badens te Amsterdam dergelijke werken van hem.

2) Immerzeel zegt, dat Haensbergen te Leiden geboren werd, blijkens den Leidschen burgerlijken stand is dit onjuist. Volgens Houbraken werd Haensbergen 2 Januari 1642 te Utrecht geboren en blijkens

portretschilder bekend. Den 31 Mei 1665 ondertrouwde te 's Gravenhage J. Van Haensbergen, jongman, wonende te Utrecht, met Johanna Van Heusden, jonge dochter, wonende te 's Gravenhage. Den 31 Maart 1679 maakte hij als weduwnaar en „constryck schilder in den Haag" huwelijksche voorwaarden met joffr. Sophia Van der Snouck wed. van Willem Van Haestert 1). Hij bracht toen o.a. ten huwelijk eene aanzienlijke collectie schilderijen (o.a. stukken van Poussin, getaxeerd op *f* 200,—, van Both op *f* 120,—, De Gheyn, Terbrugghen, Netscher, Van Mieris e. a.) en „verscheyde modellen van mijn geschildert nae Poelenburch etc." In 1668 wordt hij als lid van het Utrechtsche St. Lucasgild vermeld, doch 29 Juni 1669 liet hij zich te 's Gravenhage als „meesters soon" in de schilders-confrerie opnemen. In 1682, 83, 89 en 90 was hij hoofdman der vereeniging. In 1669 wordt hij als schutter in het Colombijne-vendel der Haagsche schutterij genoemd; uit de rekeningen dier vereeniging blijkt, dat hij in 1698—1700 de schutterstukken hielp stoppen en overschilderen. Nog in 1684 woonde hij op de Nieuwe Veerkade aldaar, later in het Voorhout. Hij begon blijkbaar zonder vermogen: 9 April 1670 erkende hij als „constryck schilder ende borger van 's Gravenhage" schuldig te zijn aan een koopman te Leiden „voor geleverde hoosen" *f* 200.—, die hij beloofde binnensjaars met 4% rente te voldoen 2); 8 December 1672 verklaarde hij onder eede geen *f* 2000 te bezitten. Doch in 1691 betaalde hij in het koffie- en theegeld *f* 6.— in de 3e klasse, en was dus gegoed tusschen *f* 4000 en *f* 10,000. Sommige zijner werken gaan voor die van Poelenburg door, dien hij bedriegelijk nabootste; zeven van zulke stukken zijn o.a. te Schwerin.

No. 46. Portret van een kind

Een knaap met blond krullend haar, kniestuk, gekleed in een Romeinsch kostuum, dat uit een paarsch onderkleed, rood overkleed en bruinen mantel bestaat, houdt op de linkerhand een vogel, waarnaar een bruingevlekte hond blaffend opspringt.

Gemerkt op een steen in den rechter-benedenhoek

Jv haensbergen
1677

Doek. Hg. 0.43, br. 0.33.

---

zijne trouwacte was hij uit Utrecht afkomstig. Van Jan. 1641 tot Dec. 1643 vindt men in de Utrechtsche doopregisters alleen: „16/8 1642. Item gedoopet een kind genoemt Joannes, daeraf den vader ist Peter Hunssberg." (Luth. gem.) De R. C. doopregisters over deze jaren zijn echter verloren.

1) Prot. not. J. Van de Vijver te 's Gravenhage.

2) Prot. not. P. Van Medemblick te 's Gravenhage.

Aangekocht uit den boedel van mevrouw Van Heeckeren van Brandsenburg te Utrecht in 1875.

BARTHOLOMEUS VAN DER HELST.

Geboren te Haarlem in 1611 of 1612, overleden te Amsterdam in December 1670.

Of deze vermaarde portretschilder nog in Haarlem onder de leiding van Frans Hals gestaan heeft, is niet met zekerheid te zeggen. Hoogstwaarschijnlijk kwam hij reeds zeer jong naar Amsterdam. Op den 6den Mei 1636 trad hij, „out 24 jaer", in de Nieuwe kerk aldaar in het huwelijk met Anna Du Pier, eene 18jarige Amsterdamsche. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren: Susanna, gedoopt 19 December 1638 1), — Lodewijk, later mede portretschilder en leerling van zijn vader, gedoopt 2 Februari 1642, — en Joannes, gedoopt 1 Augustus 1647, allen in de Nieuwe kerk. In 1664 verhuisde hij van de Nieuwmarkt naar de Doelenstraat, waar hij stierf. Den 16 December 1670 nam een graf in de Walenkerk zijn stoffelijk omhulsel op; den 2 April 1671 annonceerde zijne weduwe, dat des schilders kunstnalatenschap uit de hand te koop was. Den 12 April 1679 overleed ook Anna Du Pier; uit den inventaris, op 27 Juli 1680 door Lodewijk Van der Helst opgemaakt, blijkt, dat de weduwe van den grooten schilder in zeer behoeftige omstandigheden verkeerde 2). In 1653 behoorde Van der Helst tot degenen, die te Amsterdam een nieuw St. Lucasgild voor de kunstschilders hielpen oprichten. Zijne portretten behooren tot het beste, wat onze schilderschool op dat gebied voortbracht. Hij heeft verscheidene schutterstukken en regentenstukken geschilderd; de aanzienlijkste bewoners van Amsterdam lieten zich door hem portretteeren. Op een aantal dier portretten maakte Jan Vos verzen 3). Slechts hoogst zelden schilderde Van der Helst een onderwerp als het hiernavolgende stuk voorstelt. In de collectie Six te Amsterdam bevindt zich het portret van den schilder en diens vrouw, in het klein, (volgens de overlevering) door hem zelven geschilderd.

N°. 47. De Heilige familie.

Aan den voet van een gecanneleerde kolom op eene verhevenheid van den grond zit de Heilige maagd. Zij is ge-

---

1) Zij huwde met Pieter De la Croix.

2) Prot. not. Th. Pieters te Amsterdam.

3) Dat Van der Helst met Constantia Reynst zou gehuwd zijn (Scheltema, Aemstels oudheid. I, p. 166) berust op eene dwaling, ontstaan uit verkeerde lezing van een gedicht, door Jan Vos op haar door Van der Helst geschilderd portret vervaardigd.

kleed in een rood gewaad, dat de rechterborst onbedekt laat; over de schouders draagt zij een paarsche doek, terwijl de blauwe mantel haar van de schouders is gevallen. Zij heeft het naakte Christuskind op den schoot; het buigt zich naar den kleinen Johannes, die het met beide armen omhelst. Jozef zit ter linkerzijde in een gelen mantel gehuld en lezende in een opengeslagen boek, dat hij met beide handen vasthoudt. Naast hem ligt zijn staf bij een gedeelte van een kolom. Op den achtergrond links een gebouw, in het verschiet een bergachtig landschap.

Gemerkt op het gedeelte van de kolom links:

B. vander helst. 1660

Doek. Hg. 1.66, br 2.09.

Deze schilderij, afkomstig van de Teekenacademie, behoort aan de gemeente Utrecht. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst.

LODEWYCK VAN DER HELST.

Gedoopt te Amsterdam 2 Februari 1642, leefde nog aldaar in 1680.

Hij was een zoon en leerling van den grooten portretschilder Bartholomeus Van der Helst; zijne moeder was Anna Du. Pier. Omtrent zijn leven is niets bekend. Toen in 1680 zijne moeder in behoeftige omstandigheden overleed, bleek het, dat hij haar verscheidene sommen geleend had, en aanvaardde hij hare nalatenschap niet. Een even als deze schilderij gemerkt portret berust in het Doelenhotel te Amsterdam, — een voluit „L. Van der Helst f. 1670" gemerkt portret in 's Rijks museum aldaar. (No. 129.)

N°. 48. Portret van eene oude dame.

Ter halver lijve links, het gelaat naar voren gewend, in zwart fluweelen kleed, waarover een breede witte kraag, die de schouders bedekt en met drie strikjes is vastgemaakt; een zwart mutsje, dat in een punt op het voorhoofd eindigt en waaruit eenige grijze haren ontsnappen, bedekt het hoofd. Zij is gezeten op een stoel met roode leuning.

Gemerkt in den rechter-bovenhoek:

L. VH.

Doek. Hg. 0.74, br. 0.626.

Geschenk van den heer J. P. Van der Kellen.

PAULUS VAN HILLIGAERT.

Geboren te . . . . . . in 1595 of 1596, overleden te Amsterdam waarschijnlijk vóór 1651.

Er zijn twee schilders van dien naam te Amsterdam geweest, vader en zoon. De onze, de vader, trad 27 Juni 1620 op 24jarigen leeftijd in den echt met de 27jarige Anna Hoomis van Antwerpen 1). Zijn vader, mede schilder, heette Franchois Van Hilligaert en woonde op de Rozengracht. De schilder Paulus Van Hilligaert, die op 21 Januari 1658 in de Nieuwezijdskapel te Amsterdam ter aarde besteld werd, was de zoon van onzen kunstenaar, die den 6 October 1651 „out 20 jaer" met Cornelia De Vlieger, dochter van den schilder Simon De Vlieger, in het huwelijk trad 1). Bij dit huwelijk was alleen Anna Hoomis tegenwoordig: vermoedelijk was haar man toen reeds overleden. Er zijn slechts weinige schilderijen van dezen schilder bekend. Eene schilderij van Hilligaert van 1627, die hetzelfde onderwerp als het hier beschrevene voorstelt, bevindt zich onder No. 137 in 's Rijks museum van schilderijen te Amsterdam.

No. 49. Het afdanken der waardgelders op de Neude te Utrecht in 1618.

(Wagenaar. X p. 232.)

Gezicht op de Neude uit de huizenrij van de zuidzijde; ter rechterzijde een rij huizen met luifels en stoepen, links de kapel van het St. Caeciliaklooster en een huizenrij, waarbij een houten gevel; daarvoor het wachthuis der soldaten. Op den achtergrond de ingang van de Loefballenmakerstraat, de Predikheerenstraat en de Voorstraat, en eenige huizen, waarbij weder twee houten gevels. In het midden op den voorgrond staat prins Maurits met de afgevaardigden der Staten-Generaal. Links een hoop volk en eenige geharnaste ruiters; ter rechterzijde een man

1) B. S. Amsterdam.

met een mand met flesschen om den hals, waaruit hij aan eenige personen schenkt. Op den tweeden grond links de waardgelders met groen vaandel, die hunne wapenen voor het wachthuis nederwerpen. Op den tweeden grond rechts het Utrechtsche garnizoen, dat de geweren aanlegt, en twee geharnaste ruiters.

Gemerkt op den gevelsteen van het hoekhuis rechts:

Pauwels van Hillig

Doek. Hg. 1.04, br. 1.52.

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht en werd in 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst. De vergelijking van het stadsgezicht met dat op de schilderij van Droochsloot, No. 38, bewijst, dat deze schilderij aanmerkelijk later geschilderd is. Zoo is aan de rechterzijde dezer schilderij het breede lage huis, dat bij Droochsloot naast het hoekhuis van de Kindjeshaven voorkomt, hier gedeeltelijk door een meer moderne trapjesgevel vervangen, terwijl daarachter een traptoren uitsteekt.

GERARD HOET.

Geboren te Bommel 22 Augustus 1648, overleden te 's Gravenhage 2 December 1733.

Zijn vader Mozes Hoet, een glasschrijver, onderwees hem het eerst in de kunst; daarna de schilder Warnar Van Rijzen. In 1672 schilderde hij in Den Haag voor den generaal Salis, doch vestigde zich weldra te Utrecht, na eerst Parijs en Brussel bezocht te hebben. Hij was in 1685 overman, in 1696 deken van het Utrechtsche schilderscollege, richtte in 1696 met Hendrick Schoock eene teekenacademie op en vervaardigde bij de opening daarvan (met A. Reets) een gedicht. Den 4 September 1715 liet hij zich in de schildersconfrerie te 's Gravenhage opnemen, en bleef in die stad wonen tot aan zijnen dood. Hij schilderde zeer fijn uitgevoerde kabinetstukken, meest van historischen aard, soms stillevens, ook plafonds en kamerstukken. Zijne werken waren gedurende zijn leven zeer gezocht. Ook heeft hij geëtst, in zwarte kunst gegraveerd en een werk over de teekenkunst uitgegeven. Zijn zoon Hendrik Jacob was schilder; ook zijn zoon Gerard, doch deze werd later kunsthandelaar en schrijver over kunst.

N°. 50. De grootmoedigheid van Scipio.

(Livius. XXVI c. 50.)

Uit een gebouw ter rechterzijde, met beelden versierd

en door eenige roodmarmeren zuilen met korinthische kapiteelen gesteund, treedt Scipio Africanus op een bordes naar voren. Een harnas, waarover een roode mantel, bedekt zijn lichaam, een helm met blauwen vederbos zijn hoofd. Verder draagt hij beenbekleedingen, die het bovengedeelte van het been en de teenen ontbloot laten. Hij voert de door hem gevangen genomene bruid van den Celtiberischen vorst Allucius, die, gekleed in paarsch zijden gewaad met blauwen mantel, het haar opgemaakt volgens de mode van het laatst der 17ᵉ eeuw, naast hem staat, haren bruidegom te gemoet. Voor hem knielt Allucius zelf, die om de vrijheid zijner bruid smeekt, in bruin met gouddraad versierd gewaad, waarover eene blauwe draperie. Aan de andere zijde van Scipio bieden een geknield man in donkerkleurigen mantel en eene vrouw in bruin gewaad hem als losprijs een kistje met paarlen aan, terwijl eenige rijkversierde vazen en een gesloten koffertje op den grond staan. Achter deze groep onder den zuilengang drie geharnaste krijgsknechten; op een balkon, meer naar achteren, twee vrouwen. Ter linkerzijde het paard van Allucius, door twee mannen vastgehouden. Op den achtergrond in een bergachtig landschap Scipio's kamp, waarbij zich verschillende personen bevinden.

Gemerkt op de trede van het bordes:

G:Hoet.

Paneel. Hg. 0.375, br. 0.47.

Afkomstig uit de verzameling van baron Isendoorn à Blois.

ADRIAEN HONICH.

Geboren te Dordrecht . . . . . , overleden te . . . . . na 1673.

Hij was volgens Houbraken (II. p. 351) van Dordrecht geboortig. Zijn vader „Huybert Honingh" ontving in 1663 „veertich gulden voor syn soon", toen „te Parys sieck leggende", als vergoeding „voor de schildery vant stadhuys by denselven gedaen ende op 't nieuwe werck opgehangen" 1). In 1673 was Adriaan Honich te Rome, waar hij in de schilderbent den naam van *Lossenbruy* voerde 2). Hij wordt als landschapschilder vermeld.

1) Kameraarsrekening 1662/63.

2) Houbraken. III. p. 102. Zie Kramm in voce A. Honick en A. Honing.

N°. 51. Gezicht op het stadhuis te Utrecht.

Het Utrechtsche stadhuis bestond uit twee partikuliere huizen, Hazenberg en Lichtenberg, in 1343 en 1537 door de stad aangekocht. Hazenberg was de vergaderplaats der schepenen; in 1546 werd het verbouwd en tot raadhuis ingericht, waarna de schepenen verhuisden naar Groot en Klein Lichtenberg. In 1824 is het stadhuis geheel verbouwd en in zijne tegenwoordige gedaante gebracht.

In het midden bevindt zich het stadhuis: rechts het huis Hazenberg, waarvan de bogen der benedenverdieping zijn gesloten en gevuld door vier ramen en een deur, terwijl op het dak een zeer hoog dakvenster met het wapen van Utrecht en vier renaissance-pinakels zich verheffen; daarachter is het rijkversierde torentje zichtbaar. Ter linkerzijde staat het huis Lichtenberg: de gevel van baksteen is met pleister bedekt, de ingang wordt gevormd door een renaissancepoortje met het wapen van Utrecht en drie beelden, waarboven het balcon (de puye) in denzelfden stijl naar voren uitsteekt. Ter linkerzijde naast het huis Lichtenberg vertoonen zich een huis met luifel en trapjesgevel, een smalle houten gevel en een breede gevel met georneerde onderpui en breede luifel. Het hoekhuis van de Choorstraat, met rijkversierde houten gevel, balcon en luifel boven den winkel, staat ter rechterzijde. Tusschen dit hoekhuis en het stadhuis zijn op den tweeden grond de huizen van de Vischmarkt zichtbaar, van welke vier houten gevels hebben, terwijl allen voorzien zijn van breede luifels en zeilen, die de geheele Vischmarkt overdekken. Daarachter verheft zich de Dom met rijk versierden toren en traptoren. In het midden is in het plaveisel van de Plaats een windroos van gekleurde steenen aangebracht, waarop eenige heeren en dames staan. Rechts op den voorgrond een troep volk.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek:

A Honich Anno 1663

Doek. Hg. 0.60, br. 0.74.

Deze schilderij, toebehoorende aan de gemeente Utrecht, is afkomstig uit de raadkamer. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde geplaatst.

GERARD VAN HONTHORST.

Geboren te Utrecht 4 November 1590, overleden aldaar
27 April 1656.

Hij was waarschijnlijk de zoon van Hermen Gerritsz. Van Honthorst, een Utrechtsch grofschilder, leerde eerst bij Abraham Bloemaert en toog jong naar Italië, waar hij den toen daar zeer geachten schilder Carravaggio navolgde. Hij schilderde in dien tijd meest bijbelsche of historische onderwerpen: levensgroote figuren met kunstlicht-effecten, waarom men hem in Italië „Gherardo della Notte" doopte. Zijne werken werden bij de aanzienlijken te Rome zeer gezocht. In 1622/23, na zijne terugkeer in zijne geboorteplaats, liet hij zich aldaar in het schildersgild opnemen; hij was er in 1625, 1628 en 1629 deken van. In dien tijd bezocht hij Engeland, wellicht meer dan eens. Men neemt aan, dat hij daar reeds in 1620/21 een bezoek bracht; uit een brief van hem blijkt echter, dat hij ook 8 December 1628 Engeland na een kort verblijf verliet. In 1636 woonde hij op het Domkerkhof te Utrecht; maar den 22 Mei 1637 werd hij in het Haagsche St. Lucasgild ingeschreven. Van dien tijd af tot 1652 bleef hij bijna onafgebroken in die stad, en werd er hofschilder van prins Frederik Hendrik, later van Willem II. Hij was er zeer geacht en nooit ontbrak het hem aan bestellingen; hij leefde er op grooten voet, en liet er een kostbaar huis bouwen (in het Westeinde hoek van de Vleerstraat, thans gymnasium), dat hij later (1645) voor *f* 17,250 aan de stad overdeed, terwijl hij het in huur bewonen bleef. Hij betaalde jaarlijks *f* 800 huur, na 1651 *f* 700; den 2 Januari 1652 woonde hij er nog, maar toen naar Utrecht willende terugkeeren, deed hij de huur over aan Gualter De Raet, raadsheer in het Hof van Holland, die slechts *f* 600 huur zou betalen 1). Van 1652 tot zijn dood woonde hij te Utrecht weder op het Domkerkhof. Hij was gehuwd met Sophia Coopmans en werd begraven in de St. Catharijnekerk te Utrecht. Met het schilderen van portretten, waarbij die van een aantal gekroonde hoofden van Europa, had hij een aanzienlijk vermogen bijeengegaard: een bewijs daarvoor is o.a., dat hij 4 Maart 1651 aan Elisabeth, prinses tot Hohenzollern de som van *f* 35.000 tegen den penning zestien leende 2). Onder zijne talrijke portretten zijn er velen, die, zooals S. Van Hoogstraten in zijn Inleydingh zegt, „een stijve gladdigheyt" bezitten, „omdat hem de winst in slaep wiegde." Hij heeft ook geëtst.

N°. 52. Het sterven van Seneca.

(Tacitus, Annales. XV. c. 60—65.)

Seneca, geheel naakt, een wit kleed over de knieën, met grijs haar en baard, omgeven door een tiental per-

1) Een en ander blijkt uit de Thesauriersrekeningen, resolutiën en appointementboeken van 's Gravenhage.

2) Prot. not. P. Groenevelt te 's Gravenhage.

sonen, zit met den rechtervoet in een met water gevuld koperen vat, terwijl iemand in rood gewaad, voor hem geknield, met een witten doek over de knieën en een mes in de rechterhand, hem de aderen van den linkervoet opent. Een man in het rood met oostersche muts houdt zijn rechterhand vast, een oud persoon in het groen met gele sjerp en ouderwetsche muts de linker. Achter den geknielden man een jongman in het blauw met blauwe gevederde baret, die een licht, dat niet zichtbaar is, maar de geheele groep verlicht, in de hand schijnt te houden. Naast hem een persoon in geel gewaad met rooden rand, waarover een witte mantel.

Doek. Hg. 2.05, br. 2.63.

Deze schilderij, wellicht identiek met Honthorsts Dood van Seneca, die zich in het kunstkabinet van Marten Kretzer bevond (Oud-Holland, II. p. 116), werd omstreeks 1760 door den heer Van Mollem aan het St. Antonius-gasthuis te Utrecht geschonken. Door schenking van regenten der Vereenigde Gods- en gasthuizen behoort zij thans aan de gemeente Utrecht. In 1873 werd zij in het Museum Kunstliefde opgenomen.

N°. 53. Biddende Petrus.

Borstbeeld in profiel, zittende naar links. Het gelaat, door grijze haren en grijzen baard omgeven, ziet naar boven, van waar hem licht tegenstraalt. Hij draagt onder een bruinen mantel een blauw kleed, waaronder het hemd uitkomt. De gerimpelde en gevouwen handen rusten op eene tafel, waarop de twee sleutels liggen.

Doek. Hg. 0.80, br. 0.67.

Deze schilderij, afkomstig van de Teekenacademie, behoort aan de gemeente Utrecht en werd in 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht. Het veel minder fraaie pendant van deze schilderij, voorstellende de buste van een man, alleen met een rooden mantel bekleed, die op een naast hem liggenden wereldbol wijst, berust nog ten stadhuize. De beide stukken schijnen voor te stellen: *De aardsche en de hemelsche wijsheid.*

WILLEM VAN HONTHORST.

Geboren te Utrecht in 1604, overleden aldaar 19 Februari 1666.

Deze portretschilder, broeder van den bekenden Gerard Van Honthorst, werd in 1604 te Utrecht geboren, was leerling van Abraham

Bloemaert, en vormde zich vervolgens bij zijnen ouderen broeder. Hij schilderde een aantal portretten van vorstelijke personen, zooals prins Frederik Henderik en zijne gemalin, prins Willem II enz. Hij huwde te 's Gravenhage den 21 Juni 1643 met Sophia Van Honthorst 1), en vertrok in 1646 met Louise Henriette, dochter van Frederik Hendrik en echtgenoote van den grooten keurvorst van Brandenburg, als hofschilder naar Berlijn, waar hij tot 1664 bleef en de portretten van verscheidene Duitsche vorsten en vorstinnen op het paneel bracht. In zijne vaderstad teruggekeerd, werd hij 19 Februari 1666 in de St. Catharijnekerk aldaar begraven 2). — Daar hij hetzelfde monogram als Gerard Van Honthorst op zijne schilderijen plaatste (Guilliam = Willem), gaan nog steeds een aantal door hem geschilderde portretten voor die van Gerard V. H. door. Dr. Schlie beweert in zijn catalogus van het museum te Schwerin van 1882, waar hij eenige werken van W. V. H. opsomt, dat Willem meestal op paneel, Gerard op doek schilderde. Overigens is de schilderwijze van Willem al zeer weinig afwijkend van die van zijn broeder in diens laatste manier.

N°. 54. Portret eener jonge vrouw als Diana.

Volgens de overlevering in de familie der schenkers stelt deze schilderij eene prinses van Oranje voor; inderdaad gelijkt de voorgestelde persoon zéér op Louise Henriette, dochter van prins Frederik Hendrik, later keurvorstin van Brandenburg.

Ten voeten uit, gaande naar links. Zij is gekleed in een geel gewaad, dat hals en armen onbedekt laat en aan de bovenarmen een wit onderkleed laat zien. Aan de voeten draagt zij sandalen, die met blauwe linten zijn vastgemaakt, op de lange zwarte krullen een baret met vederen, en parelen om den hals en op de borst. Met de rechterhand neemt zij een pijl uit een pijlkoker, die met een gouden keten aan hare linkerzijde bevestigd is; in de linkerhand houdt zij een boog. Zij is vergezeld door twee hazewinden; op den achtergrond rechts een boom, links een landschap.

Gemerkt links van onderen:

Honthorst 1643

Doek. Hg. 2.07, br. 1.44.

Geschenk van de heeren F. A. en A. G. A. ridders Van Rappard.

1) B. S. 's Gravenhage.

2) B. S. Utrecht.

CAREL CORNELISZ. DE HOOCH.

Geboren te . . . . . , overleden te Utrecht 2 Juli 1638.

Van dezen schilder is weinig bekend. In 1633 werd hij in het Utrechtsche schildersgild opgenomen, doch reeds in 1628 had hij aan het St. Jobs-gasthuis aldaar geschonken eene schilderij voorstellende, een landschap. Hij overleed te Utrecht 2 Juli 1638, denkelijk nog jong, immers hij liet onmondige kinderen na 1). Zijne werken zijn uiterst zeldzaam; men kent van hem: 1o. gezicht in een grot met antieke monumenten, in de coll. van baron De Vinck d'Orp, verk. te Brussel in 1827. 2o. gezicht in de catacomben, verk. te Amsterdam 27 Juli 1858. 3o. en 4o. twee bergachtige landschappen, in de coll. P. W. Bosch van Drakestein No. 27, 28, verk. te Utrecht 10 April 1840. 5o. gezicht te Rome, in het Museum te Kopenhagen. 6o. Italiaansch landschap met een oud gebouw aan eene rivier, in het Museum te Stockholm. 7o. landschap met oude gebouwen, in eene partikuliere collectie te Brussel. (Tentoonst. v. oude kunst te Br. 1882.) 2) De Hooch heeft ook geëtst 3) en in het museum te Berlijn vindt men eene unieke serie van vier etsen door een onbekende naar teekeningen van hem. De schilderijen van De Hooch verraden een tijdgenoot van P. Molijn, Adam Willaerts en dergelijke landschapschilders, onder wie hij een goede plaats inneemt; de schilderijen te Kopenhagen en Stockholm gelijken in kleur en toon zeer veel op die van G. De Heusch.

N°. 55. De duiventil.

In het midden der schilderij is op de stammen van drie bij elkander staande boomen een groote houten duiventil met deur en schuin afloopend dak getimmerd, waaruit van boven eenige duiven vliegen; op een tegen de deur geplaatste ladder staat een man in rooden rok en blauwen broek met breed geranden hoed op het hoofd. Rechts achter de duiventil de ruïne van een kasteel, waarop een ooievaarsnest. Op den voorgrond rechts een wandelaar, met grijzen baard en breedgeranden hoed en een stok in de hand, door een hond vergezeld. Op den achtergrond links eenige boomen.

Gemerkt op den voorgrond rechts:

charles d hooch

Paneel. Hg. 0.27, br. 0.32.

---

1) Utrechtsche doodboeken 2 Juli 1638: „Caerl Cornelisz. De Hooch, schilder, naelatende zyn huysfrou mit echte onmundige kinderen. St. Jacob."

2) Wij danken deze lijst aan de vriendelijke mededeeling van den heer J. P. Van der Kellen.

3) V. d. Kellen, Peintre-graveur. p. 179, 228.

JAN VAN HUCHTENBURG.

Geboren te Haarlem in 1646 (?), overleden te Amsterdam in 1733.

Hij schilderde, etste en graveerde meest ruitergevechten en oorlogstooneelen; ook een aantal uitnemende zwarte-kunstprenten van zijne hand zijn bekend. Hij was een leerling van Thomas Wijck, en volgde Philips Wouwermans schilderwijze. Omstreeks 1667 begaf hij zich naar Parijs, waar hij bij F. A. Van der Meulen zijne studiën voortzette, en later naar Italië, waar hij 1708—1709 voor prins Eugenius van Savoye diens veldslagen schilderde, die hij later in prent bracht Den 10 Januari 1670 trad een Jan Van Hughtenburgh te Haarlem over tot den Gereformeerden godsdienst en huwde 7 October van dat jaar met Elisabeth Mommers; het is nog niet bewezen, dat deze Hughtenburgh, die kunsthandelaar genoemd wordt, dezelfde persoon als onze schilder is. Deze moet eerst kort voor zijn dood naar Amsterdam getrokken zijn, waar hij ten huize zijner dochter woonde en overleed.

N°. 56. Ruitergevecht.

Op een heuvel wordt een troep ruiters door zes andere in de zijde aangevallen. Aan den spits van de aangevallenen rijdt, voorafgegaan door een trompetter en een paukenist te paard, een officier, gezeten op een schimmel, gekleed in gelen rok met roode voering, een breedgeranden hoed op het hoofd en een diamanten kruis op de borst. Hij heeft een degen in de hand, een pistool aan den zadel. Zijn aanvaller, die op den rug te zien is, draagt een gelen rok, een borstharnas met oranjesjerp en een helm. Hij zit op een zwart paard en legt met een pistool op den officier aan. Tusschen hen ligt een trompetter, die van een licht bruin paard is gestort, en een soldaat. Bij de overige aangevallenen bevindt zich een vaandeldrager, die een groen en geel gestreepte vlag zwaait, en een ander, die met een pistool zijn tegenstander doodt. Daarachter strijden twee ruiters met degens. Rechts staat een bijna kale boom op den heuvel. Op den achtergrond een troep ruiters, die zich naar een slagveld begeven. In het verschiet eenige bergen.

Gemerkt in den rechter-benedenhoek:

J. v. Hugtenberg

Doek. Hg. 0.68, br. 0.85.

Deze schilderij, afkomstig van de Teekenacademie, behoort aan de gemeente Utrecht en werd in 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

C. K.

Den naam van dezen schilder, die omstreeks 1670 moet gewerkt hebben, konden wij niet ontdekken. Een stilleven-schilder Cornelis Kruys werkte omstreeks 1670 te Leiden.

N°. 57. Familiestuk.

In een leuningstoel ter rechterzijde zit eene dame, gekleed in witzijden rok en geelzijden aan den hals met kant versierd keurslijf, dat aan den linkerarm de ondermouw laat zien. Aan haren schoot staat haar zoontje met lang krullend haar en in rooden rok, dat met beide handen grijpt naar een mand met vruchten, die de moeder op den schoot houdt. Ter rechterzijde zit achter eene met een tapijt bekleede tafel, waarop een schaaltje en een pompje voor het wijnroeien, de vader in een paarsch gewaad, dat aan hals en polsen het linnen onderkleed zichtbaar laat. Over zijn rok draagt hij een rooden mantel; het donkere haar hangt krullend naar beneden. Ter rechterzijde boven de groep ziet men eene roode draperie met kwasten.

Gemerkt op het schaaltje:

Doek. Hg. 1.13, br. 1.275.

Geschenk van den heer L. S. P. Dupper.

JOHAN VAN KESSEL.

Geboren te Amsterdam in 1641 of 1642, overleden aldaar in December 1680.

Deze landschapschilder was een gelukkig navolger van Jacob Ruisdael en schilderde o. a. Amsterdamsche stadsgezichten. Den 17

Februari 1668 trad hij, 26 jaar oud, te Amsterdam in het huwelijk met Clara Swichters van Amsterdam; hij woonde toen op de Nieuwezijds-Achterburgwal. Op den 4 November van datzelfde jaar liet hij een zoon, Izaak, doopen; den 13 Februari 1675 een zoon Thomas. Bij dezen laatste stond Meyndert Hobbema als getuige; de beide landschapschilders waren dus zonder twijfel met elkander bevriend. Den 24 December 1680 werd Johan Van Kessel, toen wonende in de Leidsche straat bij de Keizersgracht, in de Nieuwezijdskapel ter aarde besteld 1). In 1675 waren hem zijne beide kinderen voorgegaan, en den 17 October 1690 bracht men ook Clara Swigters, weduwe van Johannes Vau Kessel, „van de lijtse straet tussen de heere en kijsersgraft" in dezelfde kerk ter ruste 1).

No. 58. Ruïne van den Dom te Utrecht na den storm van 1674.

Op 1 Augustus 1674 woedde te Utrecht een hevige storm, die o.a. het schip van den Dom geheel deed instorten. Het werd sedert niet herbouwd.

Gezicht uit het transept tusschen de twee westelijke steunpilaren in het ingestorte schip. Links een groote houten kerkbank, waarachter de zuidelijke muur van het schip met vier bogen; daarachter de toren, die een wijzerplaat draagt met het jaartal 1618; voor den toren de met rijk traceerwerk versierde afsluiting van het schip, waarop Latijnsche teksten uit „*Psal.* 25" en „*Psal.* 34", en de traptoren. Ter rechterzijde de nagenoeg geheel ingevallen noordelijke afsluitingsmuur van het schip. De grond is bezaaid met gedeelten van gothieke pijlers. Tegen den noordwestelijken hoekpijler van het transept onder een geschilderd tapijt een met gothische letters in steen gehouwen grafschrift, luidende:

„Int Jaer ons Heeren m.
cccc°lxxvi opten sestē
dach in februario sterft
Heere erst van steen-
re Canonick thē Doem
tutrecht hier begrauē.
god heb die siel. amen."

1) B. S. Amsterdam.

Gemerkt op het basement van den pijler rechts:

Johan van Kessel F 1675

Doek. Hg. 1.165, br. 0.85.

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht en werd in 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

THOMAS DE KEYSER.

Geboren te Amsterdam in 1596 of 1597, overleden aldaar in Juni 1667.

Deze schilder was de tweede zoon van den beroemden architect en beeldhouwer Hendrick De Keyser en Rayke Van Wilderen. Hij was reeds jong een uitmuntend portretschilder, zooals zijn anatomiestuk, in 1619 voor het Amsterdamsche chirurgijnsgild geschilderd, bewijst. Den 5 Juni 1626 trad hij, „out 29 jaer, geen ouders hebbende, geassisteert met Pieter De Keyser (beelthouwer) sijn broeder, woonende op de breestraet", in den echt met de 25jarige Machtelt Andries 1). In 1627 werd hem een zoon, Andries, geboren, die den 15 April van dat jaar in de Oude kerk gedoopt werd. Den 25 Augustus 1640 hertrouwde hij met Aeltge Heymerick. Thomas De Keyser is de schilder, die op Rembrandt bij diens komst te Amsterdam (1631) den grootsten invloed geoefend heeft. Hij stond reeds op den hoogsten trap van zijn talent, toen Rembrandt zijne eerste proeven in de schilderkunst aflegde. Het prachtige portret eener oude dame, door De Keyser in 1627 geschilderd en thans in het museum te Buda-Pesth, is daarvoor het beste bewijs. Zijn vroegst gedateerde werk is het anatomiestuk van 1619, het jongst gemerkte zijn Theseus en Ariadne in het oude stadhuis te Amsterdam van 1657. Hij was ook beeldhouwer. Den 7 Juni 1667 werd hij in de Zuiderkerk te Amsterdam begraven 2).

No. 59. Portretten van eene dame en hare kinderen.

In eene vestibule, waaruit een gewelfde gang naar achteren leidt, zit aan de voet van eene trap eene dame in een

---

1) B. S. Amsterdam.

2) B. S. Amsterdam, volgens welwillende mededeeling van Mr. N. De Roever Az. aldaar.

leuningstoel. Haar kleeding bestaat uit een vleugelmutsje, een zwarte georneerde japon, een breede geplooide opstaande kraag en kanten manchetten. Haar linkerhand omvat de hand van haar dochtertje, dat ter rechterzijde naast haar staat. Het meisje is gekleed in groenachtig goudlaken met uitgesneden mouwen; zij draagt een ceintuur met strik om het midden, een platte met kant omzette kraag en manchetten van dezelfde stof; een geborduurd mutsje bedekte de naar achteren gestreken blonde haren; in de linkerhand houdt zij een in het rood en wit gekleede pop. Aan de andere zijde der moeder staat haar zoon, een knaap met bruin krullend haar, gekleed in een wambuis en broek van grijs laken en bruine kousen; door de uitgesneden mouwen komt een groen gebloemd onderkleed te voorschijn, dat aan de polsen omgeslagen is; zijn platte kraag is met kant omzoomd, en met drie bruine strikken met nestels versierd. In de rechterhand houdt hij een zwarten hoed met zeer breeden slappen rand en zilveren snoer om den bol. Beide kinderen dragen uitgesneden schoenen met dikke zolen en hooge hakken.

Gemerkt rechts op den muur van de trap:

R, 1635,

Paneel. Hg. 0.67, br. 0.505

Geschenk van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Schoorsteenstuk uit het huis H. 673 aan de Plomptorengracht te Utrecht.

GERARD DE LAIRESSE.

Geboren te Luik in 1641, overleden te Amsterdam in Juli 1711.

Deze schilder, graveur en schrijver over de schilderkunst, was de leerling van zijn vader Reinier De Lairesse 1) en van Bertholet Flémalle te Luik, doch werd later vooral navolger van Nic. Poussin. Hij schilderde reeds in 1660 voor kerken te Luik. Omstreeks 1664 huwde hij te Navaigne (bij Luik) met Maria Salme, met wie hij in

1) Er zijn twee Luiksche schilders van dezen naam geweest: den 12 Juli 1686 liet „Jan Gerard Lairesse van Luyk, fijnschilder, oud 35 jaaren, op de Nieuwe Prinsegracht" te Amsterdam zijn huwelijk aanteekenen met de 22jarige Arnon Le Maile van Parijs; den 3 Augustus 1686 werd hem de trouwacte daarvoor verleend. (Archief Walenkerk te Amsterdam.)

1664 Luik verliet 1). Hij werkte verder te 's Hertogenbosch, Utrecht (waar 4 April 1665 gedoopt werd „Ludovicus filius pictoris Leodiensis" 2)), Amsterdam (waar hij in 1667 poorter werd en in 1668 een huis bewoonde op de St. Antonies-markt) en Den Haag (waar hij in 1684 in de gildeboeken voorkomt). In het laatste gedeelte van zijn leven woonde hij te Amsterdam. Omstreeks 1690 werd hij blind: den 27 November 1693 huwde te Amsterdam „Abraham De Lairesse, van Amsterdam, fijnschilder, oud 27 jaaren, op de O. Z. Achterburgwal, geassisteert met zijn moeder Maria Salme, de vader impotent, en Johanna Van Bevere, van Amsterdam, oud 24 jaren, in de Sandstraat, geassisteert met haar moeder Petronella Ketelaers 3)." Lairesse schreef toen zijn bekend werk met hulp zijner zonen, terwijl hij zich ook met muziek (vioolspel) bezig hield. Ook ging hij voort, jeugdige kunstenaars bij zich te ontvangen en hun zijne zienswijze aangaande de schilderkunst uiteen te zetten. Op 21 Juli 1711 werd hij te Amsterdam begraven. — Hij schilderde meest historiëele en mythologische onderwerpen, en legde zijne gedachten over de schilderkunst in zijn werk „Groot schilderboeck" neder. Het aantal der door hem geschilderde stukken, waaronder vele decoratieve werken (kamerstukken, plafonds), is aanzienlijk, evenals dat zijner prenten, waarbij in de zwarte-kunstmanier. Zijne hoofdwerken zijn de schilderijen in de raadkamer van het Hof van Holland te 's Gravenhage. Van zijne zonen Abraham, Jan en Gerard de jonge hebben de beide eersten mede de schilderkunst beoefend. Onder zijne leerlingen noemt men Jacob Van der Does de jonge, Ottomar Elliger de jonge, Jan Goeree, C. Lubiniecki, Jan Hoogzaat, Jacobus Boelens, Philips Tideman, Bonaventura Overbeeck en anderen.

N°. 60. Apollo en Daphne.

(Ovidius, Metamorphoses. I. 452.)

Apollo in loshangend rood gewaad, den boog in de linkerhand houdend, grijpt de voor hem vluchtende Daphne, in witte rok en blauwen mantel gekleed. Aan het haar en de linkerhand van Daphne ontspruiten eenige lauwerbladen. Op den voorgrond links een oude stroomgod met rooden mantel en kroon in het haar; in het verschiet een rotsachtig landschap.

Doek op paneel geplakt. Hg. 0.25, br. 0.325.

Geschenk van den heer C. W. Hoevenaar.

---

1) L. Abri, Les hommes ill. de la nat. Liég (Luik. 1867.)
2) Doopboek der Augustijner-statie aldaar.
3) Puiboeken te Amsterdam.

PIETER JAN VAN LIENDER.

Geboren te Utrecht 23 December 1727, overleden aldaar 26 November 1779.

Hij was een neef van Jacob Van Liender, en leerde van hem het teekenen en schilderen, evenals zijn jongere broeder Paulus Van Liender. Allen schilderden en teekenden zij stadsgezichten of stadsomgevingen. Men vindt dezen kunstenaar in 1759 onder de leden van het Utrechtsche schilderscollege, die het reglement van dat college onderteekenden.

N°. 61. Gezicht op de Gaardbrug te Utrecht

Gezicht op de Gaardbrug uit het zuiden; ter rechterzijde de oostzijde der Oude gracht met boomen beplant. Achter de huizen de Domtoren en de achterzijde van het Bisschopshof. In het water eenige schuitjes. Op de brug een wagen op eenige voetgangers; aan het einde der brug een staatsiekoets.

Gemerkt in den linker-benedenhoek:

P. V. L.

Paneel. Hg. 0 275, br. 0.35.

Op de achterzijde van het paneel een papier waarop: „No. 21 van van den heer Smitsaert." Deze schilderij, afkomstig van de Teekenacademie, waaraan zij geschonken werd door den heer Smissaert, behoort thans aan de gemeente Utrecht en werd in 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht. — In het Diaconieweeshuis te Utrecht bevindt zich een groot geschilderd behangsel, gemerkt: „P. J. Van Liender f. 1760", waarop volkomen ditzelfde gezicht op de Oude gracht in het groot voorkomt.

J. MEERHOUT.

De levensbizonderheden van dezen schilder, die omstreeks 1630—1650 geschilderd heeft, liggen nog in het duister. Te Amsterdam bevonden zich in de 17e eeuw verscheidene familiën van zijn naam. Den 27 Maart 1677 werd te Amsterdam in de Nieuwe kerk begraven Johannes Meerhout, wonende op de Nieuwezijds Voorburgwal 1); dat dit de schilder was, moet echter nog bewezen worden. — Meerhouts werk herinnert soms sterk aan de vroege werken van Jan Van Goyen. Behalve deze schilderij zijn van hem nog bekend: 1o. Een (donker) klein dorpsgezicht in het Stedelijk museum van Frankfort a/M., gemerkt: Meerhout. 2o. Een zeer fraai riviergezicht in den trant van Van

1) B. S. te Amsterdam.

Goyen in het Amaliënstift te Dessau, gemerkt: J. Meerhout. (No. 340 van den catalogus.) 3o. Een gezicht van het kasteel te Heusden, gegraveerd door A. De Haan in J. Van Oudenhoorns Beschrijving van Heusden. (Amsterdam, 1743.)

N°. 62. De Tolsteegpoort en Bijlhouwerstoren te Utrecht.

Op den voorgrond rechts het bolwerk Manenburg en de twee torens van de St. Nicolaaskerk, hier beiden gedekt door koepeltjes. Achter de poort de Bijlhouwerstoren en het bolwerk Sterrenburg. Ter linkerzijde de houten ophaalbrug over den Vaartschen Rijn en de huizen van de voorstad. In het midden op den voorgrond een schuitje, waarin drie mannen en eene vrouw.

Doek. Hg. 0.47, br. 0.61.

Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. J. J. Van der Hagen van den Heuvel in 1830.) In 1873 werd zij naar het Museum Kunstliefde overgebracht

---

JACOB FRANSZ. VAN DER MERCK.

Geboren te 's Gravendeel . . . . , overleden te Leiden in September 1664.

Deze portretschilder wordt reeds in Februari 1631 in eene acte, te Delft 1) verleden, als getuige aangetroffen; uit het kladboek van het Haagsche St. Lucasgild blijkt, dat hij reeds vóór 1636 lid van dat gild was. Hij bezat een huis te 's Gravenhage „teynden het Zuydeynde bij de Wagenbrugge", dat hij in 1641 voor *f* 2100 kocht, en waarop hij eene hypotheek nam voor den Haagschen magistraat; hij betaalde er 1646—1654 jaarlijks *f* 6—5 interest voor 2) Uit eene acte van 23 Juni 1638 3) volgt, dat hij toen te 's Gravenhage woonde en gehuwd was met Lysbeth Jacobsd. Van Cortgeene. Den 4 September 1640 liet hij zich als schilder in het Dordtsche St. Lucasgild inschrijven, „als hebbende drie kinderen, waarvan de jongste zoon Francoys genoemd was." Den 31 October 1649 hertrouwde te 's Gravenhage „Jacobus Van der Merck(t), wedr. van 's Gravendeel, wonende in 's Gravenhage, met Geertruyt Jacobs van Schaapshuysen, j. d. van Sitter, wonende tot Dordrecht." In 1652 betaalde de schilder *f* £ in den 1000en penning te 's Gravenhage. Den 8 Februari 1659 maakte „Geertruyt Jacobsd. van Schaap(s)huysen, huysvrouw van Jacob

1) Prot. not. J. De Roon te Delft.
2) Thes. rek. te 's Gravenhage.

Van der Marck, schilder tot Leyden," haar testament 1). Inderdaad vinden wij hem van 1658—1663 in de Leidsche St. Lucasgildeboeken als lid van dat gild genoemd, en blijkt uit eenige te Leiden nog aanwezige schilderijen, dat hij daar gedurende dien tijd gewerkt heeft. In de week van 7—13 September 1664 werd de schilder, toen „wonende op het Steenschuur bij de Delftsche Vliet", te Leiden in de St. Pieterskerk begraven 2). — Behalve de hier beschrevene portretten zijn ons nog van hem bekend: 1o. twee portretten in de Hausmannsche collectie te Hannover, van 1634; 2o. het portret van een jongman te Berlijn, van 1640; 3o. het portret van D. Heinsius (door Suyderhoeff gegraveerd) te Oldenburg, van 1642; 4o. een ander portret van denzelfden, ongemerkt doch zeker door Van der Merck, in het Athenaeum te Amsterdam; 5o. drie portretten (van prins Maurits, Frederik Hendrik en Willem II) in het Haagsche Gemeente-museum, van 1647; 6o. een familiestuk in de kamer van den burgerlijken stand op het stadhuis te Haarlem, van 1651; 7o. een familiestuk (man, vrouw en dochter) in het Nederlandsch museum, van 1654; 8o. drie portretten in het Leidsche museum, van 1657; en 9o. een regentenstuk aldaar. Zijne werken verraden een middelmatig talent.

N°. 63. Portret van Joannes Abrahamsz. Heydanus.

Joannes Heydanus was koopman te Rotterdam. Eene dochter van J. Heydanus en Corn. Schilperoort werd 1 Januari 1676 aldaar gedoopt. — Een andere Joh. Heydanus werd 18 Mei 1670 in de Oudekerk te Amsterdam begraven; hij was predikant aldaar.

Ter halver lijve links op ongeveer 30jarigen leeftijd, met nauwelijks merkbaren knevel en krullende pruik. Hij draagt een zwart kleed met korte uitgesneden mouwen, die aan de armen en polsen het witte overhemd met kanten manchetten laten zien. Een breede platte kraag met kant omzoomd en met twee kwastjes, bedekt de schouders.

Gemerkt in den achtergrond rechts:

J. v. merck. fe.
1661 (?)

Doek. Hg. 0.85, br. 0.69.

1) Prot. not. W. Van Assendelft te Delft.

2) B. S. te Leiden, vlg. mededeeling van Jhr. Rammelman Elsevier aldaar.

Pendant van de volgende schilderij. Op de achterzijde staat met eene hand van het begin der 19e eeuw · „Joannes Heydanus, zoon van Abraham Heydanus.” Deze schilderij behoort aan de gemeente Utrecht door schenking van Mr. F. N. M. Eyck Van Zuylichem te Maartensdijk in 1865. In 1875 werd zij naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

No. 64. Portret van Cornelia Van Schilperoort, echtgenoote van Johannes Heydanus.

Ter halver lijve links, met gekruiste handen en lange tot op den schouder afhangende blonde krullen en groote paarlen oorbellen. Haar zwart kleed laat aan den hals een onderhemdje met geplooiden rand zien; om den hals een parelsnoer. Over hals en schouders draagt zij een manteltje van gaas met breeden kanten rand, gesloten door twee strikjes. Uit de korte mouwen komen witte ondermouwen met kanten randen te voorschijn. In het haar en op de borst draagt zij strikken van geel en zilver lint; de mouwen zijn omzoomd met lissen van dezelfde stof. De linkerhand, versierd met een parelsnoer aan de pols en een ring aan de pink, houdt een waaier.

Gemerkt in den achtergrond links:

J. V. merck fe.
1660

Paneel. Hg. 0.84, br. 0.695.

Pendant van de voorgaande schilderij. Op de achterzijde staat met eene hand van het begin der 19e eeuw: „Cornelia van Schilperoort, huysvrouw van Joannes Heydanus.” — Eigendom van de gemeente Utrecht door schenking van Mr. F. N. M. Eyck Van Zuylichem te Maartensdijk in 1865. In 1875 werd dit stuk naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

PAULUS MOREELSE.

Geboren te Utrecht in 1571, overleden aldaar 19 Maart 1638.

Hij was schilder en architect, een leerling van Mierevelt; hij schilderde vooral portretten, maar ook bijbelsche en mythologische onderwerpen. Vóór 1604 bezocht hij gedurende eenigen tijd Rome, waar hij zich (volgens Houbraken) in het historieschilderen oefende. In 1596 werd hij meester van het Utrechtsche zadelaars (en schilders) gild en in 1611 deken. Nog in hetzelfde jaar werd het Utrechtsche St. Lucasgild opgericht, en Moreelse werd er een der eerste leden, tevens deken, van. Hij was dit laatste ook in 1612, 1615 en 1619. Onder de 28 bij hem ingeschrevene leerlingen is alleen Theodor (Dirck) Van Babueren een bekend schilder geworden. In 1632 schonk hij een schilderij, voorstellende Job, „hebbende een open boek en wijzende op Job XIV vs. 1" aan het St. Jobsgasthuis te Utrecht. In 1627 kochten Gedeputeerde Staten van Utrecht van hem eene schilderij, voorstellende een herder en herderin, tot een geschenk aan Amalia Van Solms, bruid van prins Frederik Hendrik. De in 1845 gesloopte St. Catharijnepoort te Utrecht was door hem gebouwd; ook teekeningen voor de houtsneê heeft hij vervaardigd. Hij was een geacht burger zijner geboorteplaats: in 1618 werd hij door prins Maurits tot lid der vroedschap aangesteld, welke betrekking hij tot zijnen dood bekleedde; in 1627 en 1628 was hij schepen, in 1637 eerste kameraar 1). Zijne echtgenoote Antonia Van Wintershoven schonk hem twee zonen en drie dochters, allen bij zijn overlijden nog in leven. Zijn portret, door hem zelven geschilderd, bevindt zich in het Mauritshuis te 's Gravenhage.

N°. 65. Portret van Margaretha Van Dompselaar, echtgenoote van Jan Van Mansvelt.

Margaretha Van Dompselaar, dochter van den muntmeester der Staten van Utrecht Henrick Joosten V. D. en van Marg. Bartholomeusd. Hol, werd geboren in 1565 of 1566, huwde 28 Mei 1588 Jan Van Mansvelt (geboren 17 Februari 1565, raadslid van Utrecht in 1601, overleden 20 November 1603) en overleed 24 Augustus 1629. Zij had negen kinderen: drie zonen (Antonie, lid van den raad, — Henrick, drost te Vreeswijk en lid van den raad, — en Jan, maarschalk van Montfoort), twee dochters, beiden gehuwd, en vier jonggestorven kinderen. Haar broeder Hendrick V. D. was schepen van Utrecht.

Borstbeeld naar links; zij heeft een wit vleugelmutsje, waaruit slechts even de naar achteren gestreken haren te voorschijn komen, op het hoofd, is in het zwart gekleed en draagt om den hals een witte geplooide opstaande kraag.

---

1) Utrechtsch gemeente-archief.

Gemerkt in den achtergrond rechts:

PM
1624

Paneel. Hg. 0.70, br. 0.56.

Aan de achterzijde van het paneel een papier, waarop in 19e eeuwsch schrift: „Margaretha van Dompselaar, huisvrouw van Jan van Mansveld, overleden te Utrecht den 24 Augustus 1629 oud 63 jaren. Zij was de overgrootmoeder van mijn overgrootvader Mr. J. P. v. M." en een wapen in lak afgedrukt. — Geschenk van den heer Dr. A. P. Van Mansvelt.

N°. 66. Portret van een grijsaard en een knaap.

Deze schilderij staat verkeerdelijk bekend als het portret van den secretaris der Staten van Utrecht Gillis Van Ledenberch († 1618) met zijn zoontje: het gelaat gelijkt geheel niet op dat van Ledenberch. De heer D. Franken Dz. deelde in eene in 1863 gedrukte „Inleiding tot eene lijst van geschilderde Nederlandsche portretten" mede, dat mejonkvrouw Boellaard, de schenkster van dit stuk, destijds bezat geschilderde portretten van Ledenberch en van den beroemden Utrechtschen geleerde Arnoldus Buchelius. Kan hier eene verwisseling hebben plaats gehad? Buchelius had inderdaad een eenigen zoon, die op 16jarigen leeftijd stierf. Hij zelf was in 1609 44 jaar oud, hetgeen met de trekken van het portret overeenkomt; zijn dagboek geeft wel reden om te vermoeden, dat hij vroeg grijs kan geweest zijn. Wat meer zegt: het gelaat van den hier voorgestelden persoon gelijkt zéér veel op het portret van Buchelius door De Pas.

In een met zwart trijp bekleede leunstoel zit een man, den rechterarm op de leuning, den linker op een vensterkozijn gesteund; hij is naar rechts gewend, ziet naar voren en is tot aan de knieën zichtbaar. Zijne kleeding bestaat uit een zwart zijden onderkleed met lange mouwen, met insnijdingen versierd en met knoopen gesloten, en een paarschen tabbaard zonder mouwen met bont omzoomd. Om den hals draagt hij een kleine breedgeplooide ringkraag van neteldoek. Het korte dikke haar en de puntige baard zijn grijs, de knevel is zwart, de gelaatskleur jeugdig en blozend. — Ter linkerzijde naast de leuningstoel staat, met den rug

naar den toeschouwer gekeerd, de knaap; hij ziet om, heeft de rechterhand in de zijde geplaatst en biedt met de linker een brief aan den grijsaard. De knaap, met kort bruin haar, is gekleed in een purperen wambuis met rijkversierden smallen gordel, een broek van gebloemde zwarte zijde en een geplooide kanten ringkraag. Op den achtergrond links een rood gordijn; rechts een raam, waardoor men in eene kamer een gebeeldhouwde eikenhouten kast ziet. Een geopend venster geeft uit dit vertrek uitzicht op een door een groenen haag omgeven tuin, waarachter een huis en een toren.

Gemerkt op de leuning der stoel:

A° 1609

Paneel. Hg. 1.10, br. 0.96.

Geschenk van mejonkvrouw M. C. Boellaard.

DIONYS VAN NYMEGEN.

Geboren te Rotterdam . . . . . , overleden aldaar 28 Augustus 1798.

Hij was een zoon en leerling van den decoratieschilder Elias Van Nymegen, en trachtte in zijn lateren tijd vooral de schilderwijze van Jacob De Wit in diens grisailles na te volgen. De dichter D. Smits vervaardigde een vers op de door onzen meester geschilderde serafijntjes. Overigens schilderde hij portretten, behangsels, plafonds, landschappen enz. In 1743, 1747 en 1752 was hij hoofdman van het Rotterdamsche St. Lucasgild. Hij huwde aldaar 5 Augustus 1733 met Sara Stiermans wed. van Jan Valk. Zijne crayonteekeningen zijn talrijk en waren eens zeer gezocht.

No. 67. Grafmonument. (Grisaille.)

Bij een afgeknotte obelisk bevinden zich vier engeltjes. Twee daarvan bekransen een tegen de obelisk geplaatst gebeeldhouwd medaillon, waarop een rijksappel en een hoorn van overvloed met eene zeis, zandlooper en omgekeerde fakkel. De twee andere engelen, op het voetstuk gezeten, blazen zeepbellen, terwijl de eene een doodshoofd in de hand houdt.

Gemerkt op de linkerzijde van het voetstuk:

D: V: Nijmegen :

Doek. Hg. 2.36, br. 0.73.

Geschenk van den heer Mr. J. H. Schober. De schilderij is gevat in een georneerde lijst style Louis XVI.

JACOB OLIBEECK.

Omtrent dezen zeeschilder uit de tweede helft der 17e eeuw is ons niets bekend. Het navolgende werk is het eenige, dat ons ooit onder de oogen kwam.

N°. 68. Zeegezicht.

In eene woelige zee ziet men verscheidene schepen. In het midden ligt een groot oorlogschip (met vergulden leeuw op den voorsteven) met gereefde zeilen voor anker; de geheele bemanning is op het dek, terwijl een persoon in de mast klimt. Ter rechterzijde van het schip een kleine schuit, waarin eenige personen; rechts en links twee visschersschuiten met roode en bruine zeilen. Op den achtergrond rechts drie groote zeilschepen met witte zeilen; nog meer rechts eene stad.

Gemerkt op een stuk hout op den voorgrond links:

JACOB OLIBEECK

Doek. Hg. 0.46, br. 0.63

Eigendom der gemeente Utrecht. (Overgenomen van de Teekenacademie in 1830.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

FOLPERT VAN OUWENALLEN.

Gedoopt te Utrecht 10 September 1635, overleden te Weenen 27 December 1715.

Hij was de zoon van Elias Jansz. Ouwenallen en Grietgen Teunisd., en kwam reeds vroeg naar Weenen, waar hij in 1675 den titel van

„Kaiserlicher Kammermaler und Kammerdiener" ontving. Hij schilderde voor den keizer de hoofdsteden zijner provinciën uit de vogelvlucht gezien. Zijne werkzaamheid was van grooten invloed op de Duitsch–Oostenrijksche kunst. Sedert 1706 ontving hij een pensioen. Hij heeft ook geëtst (een gezicht op Praag). Men noemt Hans Graf onder zijne leerlingen. Hij overleed in het Kufsteinsche Haus aan den Bauernmarkt te Weenen. Zijn portret in zwarte kunst door Justus Van der Nypoort is zeldzaam.

N°. 69. Gezicht in de Korte Nieuwstraat te Utrecht.

Op den voorgrond rechts een groot huis met steenen ornamenten, groene luiken en groen houten hek daarvoor; de deur wordt door de dienstmaagd voor een bezoeker geopend. Daarnaast drie huizen met trapgevels, een tuinmuur en de zijgevel van een ander huis. Voorbij den ingang van den Trans nog drie huizen met puntgevels. Op den voorgrond links een winkelhuis met luifel, bank en uithangbord; daarachter aan dezelfde zijde vijf andere huizen en een poort. Op den achtergrond de Domtoren, het schip van den Dom met de drie zijkapellen, de punt van den zuider transeptgevel en de overblijfsels van het dakruitertje. In de straat een aantal personen; op den voorgrond een heer en dame. Links eenige burgers om een heer in het zwart staande; daarachter twee heeren, die elkander de hand geven, een ruiter en een groep burgers.

Gemerkt op de bank van het huis links:

FALLEN.

Doek. Hg. 0.67, br. 0.80.

Eigendom der gemeente Utrecht. In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst. — Volgens Kramm is dit gezicht geschilderd van uit de Pauluspoort.

CORNELIS VAN POELENBURGH.

Geboren te Utrecht in 1586, overleden aldaar 12 Augustus 1667.

Abraham Bloemaert was zijn leermeester; naar Italië gereisd maakte hij te Rome, waar hij o.a. in 1617 verblijf hield, grooten naam; Elzheimers opvatting van het landschap werd dáár ook de zijne. Te

Florence stond hij in hoogen gunst bij den groothertog van Toscane. Ook Karel I van Engeland trachtte hem later aan zijn hof te verbinden; omstreeks 1650 woonde hij te Londen in Archerstreet naast den Antwerpschen schilder Geldorp 1). Een groot deel van zijn leven woonde hij echter in zijne vaderstad: in 1627 treft men hem aldaar aan, ook in 1664 wordt hij als deken van het Utrechtsche St. Lucasgild genoemd. Den 12 Augustus 1667 overleed hij en werd in de kerk van het St. Magdalena-klooster te Utrecht begraven, „nalatende zijne huysvrouw en mundige kinderen" 2). Hij was een der voornaamste schilders van het zoogenaamde Arkadische landschap. Onder zijne leerlingen en navolgers worden genoemd Dirck Van der Lisse, Daniël Vertangen, Franc. Verwilt, A. Van Cuylenburgh en B. Breenbergh. Drie der etsen van Jan Gerritsz. Van Bronchorst zijn naar Poelenburghs schilderijen en compositiën geëtst.

No. 70. De aankondiging aan de herders.

(Lucas. II. 8.)

Een jong herder en een ander op meer gevorderden leeftijd zitten ter linkerzijde in een landschap. Beiden zijn slechts in eenige dierenvellen gekleed; zij wenden het hoofd omhoog naar het hemelsche licht, dat door de wolken breekt en waarin een aantal kleine engelen zweven. Een der engelen houdt een lint omhoog, waarop de woorden *Gloria in exc(elsis)* staan. Ter rechterzijde bevinden zich eenige bokken, koeien en schapen, waarachter een derde herder staat, die een stok in de hand houdt en verschrikt omhoog ziet.

Gemerkt links boven den zittenden herder:

C v poelenburgh 1660

Doek. Hg. 1.31, br. 1.07.

Afkomstig uit den schoorsteen van een huis in de Voetiussteeg F 313, waarschijnlijk het door dezen schilder zelven bewoonde huis in de destijds naar hem genoemde straat. — Geschenk van mevr. H. A. Nieuwenhuysen–Van Beusekom.

---

1) Walpole. I. p. 342.

2) Utrechtsche doodboeken: „S. Cornelis Van Poelenburgh konstschilder opt Oudemunsterkerckhoff." Hij woonde toen in het Wed, het tweede huis van de Korte Nieuwstraat.

AMBROSIUS ROSEMALE.

Geboren te Utrecht . . . . (?), overleden aldaar 31 December 1699.

Denkelijk was Rosemale een Utrechtenaar van geboorte: op de lijst van de leerlingen der St. Hieronymus-school aldaar ontmoeten wij in 1632 Ambrosius Roosemalen in de 7e klasse (de 8e was de laagste), en in de sterfregisters op 31 December 1699 „de heer Dominicus Ambrosius Van Rooszemalen laet na onmondige erffgenamen in de korte Lauwerstraat." Rosemale beoefende de schilderkunst als liefhebber: in 1702 voerde Willemina Van Loon „weduwe de Heer Ambrosius Van Rosemale, advocaat voor den Hove van Utrecht," met hare twee minderjarige dochters een proces voor de Utrechtsche schepenbank Eenige kapitale teekeningen in roet, eveneens gezichten in de St. Janskerk te Utrecht voorstellende en geteekend „A. Rooszmael fecit 1671", berusten in den topographischen atlas van Utrecht, afkomstig van Dr. Munnicks Van Cleeff en thans behoorende aan de Erven van Prins Hendrik der Nederlanden; zij zijn goed doch wat stijf geteekend. Eene dergelijke, doch slechtere teekening, voorstellende een gezicht in de Watersteeg te Utrecht, was vroeger in het bezit van den heer J. L. Beijers alhier.

N°. 71. De St. Antonius-kapel in de St. Janskerk te Utrecht tijdens de afbraak.

Deze kapel heeft gestaan op de plek, waar sedert 1660 de hoofdwacht is gebouwd: ten noorden naast den westgevel der St. Janskerk. Een gezicht in de kapel in welstand, door P. Saenredam geteekend, berust in den topographischen atlas der gemeente Utrecht.

Gezicht in de kapel van uit het westen genomen; het dak en het gewelf ontbreken. Rechts ziet men de kerk met zwart geschilderde pijlers en platte zoldering in de zijbeuk; op den achtergrond een gedeelte van het oxaal voor het koor. Aan dezelfde zijde is tegen de gedeeltelijke zichtbare muur van den noordelijken kerktoren aangebracht een gebeeldhouwde gepolychromeerde steenen memorietafel met grafsteen uit het laatst der 15e eeuw; daarboven een 17e eeuwsch wapenbord in zwarthouten lijst. Tegen den achtermuur een altaar, waarnaast de graftombe en de gebeeldhouwde steenen memorietafel van den stichter der St. Antoniusbroederschap, heer Dirck Van Wassenaer, proost der St. Janskerk. (ov. 1465) (thans in het schip der kerk geplaatst.) Links drie gothieke kerkramen en de overblijfselen van een vierde, dat half afgebroken is. De vloer is geplaveid met roode baksteenen en met verschillende gebeeldhouwde zerken. In de kapel staan een heer en dame in de kleeding van omstreeks 1650 met een hond.

Gemerkt op den voet van den torenmuur rechts:

Rosemale

Paneel. Hg. 0.44, br. 0.345.

Eigendom der gemeente Utrecht. (Aangekocht van den heer C. Van Hardenbergh.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

HERMAN SAFTLEVEN. (III.)

Geboren te Rotterdam omstreeks 1610, overleden te Utrecht 5 Januari 1685.

Hij was de zoon van den Rotterdamschen schilder Herman Saftleven (II) en ging reeds jong naar Utrecht, waar hij 15 Mei 1633 in den echt trad met Anna Van Vliet en tot zijn dood toe woonde. Zeker heeft hij langs den Rijn gereisd, want zijne schilderijen en talrijke teekeningen stellen meest landschappen langs den Rijn of de Moezel voor; alleen in zijn vroegeren tijd schilderde hij binnenhuizen en schuren met stillevens, zooals zijn broeder Cornelis, met wien hij samen bij uitzondering in 1634 een familiestuk voor de familie van Godart Van Reede van Nederhorst schilderde. Hij was in 1655, 1656 en 1665 overman, in 1657, 1658, 1666 en 1667 deken van het schilderscollege te Utrecht. In 1635 schilderde hij een pendant voor een groote sch lderij van Cornelis Van Poelenburgh; beide stukken zijn nu in het museum van Berlijn. Dat hij een leerling van Jan Van Goyen geweest is, zooals beweerd wordt, is niet bewezen. De stadsregeering van Utrecht kocht zijne geteekende afbeeldingen van den Dom, nadat het schip der kerk door den storm van 1674 was verwoest. Vondel maakte een gedicht op zijne teekeningen, waarvan er een aantal in de verzamelingen der gemeente Utrecht bewaard worden. Zijne schilderijen, teekeningen en etsen zijn talrijk.

N°. 72. Landschap.

In het midden verheft zich een ruïne aan de oevers van een beek, die zich rechts in een groote rivier stort. Ter linkerzijde op den voorgrond een toren en een muur, waarachter een weide en een begroeide berg. Rechts achter de rivier een fort aan den voet van een rots, waarop een kasteel staat; daarachter in het verschiet eenige bergen. Op den voorgrond links in de beek een groote schuit, die door een man, die in een andere schuit staat, geverfd wordt. Rechts op een landtong en in de beek eenige vis-

schers en vrouwen. In de rivier liggen drie schepen en twee schuitjes. De lucht is bewolkt en verlicht door de ondergaande zon.

Doek. Hg. 0.475, br. 0.585.

ROELAND SAVERY.

Geboren te Kortrijk in 1576, overleden te Utrecht 25 Februari 1639.

Deze schilder en etser, leerling van zijn in 1602 overleden broeder Jacob te Amsterdam, trok reeds jong naar deze stad, had er in 1594 Willem Van Nieulandt tot leerling, en trad later in dienst van keizer Rudolph II, die hem opdroeg de Alpen te bereizen en daarvan schetsen te maken. In 1612 wordt hij nog als in dienst van keizer Matthias vermeld. In 1619 werd hij als meester van het Utrechtsche St. Lucasgild ingeschreven. Zijn geliefkoosd onderwerp was: Orpheus voor allerlei dieren musiceerende; voorts schilderde hij meestal bergachtige landschappen met beesten gestoffeerd, een enkele keer ook bloemstukken. Den 21 December 1626 kochten de Staten van Utrecht eenige stukken van hem tot een huwelijksgeschenk voor Amalia Van Solms, en in 1628 schonk de schilder een groot landschap met beesten aan het St. Jobsgasthuis te Utrecht. Bij zijn overlijden liet hij een „desolaten boedel" na; hij werd begraven in de Buurkerk te Utrecht 1). Paulus Moreelse heeft zijn portret geschilderd, dat door Geertruid Roghman in plaat gebracht werd.

N°. 73. De dieren naar het spel van Orpheus luisterende.

(Ovidius, Metamorphoses. XI. 1, 20.)

In een bergachtig landschap zit Orpheus tegenover een waterval onder eenige boomen; hij draagt een paarsch gewaad met roode mouwen en bespeelt de viool. Rechts op een hoogte een leeuw, een schaap en verschillende andere dieren, in de beek allerlei gevogelte. Op den oever links een rendier, paarden enz. Op een rots daarachter een wild zwijn en een beer; in de lucht en op de boomen verschillende vogels.

Gemerkt op een steen in den linkerbenedenhoek:

ROELANDT
SAVERY · FE

Paneel. Hg. 0.92, br 1.835.

Volgens Kramm is deze schilderij afkomstig uit het St. Jobsgasthuis.

1) B S. Utrecht.

N°. 74. Bloemen.

In een steenen nis staat een glazen vaas met een grooten ruiker. In het midden een hoog opschietende bloem met roode klokken (keizerskroon), rechts vier lichte en donkere irissen, links een lichtpaarsche papaver, daaronder eenige tulpen. Beneden om den beker papavers, dolle kervel, narcissen, rozen, korenbloemen, riddersporen, sneeuwklokjes, vergeet-mij-nietjes enz. Op den ruiker zitten vele groote gevleugelde insecten (bijen, uiltjes, sprinkhanen, torren enz.), op de nis vlinders. Naast de vaas een witte kakatoe, die een kikvorsch verscheurt; daarbij twee kikvorschen, twee hagedissen, een ijsvogel en torren.

Gemerkt op den rand der nis:

ROELANT. SAVERY. FE .1624.

Paneel. Hg. 1.29, br. 0.795.

Afkomstig uit den schoorsteen van de vergaderkamer der notarissen Achter St. Pieter (F 363) te Utrecht. Geschenk der Vereenigde notarissen te Utrecht.

AART SCHOUMAN.

Geboren te Dordrecht in 1710, overleden te 's Gravenhage 9 Juli 1792.

Hij was een goed portretschilder, tegelijk uitmuntend schilder van vogels, en heeft een groot aantal teekeningen en eenige prenten (zwartekunst-platen en etsen) vervaardigd. Adriaan Van der Burgh was zijn leermeester; later woonde hij in Den Haag, waar hij 10 Juli 1748 lid der schildersconfrerie Pictura werd. In 1752—1762 en 1777—1792 was hij hoofdman, in 1762—1766 deken dier vereeniging. Voorts was hij in 1749 leerling der Haagsche Teekenakademie, en in 1751 en 1762 haar regent. Schouman heeft ook op uitnemende wijze glazen beëtst (zoogenaamd „gepointilleerd") en vele plafonds en behangsels, meest met vogels, beschilderd. Toen hij stierf, woonde hij op de Beestenmarkt in Den Haag.

N°. 75. Stilleven.

Op een tafel, gedeeltelijk met een wit laken bedekt, staat een aarden schotel, waarin een gevilde kalfskop; naast den schotel liggen twee eenden en een mes. Achter de tafel staat een kok met zwarten knevel, witte muts en blauwe das, die een tinnen kan op de tafel plaatst.

Gemerkt op den rand der tafel:

A: Schouman. 1747.

Doek. Hg. 0.84, br. 0.70.

AERNOUT DE SMIT.

Geboren te Amsterdam in 1641 of 1642, overleden aldaar .... (?)

Slechts Hoet vermeldt een winter van Aernout Smit in zijn catalogus; overigens was tot heden niets omtrent dezen schilder bekend. Alleen wisten wij, dat er in verschillende musea zeestukken in den trant van Bakhuysen aanwezig zijn, waarop men den naam A. Smit vindt. (o. a. 5 stuks te Schwerin, 2 te Hamburg, 1 te Mannheim, 1 te Kopenhagen met het jaar 1678 enz.) De volgende bizonderheden omtrent een schilder Aernout De Smit hebben hoogstwaarschijnlijk op den schilder dezer zeestukken betrekking. Op 20 Mei 1667 legt Aernout (De) Smit, schilder, oud omtrent 26 jaren, eene getuigenis af ten verzoeke van een Amsterdamsch kunsthandelaar; uit de acte blijkt, dat hij een atelier had op een zolder op het Singel „bij de Swaenties brouwerij" 1). Hier teekent de schilder: Arnout De Smidts. Den 6 Maart 1668 nam Arenout De Smit, schilder, een komenij-winkel over, waarin zijne vrouw Maritie Jans Weema zes jaren gediend had; de inventaris bestond uit boter, kaas, kaarsen enz. Den 20 Maart 1669 wordt deze overdracht gewijzigd herhaald 2); hier teekent de schilder: Aernoudt De Smidt. Den datum van des schilders overlijden konden wij niet opsporen. — Eene schilderij in het museum te Schwerin (No. 962) is evenals deze gemerkt A. S., eene andere (No. 960 aldaar) aldus:

A Smit

N°. 76. Gezicht op een Italiaansche zeehaven.

Rechts de zee, waarin een groot oorlogschip met Hollandsche vlaggen met volle zeilen komt aanvaren, daarbij een galjoen en een ander schip. Op den voorgrond een schuit vol menschen, die naar het Hollandsche schip roeit. In het verschiet nog vier schepen. Ter linkerzijde op het

1) Prot. not. J. De Vos te Amsterdam.
2) Prot. not. G. Borsselaer te Amsterdam.

strand een dorp, waarvan men den torenspits en enkele huizen ziet; daarbij op den voorgrond eene kerk in Italiaansch-middeneeuwschen bouwtrant (de St. Mariakerk te Utrecht). Voor de kerk, op een door muren afgescheiden pleintje, ziet men twee heeren en eene dame, en twee personen in Oostersche kleederdracht. Voor het plein liggen een galjoen en twee schuiten, waarvan één met een zeil overdekt is, en waarin verscheidene personen. Achter de kerk een baai, begrensd door een bergketen, waarop eene stad ligt; lager dan de stad twee forten, waarin een koepelvormig gebouw. Op een landtong aan den ingang der baai bevinden zich tien personen; daarbij, gedeeltelijk achter de kerk, ligt een groot schip met roode en groene vlaggen.

Gemerkt op het zeil van de schuit op den voorgrond:

AS
1667

Doek. Hg. 0.86, br. 1.11.

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer M. A. F. Reuser in 1840.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

WILLEM VERSCHOOR.

Geboren te Delft . . . ., overleden aldaar omstreeks 1678.

Van dezen schilder weten wij alleen, dat hij 6 Januari 1653 zich als burger en meester-schilder te Delft in het St. Lucasgild liet inschrijven; den 28 November 1678 werd zijn doodschuld aan dat gild betaald. Zijne werken komen zeer zelden voor.

N°. 77. Cephalus en Procris.

(Ovidius, Metamorphoses. VII. 661.)

Procris, die haar echtgenoot Cephalus ten onrechte van ontrouw verdacht en, toen zij hem wilde bespieden, door Cephalus zelven zonder opzet doodelijk door een pijl werd getroffen, ligt op den voorgrond. Zij is in een geel kleed gehuld, dat het bovenlichaam onbedekt laat; het bloed

stroomt uit de gapende wonde onder den linkerborst. Cephalus tracht achter haar gezeten de pijl uit de wond te verwijderen; hij draagt een paarschen mantel over een rood kleed. Achter Procris knielt een in het rood gekleede vrouw, terwijl een ander in het blauw een doek en een schaal aanreikt. Ter rechterzijde achter deze groep bevindt zich eene derde vrouw met een staf in de linkerhand Links in het verschiet een bergachtig landschap.

Gemerkt in den rechterbenedenhoek op een rots:

W. verschoor f.
1657

Doek. Hg. 1.48, br. 1.80.

Geschenk van den heer M. Salomon Nz.

DAVID VINCKBOONS.

Geboren te Mechelen in 1578, overleden te Amsterdam in 1629.

Hij was de leerling van zijn vader Philips, die zich in 1580 te Antwerpen neerzette en in het St. Lucasgild liet inschrijven, doch omstreeks 1587 naar Amsterdam verhuisde, waar hij 8 Maart 1591 het burgerrecht kocht en, volgens Van Mander, in 1601 overleed. Onze schilder was ook glasschilder en heeft geëtst. Zijne zeer talrijke schilderijen en teekeningen, meest rijk gestoffeerde landschappen met kasteelen enz. of boerenfeesten voorstellende, zijn door een aantal zijner tijdgenooten in prent gebracht.

N°. 78. Tobias en de engel.

(Tobias. VI. 1—9.)

In het midden van een bergachtig landschap ligt een kasteel, door hoogopgaande boomen omgeven; ter rechter- en ter linkerzijde een water. Naast het water links, waarover op den tweeden grond een kleine brug ligt, waarop een man met een stok, loopt een weg, bezet met dichtgebladerd geboomte. Op dien weg ziet men Tobias, door den engel geleid en voorafgegaan door zijn hond Ter rechterzijde voert een pad over een brug (waarop een man, een vrouw en een hond) naar het kasteel. Aan de overzijde van het

water, ter rechterzijde van het kasteel, ziet men op den tweeden grond den engel en Tobias, die den visch uit het water haalt. Daarachter de met boomen, huizen en eene stad bezette bergen, waarover men Tobias en den engel zich van het water ziet verwijderen. Geheel aan de rechterzijde der schilderij eenige huizen en een toren, door boomen omgeven.

Paneel. Hg. 0.71, br. 1.34.

Eigendom der gemeente Utrecht. In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

ELIAS VONCK.

Geboren te ...., overleden te Amsterdam in Juni 1652.

Deze schilder werkte te Amsterdam. Den 11 Februari 1642 huurde hij voor vier jaren een huis op de Verwersgracht (thans de Raamgracht) aldaar, voor 150 gulden 's jaars 1). In de doodboeken ter Amsterdamsche weeskamer staat aangeteekend, dat Elias Vonck, schilder „van 't Rokin in de Wijde steegh van de Capel" op 10 Juni 1652 in de Nieuwezijdskapel begraven werd, nalatende zes kinderen 2). („De buren seggen, dat de weduwe is verhuyst ende dat oock niet ten besten was".) Men vindt zijne stukken meestal slechts in partikuliere verzamelingen: het zijn stillevens, bijna altijd uit doode vogels bestaande. Gelijktijdig met hem leefde een schilder J. Vonck, die ook stillevens schilderde en van wien het museum te Dresden eene schilderij bezit.

N°. 79. Doode vogels.

Op een steenen tafel liggen een ekster, een snip, een eend, een roodborstje en een vogel met gelen borst, bij een vogelnet en een groene zak met koorden. Op den achtergrond een houten vogelkooi, waarin een putter en waarbij de tromp van een geweer.

Doek. Hg. 0.73, br. 0.595.

Geschenk van den heer Mr. P. VerLoren van Themaat.

JOHANNES VOORHOUT.

Geboren aan Den Uithoorn 11 November 1647, overleden te Amsterdam (?) vóór 1723.

Zijn vader Cornelis Voorhout, een horlogemaker, bestelde hem als leerling bij zekeren historieschilder, Konstantijn Verhout te

1) Prot. not. A. Eggericx te Amsterdam.
2) Vlg. welwillende mededeeling van Mr. N. De Roever.

Gouda. Na zes jaar bij dezen te zijn geweest, werkte hij gedurende vijf jaren onder Joan Van Noort te Amsterdam. Na in 1670 te zijn gehuwd, week hij in 1672 wegens de tijdsomstandigheden naar Frederikstadt, waar hij met Jurriaen Ovens verkeerde. Hij trok van daar naar Hamburg, waar ook de Amsterdamsche schilder Willem Dalens zich om dezelfde reden had neergezet. Na drie jaren kwam Voorhout echter in Holland terug, en werd 4 Maart 1707 als poorter van Amsterdam erkend. In 1723 verkocht zijne weduwe zijne nagelatene kunstwerken. Hij schilderde voornamelijk bijbelsche en mythologische onderwerpen en somwijlen portretten. De werken van zijn zoon en naamgenoot kunnen licht met die des vaders worden verward. Verscheidene zijner werken bevinden zich te Brunswijk.

N°. 80. Hagar en Ismael in de woestijn.

(Genesis. XXI. 15.)

Hagar roept geknield en met uitgestrekte armen de hulp des hemels in, terwijl Ismeal op eene knie neergezonken zich naast haar bevindt. Hagars kleeding bestaat uit een wit onderkleed met blauwen rok, een bruine hoofddoek en sandalen. Ismael is gekleed in een roodachtig gewaad, dat den linkerschouder onbedekt laat. Ter linkerzijde staat een steenen monument, waarbij een gebroken vaas ligt; daarachter eenige boomen en ter rechterzijde een beek met een dorren boom. De ondergaande zon kleurt de bewolkte lucht rood.

Gemerkt op het voetstuk van het monument:

I. Voorhout. Ft

Doek. Hg. 1.12, br. 0.84.

Geschenk van den heer Dr. H. J. Broers.

SEBASTIAEN VRANCX.

Gedoopt te Antwerpen 22 Januari 1573, overleden aldaar 19 Mei 1647.

Hij was een leerling van Adam Van Noort, ging naar Italië en werd na zijne terugkeer in 1600 meester van het Antwerpsche St. Lucasgild; in 1611 was hij er deken van. In 1610 werd hij onder de Romanisten opgenomen; in 1612 werd Peeter Snayers zijn leerling, later zijn navolger. Hij heeft zich ook als letterkundige bekendgemaakt. Zijn portret, door Van Dijck geschilderd, werd door Van Bols-

wert in prent gebracht. Hij behoort onder de oudste schilders van ruitergevechten en „roverijtgeus" gerangschikt te worden.

N°. 81. Gevecht tusschen Breauté en Lekkerbeetjen.

Breauté, een jong Normandisch edelman in Staatschen dienst, daagde Gerrit Abrahamsz. Leckerbeetgen, luitenant van den Spaanschen gouverneur van 's Hertogenbosch Grobbendonck, uit zich met hem te meten. Men ontmoette elkaar 5 Februari 1600 op de Vughter heide; aan elke zijde waren 22 kurassiers. Breauté doodde Leckerbeetgen en zijn broeder Anthonis, doch eenigen zijner volgelingen sloegen op de vlucht. Een jongen, op een losloopend paard gesprongen, bracht te 's Hertogenbosch bericht, dat de Brabanders gewonnen hadden; twee daarvoor geloste vreugdeschoten brachten de ruiters van Breauté, die verraad vermoedden, aan het wijken. Breauté werd gevangen genomen en vermoord. (Zie: Wagenaar, Vaderlandsche historie. IX. 72, en het onderschrift der gegraveerde platen van dit gevecht.)

Op een weg tusschen heuvels ontmoeten de beide partijen elkander. Op den voorgrond rechts Breauté en zijne ruiters, allen geharnast en met getrokken degens. Het paard van Breauté, in de borst gewond, stort ter aarde. Tegenover hen de ruiters van Lekkerbeetjen, waarvan de vier voorsten hunne pistolen lossen. Op den voorgrond links en op een heuvel in het midden staan de vier trompetters der beide partijen. Op een heuvel links de galg; rechts op een anderen heuvel een vierkante toren zonder dak, de overige heuvels vol toeschouwers. In het verschiet rechts het dorp Vught en een molen, links de stad 's Hertogenbosch en (nauwelijks zichtbaar) het dorp Orten.

Paneel. Hg. 0.50, br. 0.82.

Pendant van het volgende stuk. — Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. F. N. M. Eyck van Zuylichem in 1857.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst. — Deze schilderij en de volgende zijn met eenige wijzigingen door J. Van Doetecum in plaat gebracht, met adres van C. J. Visscher 1631. (Zie F. Muller, Historieplaten. I. p. 134.)

N°. 82. Gevecht tusschen Breauté en Lekkerbeetjen.

Op denzelfden weg als op de vorige schilderij, iets verder van de stad verwijderd, ziet men de beide troepen dooreengemengd in een hevig gevecht. Op den voorgrond

liggen Lekkerbeetjen en zijn broeder Anthonis Abrahamsz. dood en in hun bloed badend ter aarde. Op den achtergrond rechts en links vluchten twee ruiters van Breauté, vervolgd door ruiters van de tegenpartij. In het midden op den weg naar 's Hertogenbosch loopt een paard zonder ruiter. De omgeving is dezelfde als op de vorige schilderij; de trompetters staan op dezelfde heuvels.

Paneel. Hg. 0.50, br. 0.82.

Pendant van het vorige stuk. — Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. F. N. M. Eyck van Zuylichem in 1857.) In 1873 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

GERARD WIGMANA.

Geboren te Workum 27 September 1673, overleden te Amsterdam 27 Mei 1741.

Hij bezocht reeds in zijne jeugd Italië, waar hij den bijnaam „de Friesche Raphaël" ontving, minder wegens zijn aan Raphaël herinnerende werken dan wegens zijne inbeelding, die hem in zich zelf een op dezen meester gelijkend kunstenaar deed zien. In 1700 bevond hij zich te Rome. Den 9 Juli 1707 huwde hij te Amsterdam met Petronella Maria Van der Lely. Hij schilderde zijn eigen portret en B. Picart etste het. Later bezocht hij Londen, waar hij te vergeefs trachtte zijne talrijke schilderijen, meest historiëele of mythologische stukken, aan de markt te brengen. In 1738 werd hij voor korten tijd lid van het schilderscollege te Utrecht. Er bestaan twee etsen van zijne hand. Hij overleed in armoede. Zijn zoon Johannes was mede een schilder van zeer middelmatig talent.

N°. 83. De schilderkunst.

In een koepelvormig renaissance-gebouw zit aan den voet van twee zuilen bij eene tafel, met een grijs kleed bedekt, de schilderkunst in de gedaante eener vrouw in witzijden kleed, roodzijden mantel, een diadeem op het hoofd en een penseel in de rechterhand. Voor haar twee halfnaakte kinderen met gele en purperen mantels, die haar eene ovale schilderij, voorstellende de fortuin op de wereld, vertoonen. Op de ingelegde vloer van den voorgrond en op de trappen, die van daar naar het gebouw leiden, zitten twee halfnaakte kinderen, in het grijs en blauw, te teekenen; rechts twee halfnaakte kinderen in het wit en bruin. Naast de tafel een naakt kind, gedeeltelijk verborgen door een groen gordijn, dat van de zoldering afhangt.

Gemerkt op de trap in den linkerbenedenhoek:

wigmana

Paneel. Hg. 0.73, br. 0.65.

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Overgenomen van de Teekenakademie in 1830.) In 1875 in het Museum Kunstliefde geplaatst.

ISACK WILLAERTS.

Geboren te Utrecht . . . . , overleden aldaar 24 Juni 1693.

Deze zoon van den schilder Adam Willaerts, die in zijne schilderwijze zijn vader nastreefde, werd in 1637 als meester in het Utrechtsche schildersgild aangenomen en was er overman van in 1666, 1667 en 1668. In 1659 ontving hij *f* 10.— voor het stoffeeren met beelden en schepen van twee vischstukken, door Ormea aan het Dolhuis te Utrecht vereerd, — in 1667 *f* 185 van de stad Utrecht voor het herstellen van Scorels portretten der Jeruzalemsvaarders. (Zie p. 15 bij No. 7.) Waarschijnlijk is hij identiek met J. Willaerts, die in 1688 als deken van het Utrechtsche schilderscollege voorkomt.

N°. 84. Zeegezicht.

In eene zee zeilen eenige schepen, dicht bij een bergachtig strand. In het midden een driemaster met Hollandsche vlaggen en het Amsterdamsche wapen aan den voorsteven; een schuit met eenige personen roeit naar het schip toe. Rechts en links vier kleinere schepen. Op den voorgrond links zes personen op den oever. Ter rechterzijde ziet men op een rotsachtig strand een ronde toren, eene kerk, een kasteel en eene boerderij, waarbij eenige mannen; op een houten steiger, die daarheen leidt, staan verschillende personen, die eenige door een schuit aangebrachte gasten schijnen te verwelkomen.

Gemerkt in het midden van den voorgrond:

J.willarts.

Paneel. Hg. 0.39, br. 0.535.

A. WILLERS.

Omtrent dezen schilder ontbreken ons alle biographische gegevens. De hier beschrevene schilderij is de eenige van hem bekende, reeds door Kramm als zoodanig vermeld. Wellicht kan Abraham Willaerts (zie Kramm i. v.) de schilder zijn.

N°. 85. Portret van Maria Rumpf, echtgenoote van professor Antonius Hulsius.

Volgens het opschrift op de achterzijde der schilderij was Maria Rumpf de echtgenoote van prof. Paulus Hulsius. Daar deze hoogleeraar te Groningen (ov. 1712) echter eerst in 1655 geboren werd, terwijl Maria Rumpf volgens dit portret reeds in 1617 het levenslicht zag, is dit onmogelijk. Zonder twijfel was zij de echtgenoote van den Leidschen hoogleeraar Ant. Hulsius (geb. 1615), wiens portret (No. 102) het pendant van het hare is.

Ter halver lijve naar voren gewend. Op de grijze haren draagt zij een zwart tullen mutsje, dat op het voorhoofd in een punt eindigt en op zijde met lissen is versierd. Zij is gekleed in een zwartzijden japon, waaruit aan den hals een wit onderkleed en aan de armen witte met kant omzette mouwen te voorschijn komen. Haar linkerhand rust op een kerkboek met gouden sloten, dat op eene tafel staat, die met een grijs kleed is bedekt. In de rechterbovenhoek haar wapen.

Gemerkt in den rechterbovenhoek:

ÆT. 70

A willers. 1687

Doek. Hg. 0.82, br. 0.69.

Pendant van No. 102. — Op de achterzijde dezer schilderij een papier, waarop in 18e eeuwsch handschrift: „Maria Rumphft huysvrouw van Paulus Hulsius." — Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. F. N. M. Eyck van Zuylichem in 1865.) In 1875 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

JOACHIM ANTONISZ. WTTEWAEL.

Geboren te Utrecht in 1566, overleden aldaar 13 Augustus 1638 1).

Hij was tot zijn achttiende jaar leerling van zijn vader, den glasschilder Antonie Wttewael, later van Joos De Beer. Zijn grootvader van moederszijde was de schilder Joachim Van Schayck. Reeds jong trok hij naar Italië, waar hij te Padua den bisschop van St. Malo leerde kennen, die hem vier jaren lang op zijne reizen in Italië en Frankrijk bij zich behield. In 1592 werd hij te Utrecht in het zadelaarsgild ingeschreven. Hij behoorde onder de schilders, die in 1611 om de afscheiding van de schilders uit dat gild verzochten; in dat jaar was hij ook een der eerste leden van het nieuwe schildersgild Hij dreef een vlashandel in zijne geboortestad, waar hij tot de aanzienlijke burgers gerekend werd en in 1610 tot raadslid (wat hij slechts enkele maanden bleef), in 1632 tot vroedschapslid benoemd werd; in 1636 moest hij die betrekking wegens ongesteldheid laten varen. Vóór 1603 was hij gehuwd met Christina Van Halen, die met hem in de Buurkerk begraven is. — De vermaarde beeldhouwer Hendrick De Keyser wordt in 1613 als leerling van Wttewael vermeld. De schilderijen en teekeningen van Wttewael stellen meest bijbelsche of mythologische onderwerpen voor, soms met groote figuren, soms in zeer kleinen maatstaf en zeer fijn uitgevoerd. In zijne overdrevene teekening van het naakt toont hij zich een navolger van Goltzius, en een vriend der uit Italië geïmporteerde michelangelesque „manier". Bij uitzondering schilderde hij portretten of stukken als No. 88. Zijne teekeningen hebben veel overeenkomst met die van Bloemaert, met wien hij trouwens gelijktijdig te Utrecht schilderde en die mede leerling van Joos De Beer was. Willem Van Swanenburgh heeft o.a. naar Wttewael gegraveerd. Hij vervaardigde in 1596 de teekeningen voor twee der Goudsche kerkglazen. Ladmiral heeft zijn portret geëtst.

No. 86. Portret van den schilder Joachim Antonisz. Wttewael.

Kniestuk rechts, met bruin haar, knevel en puntbaard, zittende in een met groen trijp bekleeden leunstoel, tegen welks achterzijde een rood lederen bekleedsel met groene randen en franje gespijkerd is. Hij is gekleed in een zwartzijden opengesneden korte broek en wambuis van denzelfden stof, waarover hij een zwart vest met knoopen en overhangende mouwen draagt. Om den hals draagt hij een breedgeplooide witte kraag, aan de polsen witte manchetten. In de rechterhand houdt hij een penseel, in de linker een palet, schilderstok en vijf penseelen. Aan de

1) B. S. Utrecht.

pink van de linkerhand draagt hij een gouden ring met groenen steen en een anderen gouden ring, waaraan een parel hangt. Achter hem in den linkerbovenhoek der schilderij een steenen plaat, waarop het wapen der familie Wttewael tusschen twee zittende satyrs, en een cartouche, waarop geschreven staat:

ÆTATIS SVÆ 34.
ANNO 1601.
NON GLORIA SED MEMORIA.

Paneel. Hg. 0.975, br. 0.735.
Geschenk van den heer Jhr. Mr. J. L. A. Martens.

N°. 87. Portret van Christina Van Halen, echtgenoote van den schilder Joachim Wttewael.

Christina Van Halen werd geboren in 1568, huwde vóór 1603 met Joachim Wttewael en overleed 20 April 1629.

Kniestuk links, zittende in een leunstoel met groen trijp bekleed, tegen welks achterzijde een rood lederen bekleedsel met groene randen en franje gespijkerd is. Zij is gekleed in een zwartzijden japon, met rooden stof gevoerd en met knoopen en insnijdingen versierd; daarover draagt zij een kort openhangend jakje zonder mouwen, waaraan op de schouders hooge en platte doffen, met fluweel bezet, bevestigd zijn. Over het weggestreken haar draagt zij een vleugelmutsje, om den hals een breeden, fijngeplooiden kraag, aan de polsen smalle manchetten met kant. In de linkerhand, welks ringvinger met twee gouden ringen met edelgesteenten versierd is, houdt zij een in leder gebonden boekje met koperen slot, dat op de knie rust. Met de linkerhand wijst zij op een open houten doosje met muntgewicht, dat op eene met een groen kleed bedekte tafel naast haar staat. Achter haar in den rechterbovenhoek der schilderij een steenen plaat, waarop het wapen der familie tusschen twee zittende satyrs, en een cartouche met de woorden:

ÆTATIS SVÆ 33.
ANNO 1601.
NON GLORIA SED MEMORIA.

Doek. Hg. 0.97, br. 0.735.
Geschenk van den heer Jhr. Mr. J. L. A. Martens.

N°. 88. De groenvrouw.

Voor eene tafel, waarop twee manden met druiven, appelen en augurken en waarnaast twee potten met aardbeziën en moerbeziën, een artisjok en een rist uien, zit op een stoel eene groenvrouw in rooden rok, zwart jak met witten kraag, blauw voorschoot en zwarte ronde hoed, de geldtasch en sleutelbos aan de zijde, die met beide handen hare waren door gebaren schijnt aan te prijzen. Achter de tafel buigt zich eene dame in zwart gewaad met roode mouwen, geplooiden kraag en zwarte huik over de groenten, terwijl een meisje met geplooiden kraag en kanten mutsje bij haar staat, met de rechterhand een appel in de hoogte houdende. Op eene lagere tafel, rechts op den voorgrond, liggen roode en witte koolen, een mand met noten, een bos wortelen, een bos rapen, een bosje radijs en een paar artisjokken. Op den achtergrond rechts ziet men eene markt (omgeven door eene kerk, een ronde toren, een herberg met uithangbord, waarop een zwaan, en eenige andere gebouwen), waarop eene tweede groenvrouw aan twee dames en een jongen hare waren te koop biedt, terwijl een man in eene kraam en eene vrouw achter eene tafel hunne waren venten. In het midden ziet men op den tweeden grond een koopman, die door een man en een jongen wordt aangesproken, achter wien men door eene poort in eene straat ziet.

Doek. Hg. 1.16, br. 1.59.

Geschenk van den heer Jhr. Mr. J. L. A. Martens.

DIRCK WIJNTRACK.

Geboren . . . . , overleden te 's Gravenhage in 1678.

Omtrent dezen schilder was tot heden niets bekend. Hij bepaalde zich tot het zeer verdienstelijk schilderen van eenden, meestal in de landschappen van anderen, vooral in die van den Haagschen schilder Joris Van der Hagen en van Jan Wijnants. Het blijkt, dat hij 17 April 1657 werd aangesteld tot „ordinaris clercq van de Ed. Gr. Mo. H. Staten van Holland en Westvriesland", van 1657 tot zijn dood in Den Haag woonde, en het schilderen waarschijnlijk slechts in zijne vrije uren beoefende, reden waarom zijne werken uiterst schaarsch voorkomen. In eene acte van 25 Augustus 1664 bekent Wijntrack voor *f* 1500 deel te hebben aan eene obligatie van *f* 3200 1). Den

1) Prot. not. Van Swaerevelt te 's Gravenhage.

30 November 1664 kocht Wijntrack een tuin bij het Delftsche wagenveer in Den Haag voor *f* 1100 1). Zijne dochter Catharina maakte 10 September 1664 huwelijksche voorwaarden met Mr. Gerard Van Dalffsen, procureur voor het Hof van Holland 2). Volgens resolutie van 13 December 1678 werd Wijntracks postje „gemortificeert", daar hij toen kortelings „deser werelt was komen te overlijden" 3). — Wijntracks handteekening is geheel en al dezelfde als die op zijne schilderijen, zooals uit bijgaand facsimile blijkt:

Op eene schilderij in het Suermondt-museum te Aken en op twee zijner werken te St. Petersburg vinden wij de D. en W. evenzoo in elkaar geschreven; gemerkte schilderijen van zijne hand berusten ook te Hamburg. In den inventaris van den boedel van den klerk A Van Rip te 's Gravenhage (1661) vindt men vermeld „een lantschap met hennetjes van Wijntrack" 4).

JORIS VAN DER HAGEN.

Geboren . . . . . , overleden te 's Gravenhage in Mei 1669.

Tot voor korten tijd was over dezen uitmuntenden landschapsschilder niets bekend, ja men noemde hem nog steeds abusievelijk Jan Van der Hagen. Den 30 Januari 1643 betaalde hij een gedeelte van zijn gildegeld aan het Haagsche St. Lucasgild; toch woonde hij reeds in 1640 in Den Haag, waar hij in dat jaar een nieuw huis gebouwd had, dat 58 gulden huur deed 5). Den 6 Juli 1642 liet hij zijn huwelijk aanteekenen als jongman met Magdalena Tymans, wed. van Lodewijck Hasepoot 6). Uit dat huwelijk werden geboren en gedoopt: 20 April 1644 Sophia, 21 Mei 1645 Josina, 12 Maart 1649 (zonder naam in het doopboek, 9 April 1651 Cornelis (later mede schilder), 17 December 1652 (zonder naam in het doopboek), 14 December 1653 Cornelia, 30 December 1657 Jacobus 6). Ondertusschen was hij 16 Maart 1644 burger van Den Haag geworden 7). Hij betaalde in

---

1) Prot. not. A. Van Tongeren te 's Gravenhage.
2) Ibidem.
3) Deze mededeeling danken wij aan den heer Mr. A. H. H. Van der Burgh, ambtenaar aan 's Rijks archief.
4) Prot. not. P. Van Medemblick te 's Gravenhage.
5) Quohier nieuwe huizen te 's Gravenhage.
6) B. S. te 's Gravenhage.
7) Reg. Burgersch. en Schutterijen te 's Gravenhage.

1667 10 £ in den 200en penning. Na zijn overlijden (hij werd 23 Mei 1669 in de Kloosterkerk te Gravenhage begraven 1)) werden 18 September 1669 zijne schilderijen verkocht voor £ 287—11—0 2). Zijne weduwe volgde hem naar het graf 5 Januari 1676 1); hare gedeeltelijke nalatenschap bracht £ 720—12—0 op 3). Onder de door haar nagelaten schilderijen bevonden zich: „18 principale schilderijen van Joris Van der Hagen za:, 16 wat cleender lautschappen bij Cornelis Van der Hagen geschildert." Hare erfgenamen waren Cornelis, Josina, Lysbeth, Abraham en Jacobus Van der Hagen 3). Den 24 September 1670 ging Cornelis Van der Hagen een contract aan met den schilder Johan Post: hij zou een jaar bij hem schilderen voor ƒ 120 's jaars 3). — De landschappen van Joris Van der Hagen zijn fijn van toon en zeer uitvoerig gedaan Enkelen bewijzen Potters invloed op hem, zooals die in het Mauritshuis te 's Gravenhage.

N°. 89. De vos op de eendenjacht.

Op den voorgrond een opspringende vos, met den bek een eend, die met twee anderen tracht te ontvluchten, bij den rechterpoot vasthoudende. Rechts een door boomen omgeven vijver, waarop in het verschiet twee zwanen. Op den voorgrond rechts eenige planten.

Gemerkt in de schaduw van den linkerachterpoot van den vos:

D Dijntrack et verhaege fe 1652

Doek. Hg. 1.635, br. 2.155.

Geschenk van den heer J. M. Vreeswijk.

ONBEKEND. (1588.)

N°. 90. Portret van Dirck De Goyer, burgemeester van Utrecht.

Dirck De Goyer, zoon van Dirck en Alida Van Rosande, werd in 1577 lid van den raad te Utrecht en bleef dit nagenoeg onafgebroken tot 1617 toe. Hij was tweede burgemeester in 1588, 1589, 1593—1595, 1599, 1600, 1613—1615. Bij zijne huisvrouw Anna Van

1) B. S. te 's Gravenhage.
2) Registers van venduen te 's Gravenhage.
3) Prot. not. Z. Van der Heyden te 's Gravenhage.

Oudewater (dochter van den bekenden Corn. Valerius) had hij eenen zoon Nicolaas, griffier van het Hof van Utrecht.

Borstbeeld rechts. De burgemeester is voorgesteld op ongeveer vijftigjarigen leeftijd. Hij is in het zwart gekleed met witte geplooide kraag. Hij draagt een langen rosachtigen baard en kortgeknipt haar. In den linkerbovenhoek der schilderij ziet men het wapen der familie De Goyer met een vos als helmteeken en uitgesneden dekkleed. Daaronder het opschrift:

„DIRCK DE GOYER BURGEMR. DER STADT UTRECHT A°. 1588."

Paneel. Hg. 0.66, br. 0.54.

Deze schilderij, toebehoorende aan de gemeente Utrecht, werd aan haar geschonken door den heer J. F. M. Van Wiechem. In 1873 is zij naar het Museum Kunstliefde overgebracht. — Een tweede portret van Dirck De Goyer, verschillend van dit, behoort aan den heer C. Schöffer te Amsterdam.

ONBEKEND. (1588.)

N°. 91. Portret van Aernout Cobbault.

Omtrent dezen persoon is nagenoeg niets bekend. Hij werd geboren in 1555 Uit zijn huwelijk met Anna Van Valckenburgh had hij eene dochter Johanna Elisabeth (geb. 1588), die in 1607 huwde met Pieter De Schilder, raadsheer in den Raad van Braband.

Kniestuk rechts in staande houding; hij draagt een kleine baard en knevel. Hij is gekleed in een nauwsluitend zwartzijden wambuis met lange slippen, die van de schouders afhangen; het wambuis is op de borst gedeeltelijk toegeknoopt; daaronder draagt hij een zwartzijden onderkleed met lange mouwen. Een wijde broek van dezelfde stof bedekt de beenen. Op het hoofd draagt hij een zwarten breeden hoogen hoed met omgeslagen rand en roset. De rechterhand is in de zijde geplaatst, de linker, waarin hij een paar bruine handschoenen houdt, rust op eene tafel, die met een roodbruin kleed is bedekt. In den rechterbovenhoek het wapen van Cobbault, met een blauw lint aan een spijker opgehangen: het vertoont op een blauw veld drie witte rozen en een wit paard. Onder het wapen:

ÆTATIS SVÆ 33.
1588.

Paneel. Hg. 1.21, br. 0.82.

Pendant van de volgende schilderij. — Op de achterzijde van het paneel is een papier geplakt, met deze aanteekening: „No. 1. Arnout Coboult 1588, oud 33 jaeren, getrouwd met Anna van Valckenburgh. Deeze Familie-portraiten van myn huysvrouws Johanna Benjamina van Thye . . . . syn p. erffenisse van Haaren laasten en eenigste Broeder Isaak van Thye, Vrijheere der steede en vry Heerlykhijd Opmeer A°. 1762 in may ons aangekomen. Dit p. m. J. W. Hannes, Krijgs en Domein-Raad van Syn Majest. v. Preussen etc. etc. thans te Uytregt wonende . . . . April 1764." — Geschenk van den heer Mr. W. H. baron De Watteville.

ONBEKEND. (1588.)

N°. 92. Portret van Anna Van Valckenburgh, echtgenoote van Aernout Cobbault.

Anna Van Valckenburgh was de zuster van Elisabeth Van Valckenburgh, echtgenoote van Jacob Cats. Zij werd geboren in 1563 en huwde vóór 1588 met Aernout Cobbault.

Kniestuk links, staande. Zij is gekleed in een keurslijf van roode georneerde stof met zwarte strepen en knoopen, en in een bruinen rok met zwart fluweelen banden in het midden. Over deze kleeding draagt zij een zwart fluweelen mantel, met passement versierd, zonder mouwen maar met poffen op de schouders. Aan hare rechterzijde is de mantel van onderen met een zijden gegarneerde strook bezet; om het midden draagt zij een gouden keten. De hals is omringd door een kleine opstaande geplooide kraag, de polsen door dergelijke manchetten. Een vleugelmutsje van fijne kant bedekt de naar achteren gestreken haren. Aan den wijsvinger der gevouwen handen draagt zij drie ringen met edelgesteenten. In den linkerbovenhoek hangt aan een witten strik haar wapen, zijnde een burcht van keel met drie valken op gouden veld. Onder het wapen:

ÆTATIS SVÆ 25.
1588.

Paneel. Hg. 1.21, br. 0.815.

Pendant van de voorgaande schilderij. — Aan de achterzijde is een papier geplakt met de volgende aanteekening, die met dezelfde hand als de aanteekening op het vorige nommer is geschreven: „No. 1. Vr. Anna Valckenburgh 1588 oud 25 jaeren." — Geschenk van den heer Mr. W. H. baron De Watteville.

ONBEKEND. (c. 1600.)

N°. 93. Mansportret.

Borstbeeld van een oud man, naar rechts, met kort grijs haar en puntbaard, opstaande, kleine geplooide kraag, en zwarte kleeding met bont.

Paneel. Hg. 0.42, br. 0.36.

Op de achterzijde een papier, waarop geschreven staat: „No. 6 van de Heer Smitsaert." Deze schilderij, eigendom van de gemeente Utrecht, is afkomstig van de Teekenakademie, aan wie ze geschonken werd door den heer Smissaert. In 1873 is zij naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

ONBEKEND. (c. 1610.)

N°. 94. Portret van eene moeder met haar kind.

Ter halver lijve links, zittende. Zij is gekleed in het zwart, met een breede, geplooide kraag en geplooide manchetten met kant omzet. Over het naar achteren gestreken haar draagt zij een kanten vleugelmutsje. Aan den wijsvinger van de rechter- en den ringvinger van de linkerhand draagt zij vier gouden ringen. Haar linkerhand houdt de rechterhand omvat van haar dochtertje, dat naast haar staat, en slechts tot het middel zichtbaar is. Het meisje is gekleed in het bruin met platte kraag, mutsje en manchetten met kant omzoomd. Links naast de vrouw ligt op eene tafel, met een rood kleed bedekt, een boek met gouden slot.

Doek. Hg. 0.94, br. 0.72.

Geschenk van mej. M. C. Boellaard in 1864.

ONBEKEND. (1623)

N°. 95. Mansportret.

Kniestuk rechts, staande naast eene tafel. Hij is gekleed in zwarte broek en wambuis en draagt een breeden geplooiden kraag en geplooide manchetten. Het bruine haar is kort afgeknipt; knevel en baard zijn dun. De linker-

hand is in de zijde geplaatst, de rechterhand, die aan den wijsvinger versierd is door een gouden ring, waarop een wapen, rust op een opengeslagen boek, dat op de met een groen kleed bedekte tafel ligt. Op het boek leest men: „*Homo bulla — uiuit post funera virtus.*" In den achtergrond rechts ziet men de woorden „Ao. 1623 ÆT: 38", links het wapen van den afgebeelden persoon:

Paneel. Hg. 1.14, br. 0.25.

ONBEKEND. (c. 1640.)

N°. 96. De oude Wittevrouwenpoort te Utrecht.

Deze poort werd in 1649 afgebroken en door eene andere vervangen.

Gezicht op de poort en den walmuur uit het noordoosten. Rechts de muur en de hooge poort met leien dak; daarachter de walmuur met drie ronde torens, waarboven eenige boomen en een rood dak te voorschijn komen. In het midden de voorpoort met kanteelen en schietgaten om het puntige dak. Een ophaalbrug leidt van de voorpoort naar den met bosch omzoomden weg, waarop een koets en eenige wandelaars. Op den voorgrond in het water der stadsgracht een schuit met twee mannen en drie badende paarden, waarop een man en een jongen. Links twee mannen, waarvan een zich ontkleedt.

Doek. Hg. 0.87, br. 0.80.

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. J. J. Van der Hagen van den Heuvel in 1839.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

ONBEKEND. (c. 1660.)

De schilderwijze van dit portret herinnert zeer sterk aan die van den portret- en stillevenschilder Pieter Nason, die in 1639 in het Haagsche St. Lucasgild kwam en nog in 1680 leefde.

N°. 97. Portret van een lid der familie Van Thye.

De voorgestelde persoon is waarschijnlijk Isaac Van Thye, heer van Opmeer, advocaat voor het Hof van Holland, geboren in 1640 en overleden in 1695. Hij huwde in 1666 met Elisabeth Lesteveuon, overleden in 1710.

Een ongeveer veertigjarig man is afgebeeld, staande, naar rechts gewend en tot de knieën zichtbaar; het hoofd ziet naar voren. Hij draagt eene fantastische kleederdracht, bestaande uit een rok van bronskleurige zijde met zilveren strepen, aan de ellebogen in punten uitgesneden. Daarover draagt hij een paarschen mantel met roode voering, aan den schouder opgeslagen, en wit kanten bef. De benedenarmen zijn bedekt door wijde hemdsmouwen met strooken aan de polsen. Het hoofd is bedekt met een lange zwarte krulpruik, de rechterhand in de zijde geplaatst. Met de linkerhand, die den mantel opneemt, leunt hij op een rots die ook de linkerzijde van den achtergrond bedekt. In he verschiet rechts een rivier en een bergachtig landschap, door de ondergaande zon verlicht.

Doek. Hg. 1.09, br. 0.92.

Geschenk van den heer Mr. W. H. baron De Watteville.

ONBEKEND. (c. 1660.)

N°. 98. Portret van een meisje.

Ten voeten uit staande, naar rechts gewend. Zij is gekleed in een rood gewaad, aan de mouwen opengesneden en aan de heup met een met edelgesteenten bezet versiersel opgenomen en gedeeltelijk gesloten met gouden tressen. Om het middel draagt zij een met goud doorweven koord. Onder

het kleed komt een met gouddraad geborduurde blauwe rok te voorschijn. De voeten steken in schoenen van goudlaken. Op het hoofd, waarlangs de lange blonde krullen nedervallen, draagt zij een zwartfluweelen hoed met groote witte en roode pluimen. Met beide handen plaatst zij rozen in een naast haar staande flesch, waarin reeds rozen en tulpen staan. Op den voorgrond rechts, naast den steen, waarop de flesch staat, een wit en bruin gevlekt hondje; op den achtergrond rechts eenige boomen, links een aangelegde tuin in den stijl van Louis XIV, in het verschiet een berg.

Doek. Hg. 1.12, br. 0.90.

Geschenk van den heer G. A. G. F. Mollinger.

ONBEKEND. (c. 1660.)

N°. 99. Johannes de Dooper in de woestijn.

(Mattheus. III. 1—4.)

Ter rechterzijde zit Johannes de Dooper met een kemelsharen kleed om het lichaam in een grot; in de rechterhand houdt hij een langen staf met kruis en witte wimpel, waarop de woorden „ECCE HOMVS DEI." Met de linkerhand rust hij op een lam, dat op een rotsblok ligt. Achter hem rechts ziet men door een der openingen van de grot in een laan. Ter linkerzijde ziet men door twee andere openingen in een bergachtig landschap met een rivier, ruïnes en eenige struiken.

Doek. Hg. 0.86, br. 1.05.

Geschenk van den heer L. S. P. Dupper.

ONBEKEND. (c. 1670.)

N°. 100. Zeegezicht.

Op den voorgrond zeilt een visschersschuit met blauw en wit gestreepte vlag en met vier personen bemand. Achteraan de schuit is een bootje vastgemaakt. Ter linkerzijde bevindt zich een tweemaster met volle zeilen en twee schepen op den achtergrond. Ter rechterzijde op den tweeden

grond een schuit, op den achtergrond een duin. De lucht is bewolkt, het water onstuimig.

Paneel. Hg. 0.48, br. 0.64.

Pendant van de volgende schilderij. — Toebehoorende aan de gemeente Utrecht. (Afkomstig van de Teekenakademie.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

ONBEKEND. (c. 1670.)

N°. 101. Zeegezicht.

Op den voorgrond twee visschersschuiten met drie personen, in het voorste wordt het zeil gereefd. Ter rechterzijde een roeibootje met twee personen. Aan dezelfde zijde op den tweeden grond een oorlogschip met drie masten, waarop een kanon wordt afgeschoten en waarbij twee schuitjes. Ter linkerzijde werpt een man, die met een roeier in een schuitje gezeten is, een net uit; daarachter twee schepen met volle zeilen. Op den achtergrond rechts een bergketen, een fort en verschillende schepen. De lucht is bewolkt, het water kalm.

Paneel. Hg. 0.48, br. 0.64.

Pendant van de voorgaande schilderij. — Toebehoorende aan de gemeente Utrecht. (Afkomstig van de Teekenakademie.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

ONBEKEND. (1675.)

N°. 102. Portret van Antonius Hulsius, hoogleeraar te Leiden.

Antonius Hulsius, hoogleeraar in de Oostersche talen (1668) en in de theologie (1676) te Leiden, werd geboren te Hilsberg in 1615 en overleed te Leiden in Februari 1685.

Ter halver lijve naar rechts gewend, het hoofd naar voren, met grijze krullende haren en dunne knevel; op het hoofd een zwarte kalot. Hij is gekleed in zwarte toga met witten bef, en zit op een met leder bekleeden stoel, terwijl hij met den rechterarm leunt op een boek in bruinlederen

band, dat op eene tafel ligt. In den linker-bovenhoek zijn wapen (een groen hulstblad op gouden veld). Daarboven de woorden: „ÆT. 60. 1675."

Doek. Hg. 0.82, br. 0.69.

Pendant van No. 85. — Aan de achterzijde een papier, waarop in 18e eeuwsch handschrift: „Antonius Hulsius. Profesor in de Theologie te Leyden A°. 1685: gestor. oud 70 Jaeren Gebooren te Hilsberg In Bergsland A°. 1615." — Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. F. N. M. Eyck van Zuylichem in 1865.) In 1875 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

ONBEKEND. (c. 1700.)

N°. 103. De vlucht naar Egypte.

(Mattheus. II. 13, 15.)

In een boschrijk landschap ligt de Heilige maagd op den voorgrond, rustende op een kussen. Zij is gekleed in het rood met blauwen rok en bruine doek, en geeft het kind, dat in doeken gewikkeld is, de borst. Naast haar staat en engel in geel en groen gewaad, die een tak van een palmboom afbreekt. Jozef ligt aan den voet van den palmboom te slapen.

Doek. Hg. 0.63, br. 0 53.

Deze schilderij, vroeger toegeschreven aan J. Voorhout, is eene kopie van een ets van Simon Contarini gen. Pesarese, geboren te Pesaro in 1612, overleden te Verona in 1648. (Bartsch. 3.)

ONBEKEND. (c. 1700.)

N°. 104. Portret van een lid der familie Van Thye.

De voorgestelde persoon is waarschijnlijk Abraham Van Thyè, geboren te Amsterdam in 1666 uit Isaac V. T en Elisabeth Lestevenon. Hij huwde met Elisabeth Kroon (geb. 1678, ov. 1746) en overleed in 1724, nalatende een zoon Isaac en eene dochter Johanna Benjamina V. T., gehuwd met Johan Willem Hannes.

Een ongeveer dertigjarig jongman is in een leuningstoel gezeten, naar links gewend en tot aan de knieën zichtbaar. Het hoofd, dat met een blonde krulpruik bedekt is, wendt

hij naar voren. Hij is gekleed in een blauwen met goud geborduurden rok, waaruit een wit met kant omzet overhemd en breede witte mouwen te voorschijn komen; over de knieën en den linkerarm een roode mantel. In de rechterhand houdt hij een klein ovaal portret, voorstellende een man in toga met bef en bruine pruik; op de vergulde lijst van dit portretje leest men het omschrift: *„Hoc qui haurit ex fonte non sitiet."* Door eene opening in een muur ziet men links op den achtergrond eenige boomen.

Doek. Hg. 1.08, br. 0.91.

Geschenk van den heer Mr. W. H. baron De Watteville.

ONBEKEND. (c. 1750.)

N°. 105. Portret van Martinus Holtzhey, muntmeester van Zeeland.

Martinus Holtzhey, geboren te Ulm in 1697, muntmeester van Gelderland in 1752, muntmeester van Zeeland in 1754, overleden te Middelburg 1 November 1764, was gehuwd met Judith Cock. Uit dit huwelijk werd geboren de beroemde stempelsnijder J. G. Holtzhey.

Borstbeeld links, in zwarten rok met kanten jabot en korte gepoederde pruik. In den linkerbovenhoek het wapen der familie Holtzhey, voorstellende een man ter halver lijve met twee ruikers in de handen op een veld van keel, met hetzelfde figuur als helmteeken 1).

Doek. Hg. 0 50, br. 0.41.

Op de achterzijde een papier, waarop met eene hand van de 19e eeuw: „Afbeelding van Martinus Holtzhey. Muntmeester, eerst van Gelderland (1752) voorts van Zeeland. (1754.) geb. te Ulm A°. 1697, overl. te Middelburg 1 Nov. 1764, oud 67 jaren. Gehuwd geweest met Judith Cock, geb. te Amsterd. 1 Nov. 1694, overl. te Harderwijk 1 Oct. 1749, oud 55 jaren. Uit dit huwelijk is, onder anderen, ontsproten: Joan George Holtzhey geb. te Amsterdam A°. 1726, overl. aldaar 15 (?) Febr. 1808, oud 82 jaren. Beiden, vader en zoon, waren zéér geachte Stempelgraveurs in de XVIII eeuw. Zie *Astrea* IV en V Jaargang. (Utrecht, bij J. D. Doorman.) 1854—1856, door Dr. W." — Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van de Erven vau Mevr. Pipersberg—Holtzhey in 1871.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

---

1) Dit wapen werd aan de familie geoctrooieerd door keizer Ferdinand I bij diploma van 1559, aanwezig op het gemeente-archief van Utrecht.

ONBEKEND. (c. 1750.)

N°. 106. Studiekop.

Een reeds bejaard man is ter halver lijve voorgesteld en van voren te zien. Zittende op een stoel met rood bekleed, houdt hij in de linkerhand een koperen tabaksdoos, waaruit hij met de rechterhand een aarden pijp stopt. Over een blauwe borstrok draagt hij een gedeeltelijk toegeknoopte grijze jas, en een breede platte kraag met kwastjes om den hals. Op het hoofd heeft hij een groene muts met bont omzoomd, waaruit de witte haren te voorschijn komen. Tegen den muur hangt op den achtergrond rechts een ring met drie sleutels; daarboven in een nis een keulsch kannetje, een zandlooper, een boek, waarin een bril ligt, en een roode doek.

Doek. Hg. 0.81, br. 0.65.

Geschenk van den heer J. C. Clotterbooke Patijn van Kloetinge.

C. MODERNE SCHILDERIJEN.

MARGARETHA CORNELIA BOELLAARD.

Geboren te Utrecht 9 Februari 1795. Leerlinge van C. Van Geelen en C. Van Hardenbergh. Overleden te Utrecht 5 November 1872.

N°. 107. De bloemenkoopman.

Doek. Hg. 0 60, br. 0.49. Gemerkt: „M. C. B. f. 1848."

Legaat van mejonkvrouw M. C. Boellaard.

N°. 108. Meisje met bloemen.

Doek. Hg. 0.56, br. 0.46.

Legaat van mejonkvrouw M. C. Boellaard.

NB. Deze schilderij is in 1834 op de tentoonstelling van schilderijen te Groningen bekroond door de akademie Minerva aldaar.

REINIER CRAEYVANGER.

Geboren te Utrecht 29 Februari 1812. Leerling van G. Craeyvanger en J. W. Pieneman. Overleden te Amsterdem 10 Januari 1880.

N°. 109. Stadsgezicht.

Paneel. Hg. 0.43, br. 0,335.

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer M. A. F. Reuser,) In 1875 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

NB. Volgens den schenker stelt deze schilderij voor „een gezigt in Amersfoort door Craeyvanger"; eene (gemerkte) schilderij van R.

Craeyvanger, berustende bij den heer J. Vromans alhier, en voorstellende (met eenige wijzigingen) het terrein van het bolwerk de Morgenster en de uitwatering der Oude gracht, bewijst echter, dat dit gezicht den schilder voor den geest heeft gestaan.

WILLEM CORNELIS VAN DIJK.

N°. 110. Portret van Jan De Haart.

Paneel. Hg. 0.295, br. 0.235.

Geschenk van den heer N. J. Kamperdijk.

NB. Jan De Haart was kunstschilder en kunsthandelaar te Utrecht omstreeks 1840.

ADRIAAN VAN EVERDINGEN.

Geboren te Utrecht 22 Juni 1832. Leerling van J. W. Bilders.

N°. 111. Landschap aan de Vecht.

Doek. Hg. 0.825, br. 1.39. Gemerkt : „A. v. Everdingen f. 1863."

CHRISTIAAN VAN GEELEN Jr.

Geboren te Utrecht 16 September 1794. Overleden te Utrecht 13 Mei 1826.

N°. 112. Portret van C. Van Geelen Jr.

Paneel. Hg. 0.23, br. 0.185.

Geschenk van den heer J. M. Vreeswijk.

N°. 113. Gezicht op de buitengracht eener kleine stad.

Paneel. Hg. 0.20, br. 0.28. Gemerkt ; „C. van Geelen f. 1826."

N°. 114. De orgelvrouw.

Paneel. Hg. 0.42, br. 0.325.

EDUARD FRANÇOIS GEORGES.

Geboren te Amsterdam 14 Maart 1817. Leerling van Royer.

N°. 115. Buste van den architect C. Kramm.

Pleister. Hg. 0.65, br. 0.52. Gemerkt: „E. F. Georges fct. 1844."

Geschenk van den heer C. Ostermann.

WILLEM ALBERTUS HAANEBRINK.

Geboren te Utrecht 19 Maart 1762. Overleden te Utrecht 17 Mei 1840.

N°. 116. De vischverkoopster.

Paneel. Hg. 0.29, br. 0.37.

CASPARIS HAANEN.

Geboren te Maastricht 16 Juni 1778. Overleden te Amsterdam 24 Januari 1849.

N°. 117. Gezicht in eene kerk.

Doek. Hg. 0.37, br. 0.32. Gemerkt: „C. Haanen. 1826."

GEORGE GILLIS HAANEN.

Geboren te Utrecht 23 Augustus 1807. Leerling van B. Van Straaten en C. Haanen. Overleden te Aken in 1881.

N°. 118. De geleerde in zijn studeervertrek. (17e eeuw.)

Doek. Hg. 0.385, br. 0.30. Gemerkt: „G. G. Haanen f. 42."

REMIGIUS ADRIANUS HAANEN.

Geboren te Oosterhout 5 Januari 1812. Leerling van Casparis Haanen.

N°. 119. Heigezicht.

Doek. Hg. 0.62, br. 1.04. Gemerkt: „R. Haanen. 1874."

Geschenk van den heer R. A. Haanen.

CORNELIS VAN HARDENBERGH.

Geboren te Rotterdam in Mei 1755 (gedoopt 6 Mei). Overleden te Haastrecht in 1843.

N°. 120. De toren Klootenburg te Utrecht.

Paneel. Hg. 0.22, br. 0.50. Gemerkt: „C. V. Hardenbergh."

Eigendom van de gemeente Utrecht. In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

SARA FREDERIKA HENDRIKS.

Geboren te Oosterbeek 28 Juni 1846. Leerlinge van B. L. Hendriks.

N°. 121. Vruchten.

Doek. Hg. 0.33, br. 0.435. Gemerkt: „Sara Hendriks. 1880."

CORNELIS WILLEM HOEVENAAR Sr.

Geboren te Utrecht 22 December 1802. Leerling van C. Van Geelen Jr. Overleden te Utrecht 14 Juli 1873.

N°. 122. Fruitstuk.

Paneel. Hg. 0.41, br. 0.33. Gemerkt: „C. W. H."

CORNELIS WILLEM HOEVENAAR Jr.

Geboren te Utrecht 11 October 1847. Leerling van C. W. Hoevenaar Sr. Overleden te Utrecht 29 Juni 1884.

N°. 123. Kalveren in de weide.

Doek. Hg. 0.545, br. 0.89. Gemerkt: „C. W. Hoevenaar."

JOZEF HOEVENAAR Wz.

Geboren te Utrecht 30 September 1840. Leerling van W. P. Hoevenaar.

N°. 124. Het versieren van den kersboom.

Doek. Hg. 0.89, br. 0.54. Gemerkt: „Jozef Hoevenaar Wz. fc. 77."

WILLEM PIETER HOEVENAAR.

Geboren te Utrecht 16 Maart 1808. Leerling van B. Van Straaten. Overleden te Utrecht 31 October 1863.

N°. 125. Musiceerend gezelschap. (17e eeuw.)

Doek. Hg. 0.745, br. 0.65. Gemerkt: „W. H. f."

JAN LODEWIJK JONXIS.

Geboren te Utrecht 9 April 1789. Leerling van G. Van der Puyl. Overleden te Utrecht 17 Februari 1866.

N°. 126. Inspiratie.

Doek. Hg. 0.58, br. 0.48.

Geschenk van mevrouw S. J. Jonxis—Laurillard Fallot.

PIERRE HENRI LOUIS JONXIS.

Geboren te Utrecht 5 October 1815. Leerling van J. L. Jonxis. Overleden te Brussel 17 Juni 1852.

N°. 127. Riviergezicht bij maanlicht.

Paneel. Hg. 0.235, br. 0.35. Gemerkt: „H. J."

Geschenk van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham.

DAVID VAN DER KELLEN Jr.

Geboren te Utrecht 2 Januari 1827. Leerling van B. Van Straaten, W. P. Hoevenaar, D. Van der Kellen en J. A. Kruseman Jz.

N°. 128. De door den watersnood van 1855 verdrevene Veenendalers in de St. Geertruidakerk te Utrecht.

Doek. Hg. 1.085, br. 1.48. Gemerkt: „V. d. Kellen. 1855."

Eigendom van de gemeente Utrecht. In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht

NB. Naar deze schilderij is door den schilder eene ets vervaardigd.

EVERHARDUS KOSTER.

Geboren te 's Gravenhage 17 Februari 1817. Leerling van B. J. Van Hove.

N°. 129. Riviergezicht op de Merwede.

Paneel. Hg. 0.20, br. 0.37 Gemerkt: „E. Koster ft."

Geschenk van den heer E. Koster.

HENDRIKA WILHELMINA LANDRÉ, geb. Van der Kellen.

Geboren te Utrecht 18 October 1846. Gehuwd 16 Juli 1874 te Utrecht met Corneille Louis Landré.

N°. 130. Fruitstuk met wild.

Doek. Hg. 0.88, br. 0.74. Gemerkt: „Hendr. Landré v. d. Kellen. 1875."

DIRK VAN LOKHORST.

Geboren te Utrecht 11 November 1818. Leerling van A. Verhoesen en J. W. Bilders.

N°. 131. Hollands rijkdom. (Koeien in de weide.)

Doek. Hg. 1.50, br. 2.32. Gemerkt: „D. v. Lokhorst. 1861."

N°. 132. Stal met schapen

Paneel. Hg. 0.26, br. 0,375. Gemerkt: „(D. v. Lo)khorst. 186 . ."

Geschenk van den heer Mr. W. J. Van Beeck Calkoen.

DIRK PETER VAN LOKHORST.

Geboren te Utrecht 1 Mei 1848. Leerling van D. Van Lokhorst.

N°. 133. Aan de Zuiderzee. (Koeien aan het strand.)

Doek. Hg. 0.87, br. 1.48. Gemerkt: „D. P. van Lokhorst ft. 187(2)."

Jhr. PIETER VAN LOON.

Geboren te Amsterdam. Overleden te Utrecht 13 December 1873.

N°. 134. Afbeelding van een moord gepleegd aan vijf personen.

Twaalf tafereelen, genaamd: Kennismaking. — In de kroeg. — Schopt Bergie. — Uit 't huis gezet. — Trijn Castanje. — De moord. — 'T begraven. — De ontdekking. — De vlugt. — Voor de heeren. — Achter slot. — Op 't schavot.

Doek. Hg. 3.20, br. 1.80.

Geschenk van de Erven van Mevr. de Douair. Van Loon—Calkoen.

GERRIT ALEXANDER GODART FILIP MOLLINGER.

Geboren te Utrecht 8 Maart 1836. Leerling van W. Roelofs. Overleden te Utrecht 14 September 1867.

N°. 135. Avondstond. (Landschap.)

Doek. Hg. 0.78, br. 1,18. Gemerkt: „A. Mollinger f."

Geschenk van den heer G. A. G. F. Mollinger.

N°. 136. Belgisch landschap.

Paneel. Hg. 0.245, br. 0.335. Gemerkt: „(A. Mo)llinger. 57."

Legaat van den heer G. A. G. F. Mollinger.

LOUIS GERARD CONSTANT MOLLINGER.

Geboren te Utrecht 25 November 1825. Leerling van W. B. Stoof en A. Scheffer. Overleden te Utrecht 13 September 1860.

N°. 137. Flesschenspoelen.

Doek. Hg. 0,62, br. 0.52. Gemerkt: „L. Mollinger. 1860."

Geschenk van de familie Mollinger.

JEAN FRANÇOIS MICHEL MOUROT.

Geboren te Metz 11 October 1803. Leerling van C. J. L. Portman. Overleden te Utrecht 27 Juni 1847.

N°. 138. Portret van den architect C. Kramm.

Paneel. Hg. 0.62, br. 0.50. Gemerkt: „M. Mourot. 1841."

Geschenk van den heer C. Ostermann.

NB. Christiaan Kramm werd geboren te Utrecht 18 April 1797. Hij leerde het schilderen bij P. C. Wonder en trad later als architect van verschillende groote gebouwen te Utrecht op. Zijn groot werk „Levens der schilders" is bekend. Hij overleed te Utrecht 24 Mei 1875.

ADRIANUS WILHELMUS NIEUWENHUIJSEN.

Geboren te Utrecht 28 Mei 1814. Leerling van B. Van Straaten.

N°. 139. Gezicht in de kerk te Naarden.

Paneel. Hg. 0.66, br. 0.49. Gemerkt: „A. W. Nieuwenhuijsen."

Geschenk van den heer A. W. Nieuwenhuijsen.

HENDRIK VAN OORT.

Geboren te Utrecht 6 Augustus 1775. Overleden te Utrecht 17 Februari 1847.

N°. 140. Gezicht onder de Geertebrug te Utrecht in den winter.

Paneel. Hg. 0.24, br. 0.18. Gemerkt: „H. V. O."

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer N. Van der Monde.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

N°. 141. Gezicht op de Wittevrouwenbrug te Utrecht.

Paneel. Hg. 0.195, br. 0.27. Gemerkt: „H. V. Oort."

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. W. J. Both Hendriksen.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

PIETER VAN OORT Hz.

Geboren te Utrecht 10 October 1804. Leerling van H. Van Oort. Overleden te Padang 2 September 1834.

N°. 142. Gezicht in den kloostergang van den Dom te Utrecht.

Paneel. Hg. 0.40, br. 0.32. Gemerkt: „P. Van Oort Hz. f. 1824."

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van den heer Mr. W. J. Both Hendriksen.) In 1873 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

SIMON OPZOOMER.

Geboren te Rotterdam 19 September 1819. Leerling van G. De Meyer en M. J. Van Bree.

N°. 143. De moeder, de echtgenoote en het zoontje van den heer Van Groeneveld bij prins Maurits.

Doek. Hg. 1.10, br. 1.33. Gemerkt: „Simon Opzoomer."

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van de Erven van mevrouw Suermondt—Twiss.) In 1874 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

ANTON GERHARD ALEXANDER ridder VAN RAPPARD.

Geboren te Zeist 14 Mei 1858. Leerling van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten.

N°. 144. De muze der geschiedenis teekent de jaartallen van de oprichting en van het 75jarig bestaan van het genootschap Kunstliefde aan.

Doek. Hg. 5.—, br. 2.50. Gemerkt: „A. v. R. Jr."

NB. Dit doek heeft gediend als decoratie bij het 75jarig feest van het genootschap.

JOHANNES EVERARDUS RIJNBOUT.

Geboren te Utrecht 12 Juli 1839.

N°. 145. Aan den vijver.

Doek. Hg. 0.23, br. 0,41. Gemerkt: „J. Rijnboutt."

Geschenk van den heer Mr. W. R. Boer.

THEODOOR SOETERIK.

Geboren te Utrecht 18 Januari 1810. Leerling van C. Van Geelen en B. Van Straaten.

N°. 146. Landschap bij maneschijn.

Doek. Hg. 0.59, br. 0.83. Gemerkt: „Th. Soeterik."

Geschenk van den heer T. Soeterik.

BRUNO VAN STRAATEN.

Geboren te Utrecht 22 December 1786. Leerling van J. Kobell. Overleden te Utrecht 2 April 1870.

N°. 147. Gezicht op eene boerenhofstede tusschen De Bildt en Amersfoort.

Paneel. Hg. 0.43, br. 0.60. Gemerkt: „B : V : Straaten f. 182(3)."

Geschenk van den heer D. Van der Kellen.

FRANÇOIS SWAGERS.

Geboren te Utrecht in Augustus 1756 (gedoopt 1 September). Overleden te Parijs in Juli 1836.

N°. 148. Brabandsch landschap.

Doek op paneel geplakt Hg. 0.292, br. 0.37. Gemerkt: „Fs. Swagers."

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Afkomstig van de Teekenacademie te Utrecht.) In 1875 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

WILLEM DE FAMARS TESTAS.

Geboren te Utrecht 30 Augustus 1834. Leerling van J. E. J. Van den Berg.

N°. 149. Straat te Jeruzalem.

Doek. Hg. 0.54, br. 0.43. Gemerkt: „W. Testas."

Geschenk van den heer W. De Famars Testas.

JAN HENDRIK VERHEIJEN.

Geboren te Utrecht 22 December 1778. Overleden te Utrecht 14 Januari 1846.

N°. 150. Stadsgezicht.

Paneel. Hg. 0.36, br. 0.32.

Geschenk van den heer C. C. A. ridder Van Rappard.

EGIDE CHARLES GUSTAVE WAPPERS.

Geboren te Antwerpen 29 Augustus 1803. Leerling van Van Bree en Herreyns. Overleden te Parijs 6 December 1874.

N°. 151. Burgemeester Van der Werff en de Leidsche burgerij gedurende het beleg.

Doek. Hg. 3.30, br. 3 98. Gemerkt: „Gustaf Wappers. 1829."

Eigendom van de gemeente Utrecht. (Geschenk van mevrouw Suermondt—Twiss.) In 1874 naar het Museum Kunstliefde overgebracht.

NB. Deze schilderij, in 1830 op de tentoonstelling te Antwerpen geëxposeerd, vestigde Wappers' roem. Zij werd door den heer Suermondt voor *f* 3000 aangekocht uit de nalatenschap van Z. M. Willem II.

LUDWIG WILLEM REYMERT WENCKEBACH.

Geboren te 's Gravenhage 12 Januari 1860. Leerling van D. Van Lokhorst.

N°. 152. Morgen op het land.

Doek. Hg. 0.62, br. 0.48. Gemerkt : „L. W. R. Wenckebach fct."

PIETER CHRISTOFFEL WONDER.

Geboren te Utrecht 10 Januari 1780. Overleden te Amsterdam in Juli 1852. Hij was een der oprichters en met Kobell de eerste directeur van het genootschap Kunstliefde.

N°. 153. Portret van P. C. Wonder.

Doek. Hg. 0.60, br. 0.49.

N°. 154. Portret van J. Kobell.

Doek. Hg. 0.815, br. 0.64.

NB. Jan Kobell, geboren te Delfshaven in 1779, maakte naam als dierenschilder. Hij was gevestigd te Utrecht en overleed te Amsterdam 23 September 1814. Hij was een der oprichters en met Wonder de eerste directeur van het genootschap Kunstliefde.

N°. 155. Portret van mejuffrouw Suerman.

Doek. Hg. 1.05, br. 0.84.

Geschenk van Mejonkvrouw M. A. Molière.

N°. 156. De keukenmeid.

Paneel. Hg. 0.22, br. 0.195. Gemerkt: „P. C. W."

N°. 157. De vischverkoopster. (Kaarslicht.)

Paneel. Hg. 0.46, br. 0.41. Gemerkt: „P. C. W. f."

Bij J. L. BEIJERS te Utrecht ziet het licht:

Muller Fz., Mr. S., Catalogus van het museum van oudheden der gemeente Utrecht. Roy. 8vo. (met 3 gelith. platen.) f 1.75

—— Catalogus v. de bibliotheek over Utrecht. Roy. 8vo. f 5.—

—— Catalogus van den historischen atlas van Utrecht. Roy. 8vo. f 1.—

—— Catalogus van den topographischen atlas der provincie Utrecht. Roy. 8vo. f 1.25

—— Catalogus van den topogr. atlas der stad Utrecht. Roy. 8vo. (met 1 gelith. pl.) f 1.60

—— Catalogus van het archief. 3e afdeeling. 1795—1813. Roy. 8vo. f 2.—

—— De schilderijen van Jan van Scorel in het museum Kunstliefde te Utrecht beschreven en toegelicht. Post 8vo. met wapens. f 0.90

—— Schildersvereenigingen te Utrecht. Bescheiden uit het gemeente-archief. Roy. 8vo. (met 1 gelith. pl.) f 2.25

Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van Nederland, meer bepaaldelijk van *Utrecht*, uitgegeven door Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck. 3 dln. 4to. (f 30.—) f 10.—

Broers, Dr. H. J., *Utrecht.* Historische wandelingen. 2e druk. 8vo. f 1.90

Es, Dr. A. H. G. P. van den, Het vierde eeuwfeest van het stedelijk gymnasium te *Utrecht*. Feestrede en feestgave. 8vo. f 1.—

Jaarboek der Rijks-Universiteit te Utrecht. 1877—1884. (1e—7e jaargang.) Roy. 8vo. f 12.10

Liefland, J. van, Utrecht's oudheid. gr. 4to. (met 62 gelith. platen.) f 30.—

Mulder, Lod., Proeve van eene statistiek van het schoolverzuim in de prov. *Utrecht.* fol. f 1.—

Muller, Prof. Dr. P. L., De Unie van *Utrecht.* 2e druk. 8vo. met facs. van de onderteekening der Unie. f 1.50

Plakkaatboek. — Vervolg van Mr. Johan Van de Water's groot Plakkaatboek 's lands van Utrecht van den vroegsten tijd af tot het jaar 1805, door Mr. C. W. Moorrees en Dr. P. J. Vermeulen. 2 dln. Gr. fol. (f 33.50) f 7.50

Riemsdijk, Jhr. Mr. J. C. M. van, Het Stads-Muziekcollegie te Utrecht. (Collegium musicum Ultrajectinum.) 1631—1881. Eene bijdrage tot de geschiedenis der toonkunst in Nederland. 4to. (met titelvignet, 1 gelith. plaat,

3 gefacsim. programma's, muziek en vignetten tusschen den tekst.) f 7.50

Tijdschrift voor oudheden, statistiek, zeden en gewoonten, regt, genealogie en andere deelen der geschiedenis van het bisdom, de provincie en stad Utrecht. Uitgegeven door Dr. P. J. Vermeulen. 4 dln. Gr. 8vo. met platen. (f 21.50) f 5.—

Ablaing van Giessenburg, Mr. W. J. Baron d', Nederlandsche gemeentenwapens. 4to. (met 1235 wapens.) (f 28.—) f 14.—

Hieruit zijn afzonderlijk verkrijgbaar:

Noord-Brabant. 12 platen met 177 wapens. f 3.—
Gelderland. 6 platen met 82 wapens. - 1.50
Zuid-Holland. 15 platen met 206 wapens - 3.—
Noord-Holland. 10 platen met 140 wapens. - 2.50
Zeeland. 8 platen met 118 wapens. - 1.75
Utrecht. 6 platen met 77 wapens. - 1.50
Groningen, Friesland, Drenthe en Overijsel. 7 platen met 85 wapens. - 1.50
Limburg en Luxemburg. 3 platen met 31 wapens. - 1.—
Zuidelijke provinciën. 23 platen met 319 wapens. - 5.—

Archief, Het Brielsche, geschied- en letterkundige naoogst door H. de Jager. 8vo. f 1.75

Inhoud: Geschiedenis van de Brielsche Courant der vorige eeuw. Met 6 bijlagen. — Drie brieven van Elizabeth van Gorlitz. — Brief van Theophilus Rijckewaert. — Brielsche keuren van het jaar 1405. — Sententie ende remissie voer die vande Bryele van zekere ouerdaet, byden schutters gedaen ant conuent van Sinte Catharinen. Met 2 bijlagen. — Bladvulling.

Broers, Dr. H. J., Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen. Uitgegevene en onuitgegevene stukken bijeengebracht. 8vo. f 2.—

Burman. — Epistolae Burmannorum ad amicos; ou collection de lettres inédites de quelques membres de la famille Burman publiée par J. G. Burman Becker. 8vo. f 1.—

Even, Edw. Van, Louvain monumental ou description historique et artistique de tous les édifices civils et religieux de la dite ville. 4to. (met 112 op steen gegraveerde platen.) In carton. f 20.—

Frederiks, J. G, De intocht van Hertog Karel den Stoute te Zutfen, 4 Aug. 1473. 8vo. f 1.25

Gaillard, V., Epitaphes des Néerlandais (Belges et Hollan-

dais) enterrés à Rome, avec introduction et notes biographiques. Roy. 8vo. (met 3 platen en 2 portretten.) f 1.—

Immerzeel Jr., J., De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van het begin der 15e eeuw tot heden. Uitgegeven door Mr. C. H. Immerzeel en C. Immerzeel. 3 dln. 8vo. (f 18.—) f 9.—

Met vele portretten in houtgravure tusschen den tekst; deel III bevat van 265—367 de monogrammen.

Dit werk is vervolgd door C. Kramm.

Incomst, Triumphelijcke, van den doorluchtighen ende hooghgheboren aertshertoge Matthias binnen Brussele 18 Januari 1578. 8vo. f 1.25

Kindermann, J. C., *(Chonia)*, Lodewijk van Nassau (de volmaakte ridder) beschouwd naar zijn leven en karakter. 8vo. f 1.50

Kneppelhout van Sterkenburg, Mr. K. J. F. C., De gedenkteekenen in de Pieters-kerk te Leiden verzameld en beschreven. Gr. 4to. (met 48 pl.) f 25.—

Van dit werk zijn slechts 100 exemplaren gedrukt. Het bevat eene geschiedenis van de Pieterskerk door Mr. Snellen van Vollenhoven, en afbeeldingen van 336 graf- en gedenksteenen.

Kramm, C., De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van den vroegsten tot op onzen tijd. 6 deelen en een aanhangsel. 8vo. (f 37.50) f 17.-

Het aanhangsel bevat een leven van den schrijver door Dr. J. J. F. Wap. Dit werk is een vervolg op Immerzeel.

Lange van Wijngaerden. C. J. de, Geschiedenis en beschrijving der stad van der Goude, meest uit oorspronkelijke stukken bijeenverzameld. Bewerkt en vermeerderd door J. N. Scheltema. Gr. 8vo. met 4 platen (f 7.—) f 5.—

Ledeboer, Dr. A. M., Het geslacht van Waesberge. Eene bijdrage tot de geschiedenis der boekdrukkunst en van den boekhandel in Nederland 2e vermeerd. uitgave. 8vo. (met drukkersmerken en fac-simile.) f 4.50

—— Alfabetische lijst der boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Noord-Nederland sedert de uitvinding van de boekdrukkunst tot den aanvang der 19e eeuw. Gr. 4to. (met 4 bl. houtgravuren.) f 6.65

—— Chronologisch register behoorende bij de alfabetische lijst der boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Noord-Nederland sedert het jaar 1440 tot het begin dezer eeuw. Gr. 4to. f 2.65

Muralt, Jhr. Mr. J. L. B. De, De nalatenschap van den

heer Johan van Halmael en de afstamming van zijne naaste bloedverwanten. fol. met titel in chromolithogr. f 15.—

Naber, Mr. J. C., Calvinist of Libertijnsch? (1572—1631). Roy. 8vo. f 3.90

Oldenbarneveld genaamd **Witte Tullingh, Jhr. Mr. A. A. van,** De omwenteling van 1813 te 's Gravenhage. Aanteekeningen naar aanleiding van de Bijdragen tot de geschiedenis der revolutie van den Hoogleeraar Theod. Jorissen. 8vo. (met 2 fac-simile's.) f 1.80

Oyen, A. A. Vorsterman van, Het vorstenhuis Oranje-Nassau, van de vroegste tijden tot heden. Gr. 4to. (met platen, portretten, gekl. wapens, en handteekeningen der inteekenaren.) f 40.—

—— Het vorstenhuis van Waldeck en Pyrmont, benevens de uitgestorven en grafelijke takken van dit stamhuis. Gr. 4to. (met gelith. titelblad, portretten in lichtdruk, 3 gelith. wapens, 11 vignetten tusschen den tekst en handteekeningen der inteekenaren.) f 15.—

Gedrukt in 200 exemplaren.

Riemsdijk, Jhr. Mr. Th. H. F. van, De Hooge bank van het Veluwsche landgericht te Engelanderholt. 8vo. (met 1 gelith. en gekl. plaat.) f 2.50

Rootselaar, W. F. N. van, Amersfoort. 777—1580. 2 dln. Roy. 8vo. (met 2 kaarten, 1 platte grond en 1 plaat.) (f 12.—) f 7.50

Rössing, J. H., Geschiedenis der stichting en feestelijke opening van den schouwburg op het Leidsche plein te Amsterdam. 8vo. f 1.—

Inhoud: I. De toestand na den brand van den Amsterdamschen Schouwburg op de Keizersgracht. — II. De oprichting van een schouwburg te Rotterdam, onder bestuur van J. Punt. — III. Besluit tot het stichten van een nieuwen Schouwburg. — IV. Gebeurtenissen tijdens den bouw. — V. De feestelijke opening op Donderdag den 15 September 1774, des avonds ten vijf uren. — Bijlage No. 1. Aankondiging der voorstelling op den 15 September 1774. — Bijlage No. 2. Rolverdeeling van *De Inwijding van den Amsteldamsche Schouwburg* en *Jacob Simonszoon De Rijk.* — Bijlage No. 3. Naamlijst der acteurs, actrices, dansers, danseressen en muzikanten. — Aanteekeningen.

Royaards, Mr. A. J., Het huwelijk van Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Burgundië in 1477 en de feesten bij die gelegenheid gevierd. Vermeerderd met eenige historische aanteekeningen over de voornaamste personen door Mr. J. L. A. Nepveu. 8vo. f 1.—

